ŞİFACI KRALLAR

Başta Fransa ve İngiltere'de Olmak Üzere Krallık İktidarına Atfedilen Doğaüstü Karaktere Yönelik İnceleme

MARC BLOCH

Türkçesi: Mehmet Ali Kılıçbay

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1975
KÜLTÜR SERİSİ: 1070

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-530-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kitap Editörü: M. Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Baskı ve Cilt: VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

MARC BLOCH: Tam adıyla Marc Léopold Benjamin Bloch, 1886 yılında Fransa'nın Lyon şehrinde dünyaya geldi. Entelektüel bir ailede ve çevrede yetişmiştir. Bir İlk Çağ tarihçisi olan babası Gustave Bloch, Lyon Üniversitesinde görev yapmıştı. Yahudi kökenli olan Bloch ailesi, Avrupa'da sansasyonel bir gündem hâline gelen Dreyfus Davası'nda Alfred Dreyfus'un yanında saf tutmuş ve Almanlar lehine casusluk yapmakla itham edilen Dreyfus'un masumiyeti yönünde kampanya yürütmüştür. Paris'te entelektüel bir ortamda büyüyen Bloch, Birinci Dünya Savaşı'nda piyade olarak orduya katıldı ve doktorasını ancak savaş sonrasında tamamlayabildi. Savaştaki başarılarından ötürü aralarında *Croix de Guerre* ve *Légion d'honneur* nişanlarının da olduğu 4 adet onur nişanına layık görüldü ve rütbesi çavuştan yüzbaşılığa yükseltildi. Bloch, İkinci Dünya Savaşı sırasında 57 yaşındayken ikinci kez orduya yazılarak Almanlara karşı tekrar savaşacaktı. Bir Orta Çağ tarihçisi olan Bloch, yakın arkadaşı ve meslektaşı Lucien Febvre ile birlikte tarihçiliğe yeni bir soluk getiren Annales ekolünün kurucusudur. Bu ekol, tarihçilik ilminin diğer disiplinlerle ortaklaşa çalışmasını öngörmekteydi. Marc Bloch, karşılaştırmalı tarih ve tarihi geriye doğru okumak yöntemlerinin mucididir. Her şeyin her şeyle ilgili olduğu varsayımına dayalı olan karşılaştırmalı tarih yöntemi, daha sonra Annales okulunun piri hâline gelecek Braudel'de "histoire totale", bütünsel tarih yöntemi hâline gelecektir. Şimdiye kadar aşılamamış bir Orta Çağ ve özellikle de feodal toplum tarihçisi olan Bloch, 1919-1936 yılları arasında Strasbourg Üniversitesinde dersler verdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da Almanlara karşı direnişin önde gelen isimlerinden biri olan Marc Bloch, 8 Mart 1944'te Gestapo tarafından tutuklandı. Kötü muamele ve işkencelerle geçen tutsaklık süreci sonunda Nazi idam mangasının kurşunlarının hedefi olarak hayata gözlerini yumdu. Bloch, tarihçilik mesleğinin dünya çapındaki en önde gelen üstat ve ustalarından biridir. Bütüncül tarih ve karşılaştırmalı yöntemi henüz aşılamamış tarihsel tekniklerdir. Ayrıca Bloch, Zihniyetler Tarihi'nin kurucu babasıdır. Bugün dünya tarihçiliği esas itibarıyla Bloch ve Febvre'in açtığı yoldan ilerlemektedir.

Başlıca eserleri şunlardır:

- *Rois et serfs* (*Krallar ve Serfler*), 1920.
- *Les rois thaumaturges*, 1924 (*Şifacı Krallar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ötüken Neşriyat, 2022).
- *Les caractères originaux de l'histoire rurale française* (*Fransız Kırsal Tarihinin Özgün Karakterleri*), 1931.

- *La société féodale*, 1939-1940, (*Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay).
- *L'étrange défaite* (*Tuhaf Bozgun*), 1946.
- *Apologie pour l'histoire ou Méttier d'historien*, 1949 (*Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 3. Baskı, Ötüken Neşriyat, 2020).

MEHMET ALİ KILIÇBAY: 1945'te Ankara'da doğdu. 1964'te Galatasaray Lisesi'ni, 1969'da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. 25 yıl Gazi Üniversitesi İktisat Bölümünde hocalık yaptı, birçok farklı konularda dersler verdi. Kılıçbay, bilimsel çalışmalarının ve eğitim faaliyetlerinin dışında birçok TV programını yönetmiş, birçoğuna da konuk olarak katılmıştır, ayrıca sayısız radyo programı da bulunmaktadır. Yayımlanmış 17 telif ve 50'nin üzerinde çeviri kitabı ile birçok dergide gün yüzüne çıkan çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Okumaya, yazmaya ve arada sırada çevirmeye devam ediyor.

İÇİNDEKİLER

ŞİFACI KRALLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ 15
RESİM LİSTESİ 19
ÖN SÖZ 23
GİRİŞ 27

BİRİNCİ KİTAP
KÖKENLER

I. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMANIN BAŞLANGICI

1. Sıracalar 41
2. Fransız Usulü Ayinin Başlangıcı 43
3. İngiliz Usulü Ayinin Başlangıcı 56

II. BÖLÜM: KRALLARIN ŞİFA VERİCİ GÜÇLERİNİN KÖKENLERİ:
ORTA ÇAĞ'IN İLK YÜZYILLARINDA KUTSAL KRALLIK

1. Kutsal Krallığın Evrimi; Taç Giyme Kutsaması 67
2. Kutsalın İyileştirme Gücü 92
3. İlk Capetlilerin ve I. Henry Beauclerc'in Hanedan Siyasetleri 96

İKİNCİ KİTAP
ŞİFACI KRALLIKLARIN İHTİŞAM VE DEĞİŞİMLERİ

I. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMAK VE BU DOKUNMANIN
ON BEŞİNCİ YÜZYILIN SONUNA KADARKİ ÖZGÜLLÜĞÜ

1. Fransız ve İngiliz Ayinleri 107
2. Dokunmanın Popülaritesi 115
3. Orta Çağ Tıp Literatüründe Sıracalara Dokunulması 134
4. Sıracalara Dokunma ve Kilise Kamuoyu 139
5. Sıracalara Dokunmak ve Ulusal Rekabetler; Taklit Girişimleri. 166

II. BÖLÜM: İNGİLİZ KRALLIĞININ İKİNCİ MUCİZESİ:
ŞİFALI YÜZÜKLER

1. XIV. Yüzyılda Yüzükler Ayini 179
2. Efsanevi Açıklamalar 181
3. Yüzükler Ayininin Büyüsel Kökenleri 185
4. Büyüsel Bir Tarifin Mucizevi Krallık Tarafından Ele Geçirilmesi 192

III. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMANIN KÖKENLERİNDEN RÖNESANS'A KADAR BÜYÜLÜ VE KUTSAL KRALLIK

1. Dinsel Görevleri Olan Krallık 205
2. Mesh Edilme Sorunu 238
3. Efsaneler; Fransız Krallık Dönemi; İngiliz Taç Giyme Kutsamasında Mucizevi Yağ 247
4. Batıl İtikatlar, Krallık İşareti; Krallar ve Aslanlar 269
5. Sonuçlar 282

IV. BÖLÜM: BAZI İNANÇ KARIŞIKLIKLARINA DAİR: AZİZ MARCOUL, FRANSA KRALLARI VE YEDİNCİ OĞULLAR

1. Aziz Marcoul, Efsanesi ve Tapınısı 285
2. Aziz Marcoul ve Fransa Krallarının Şifacı Kudretleri 305
3. Yedinci Oğullar, Fransa Kralları ve Aziz Marcoul 320

V. BÖLÜM: DİN ÇATIŞMALARI VE MUTLAKİYETÇİLİK DÖNEMİNDE KRAL MUCİZESİ

1. Krizden Önce Şifacı Krallıklar 337
2. Rönesans ve Reform 356
3. Mutlakiyetçilik ve Kutsal Krallık; Fransız Monarşik Destanlar Bütününün Sonuncu Efsanesi 374
4. Fransız Mutlakiyetçiliği ve İlk İngiliz İç Mücadeleleri Esnasında Sıracalara Dokunulması 392

VI. BÖLÜM: DOKUNMANIN GERİLEMESİ VE ÖLÜMÜ

1. Kral Mucizesine Olan İman Nasıl Kayboldu? 415
2. İngiliz Ayininin Sonu 422
3. Fransız Ayininin Sonu 432

ÜÇÜNCÜ KİTAP
KRAL MUCİZESİNİN ELEŞTİREL YORUMU

TEK BÖLÜM

1. İlk Akılcı Yorumlama Denemeleri 445
2. Kral Mucizesine Nasıl İnanıldı? 456

EKLER

EK I: Fransız ve İngiliz Maliye Kayıtlarında Kral Mucizesi

1. Fransız Maliye Kayıtlarında Sıracalara Dokunuş 469
2. İngiliz Maliye Kayıtları 473
I. İngiliz Maliye Kayıtlarında Sıracalara Dokunma 475
II. İngiliz Mali Kayıtlarında Şifalı Yüzükler 483

EK II: RESİMLER DOSYASI

1. Sıracalara Dokunma 488
2. Şifalı Yüzüklerin Kutsanması 495
3. Aziz Marcoul ve Fransa Kralları 495

EK III: KRALIN MESH EDİLMESİNİN VE TAÇ GİYME KUTSAMASININ BAŞLANGIÇLARI
1. İspanya Vizigot Krallığı ... 497
2. Frank Krallığı ... 499
3. İmparatorlukta Mesh Edilme ... 500
4. İngiltere ... 501
5. Kelt Ülkeleri ... 505
6. Taç Giyme; Aynı Törenin İçinde Tacın Giydirilmesi ile Mesh Edilmenin Birleştirilmesi ... 507
7. Yağ ile Ovma Ayininin Devamlılığı; Almanya'da Kesintiye Uğraması ... 509
8. Bizans İmparatorluğu ... 511

EK IV: JEAN GOLEIN'İN TAÇ GİYME KUTSAMA TÖRENİ ADLI İNCELEMESİNİN ÇÖZÜMLENMESİ VE ESERDEN BAZI PARÇALAR ... 516

EK V: FRANSA KRALININ TAÇ GİYME KUTSAMASINDAN SONRA CORBENY'YE HAC ZİYARETİ VE AZİZ MARCOUL'UN KUTSAL EMANETLERİNİN BULUNDUĞU SANDIĞIN REİMS'E GÖTÜRÜLMESİ ... 530

EKLEMELER VE DÜZELTMELER
I. Cermen Halklarının İlkel Cumhuriyetçiliği ... 537
II. Frank Kralların Rahip Olarak Nitelendirilmeleri ... 538
III. Zambak Çiçekleri Efsanesinin Resimlerinin Derlemesi ... 538
IV. Normandiya Düklerinin Taç Giyme Kutsaması ... 539
V. Kral II. James'in Ölümünden Sonra Gerçekleşen Mucize ... 540
VI. Gratia Gratis Data ... 540
VII. Yedinci Oğul veya Kızlar; Zambak Çiçeği ve Aziz Marcoul ... 541
VIII. Çeşitli Eklemeler ve Düzeltmeler ... 542

BİBLİYOGRAFYA
I. Krallığa İlişkin Genel Eserler ... 548
II. Kralların Şifai Gücü: Bibliyografyalar ... 548
III. Sıracalara Dokunmak: XIX. Yüzyıldan Önceki Eserler ... 549
1. Fransızca Eserler ... 549
2. İngilizce Eserler ... 550
3. İngiltere ve Fransa Dışındaki Ülkelerde Yazılmış Eserler ... 552
IV. Sıracalara Dokunmak: 1800'den Sonraki Eserler ... 553
1. Genel ... 553
2. Fransız Ayinine İlişkin Eserler ... 554
3. İngiliz Ayinine İlişkin Eserler ... 555
V. İyileştiren Yüzükler ... 556
VI. Aziz Marcoul ve Corbeny Hac Ziyareti ... 556
VII. Kraliyet İşareti ... 558
VIII. El Yazması Belgelerin Zikredilmesine ve Kronolojiye İlişkin Notlar ... 558

DİZİN ... 559

Yayıncının Notu

İlk baskısı 1924 yılında yapılan *Şifacı Kralların*, başta orijinal dili Fransızcada olmak üzere çeşitli Batı dillerinden Çinceye kadar birçok edisyonu yapılmıştır. Elinizde tuttuğunuz bu edisyonda, 1961 (Armand Colin) edisyonu esas alınmış, metnin tashihli hâli olan 1984 (Gallimard) edisyonundan da faydalanılmıştır ancak karşılaştırmalarımız sonucu yakın tarihli edisyonda tespit ettiğimiz yayıncı inisiyatifiyle eklenen kısımlar dâhil edilmemişlerdir. Tüm bunların dışında çevirmen tarafından metne eklenenler süslü parantezle "{ }", müstakil çevirmen dipnotları ise orijinal dipnot numaralandırmasını bozmamak adına yıldız ("*") ile sonuna "-çn." ibaresi eklenerek belirtilmişlerdir. Ayrıca 2 numaralı levhadaki tablonun, 1940'lı yıllarda bulunduğu kilisede çıkan yangında kül olması ve başka herhangi bir fotoğrafının olmaması dolayısıyla orijinalini, diğer görsellerin ise bulabildiğimiz en yüksek çözünürlüklü hâllerini kullandık. Son olarak, esas aldığımız edisyondaki detaylı Dizin, metin içinde zikredilen eser isimleri de eklenerek genişletilmiştir.

Tres vrayement prie Charles le quint roy de france. Je raoul de praelles vre humble seruite z subiect. Tout vre z tout ce q̄ se se z puis a vre commandemt. Car il vous conuient treseureusement les natures de chascune pme. Adam. Aristote. Vre z autres qui furent les liures des proprietez des choses mettent sauue vre souuerain de tous les oyseaulx. et entre les proprietez dit elle a plusieurs lui en attribuent vng priuilege ¶ La premiere est que elle surmonte par son vol tous autres oyseaulx. ¶ La seconde q̄ elle regarde ouuertement z sans fleschir le soleil ¶ La tierce q̄ elle prouue ses faons z ceulx qui pleinement ne peuent regarder le soleil sans fleschir elle les gette vers le soleil z par ce moyen ¶ Et quant lay bien considere et

"Ünlü Reims kentinin kutsal kilisesinde, o sırada Fransa kralı olan Clovis, bu ünlü kentin piskoposu, çok şanlı günah çıkartıcı, Aziz Rémi'nin vaazını dinledi. Burada piskopos, adı geçen kralı halkıyla birlikte vaftiz ederken Ruhülkudüs veya bir melek, kutsal yağın özüyle dolu bir şişe getirerek gökten indi ve güvercin kılığında gözüktü. İşte bizzat bu kral ve ondan sonra haleflerimiz olan bütün Fransa kralları ve sıram geldiğinde ben de kutsanma ve taç giyme günlerinde bu yağ ile ovulduk. Tanrı'nın inayetiyle mesh edildik. Bu yağ ile ovulma, ilahi merhametin etkisiyle Fransa kral-larına öylesine bir meziyet ve öylesine bir lütuf sundu ki onlar da bunun aracılığıyla bir tek ellerinin dokunmasıyla hastaları sıracadan kurtarmak-talardır. Sayılamayacak çok insanın yaşadığı olayların aşikâr bir şekilde ortada olması bunu açıkça kanıtlamaktadır."*

* Fransa Kralı V. Charles'ın 1380 yılında, orijinali Reims Arşivlerinde bulunan bizzat Reims Ruhban Meclisi lehine verdiği beratı. Metin içerisinden (s. 154'ten) alınıp çevirmen tarafından eklenmiştir.

ŞİFACI KRALLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ

Ön sözler, kitapların gerekli ama pek okunmayan, sürgünde bir bölümünü meydana getirirler. Oysa bu bölüm, yazar veya çevirmen olarak kitapla uzun bir süre haşır neşir olmuş, onunla yatmış, onunla kalkmış kişinin bu beraberliğinden süzülen bir bakış ve açılım damlasıdır ve mutlaka gereklidir.

Şifacı Krallar adını verdiğimiz bu kitabın, yazarı Marc Bloch'un dilindeki adı *Les Rois Thaumaturges*'dir. *Thaumaturge*, Fransızcaya Eski Yunancanın ***θαυματουργός*** *(thaumatourgós)* kelimesinden geçmiştir. Bu Eski Yunanca kelime, "mucize meydana getiren", "mucize yaratan" anlamlarına gelmektedir. Antik dünya, o dönemde sahip olunan bilgi ile açıklanamayan her şeyi "mucize" olarak görmüştür.

Katolik Hristiyanlık, bu kelimeyi aynı anlam içinde kendi haznesine dâhil etmiştir ama bir farkla: Bütün mucizeler dinin tekeline alınmıştır. Yani mucize, ancak dinin içinde yer alanların gerçekleştirebilecekleri bir şeydir. Laikler, yani dindar olsa bile dine girmemiş kişiler mucize gösteremezler.

İşte bu kitap burada devreye giriyor çünkü dine mensup olmayan, laik âlemde yer alan krallar da mucize gösteriyorlar. Bu mucize onların şifacı yetenekleri biçiminde ortaya çıkıyor ve en azından Fransa ve İngiltere kralları açısından şifacılık, krallığın meşruiyetinin de temel göstergelerinden biri oluyor. Yani bir kimse kral unvanını alsa bile, eğer şifacılığı yoksa, o gerçek bir kral olamaz.

Katolik Kilisesi, şifacılığı kıskançlıkla tekelinde tutmak istemekte ve bu konuda İsa'nın gerçekleştirdiği iyileştirmelere atıfta bulunmaktadır. İsa Mesih'in bu şifacılık vasfını ancak Kilise mensupları tevarüs edebilirler ve bu özellik ancak azizlerin tekelinde olabilir. Öyleyse Kilise, kralların şifacılığını kabul etmeyecektir.

Batı Roma'nın yıkılmasından sonra Avrupa'da ortaya çıkan çok sayıda krallığın hiçbiri, eski bütünlüğü sağlama kabiliyetine sahip olamamıştır. Roma İmparatorluğunun tüm idari teşkilatını da kendi zimmetine geçiren Kilise, bütüncül tek örgüt olarak ortadadır ve ruhani iktidarı ile birlikte bu dünyevi iktidarı da muhafaza etmek istemektedir. Batı Avrupa dünyası Roma'nın çökmesini

travmasını ancak çok uzun bir mayalanma döneminin sonunda atlatabilecektir. Mantar gibi üreyen barbar krallıklarının asayişi, ekonomiyi ve güvenliği sağlamadaki büyük zafiyeti, her şeyin atomize olmasına neden olacaktır. Buna feodalite diyoruz. İktidar, yerel güçlülerin ellerinde paramparça olmuş, köylüler bağımlı doğrudan üreticiler hâline gelmiş *(serf)*, merkezî devlet bir dekordan ibaret hâle gelmiştir. Böylesine bir yapının çözülmesi yaklaşık binyıllık bir süreç içinde olacak ve dünyevi iktidar merkezi ele geçirmeye çalışırken karşısında en büyük ve belki de tek rakip olarak Kilise'yi bulacaktır.

Dünyevi iktidarın merkeze yönelik uzun soluklu yürüyüşü, Kilise'nin tekelindeki ayrıcalıklara önce ortak olmak, sonra da bunları kendi tekeline almak biçiminde bir güzergâh izleyecektir. Kilise'nin en büyük ayrıcalıklarından biri, İsa'dan miras aldığını iddia ettiği şifacılıktır. Ancak ruhaniler (dine girmiş olanlar) bu yeteneğe sahip olabilirler. Dünyevi iktidar, ilk olarak sağlam bir zemine oturduğu İngiltere ve Fransa'da krallarının bu yeteneğe sahip olduğunu iddia edecek ve bunu meşruiyetinin temellerinden biri hâline getirecektir. Bu kitap, bu mücadelenin de tarihidir. Bu açıdan bakıldığında bir siyasal oluşumlar, siyasal düşünceler ve siyasal mücadeleler tarihidir de. Aynı zamanda bir devletler hukuku başlangıcı olarak da okunabilir.

Hristiyanlığın Peygamberi İsa'nın sıfatlı adı İsa Mesih'tir (*Hristos (Χρίστος)*, yani kutsal yağ ile ovulmuş, mesh edilmiş). Batı dilleri bu Yunanca sıfatı hanelerine geçirerek Jesus Christ olarak anmışlardır peygamberlerini. Yani mesh edilmiş İsa, kutsal yağ ile ovulmuş İsa. Katolik Kilisesi, İsa'ya atfedilen bu özelliği, ruhani iktidarını pekiştirmek ve dünyevi iktidarı da paylaşabilmek için elbette zimmetine geçirecektir. Kilise doktrinine göre ancak ruhaniler kutsal yağ ile ovularak kutsanabilirler.

Dünyevi iktidar, Kilise'yi geriletme ve dünyevi iktidara tek sahip olma gayreti içinde bu mesh edilmeyi krallarının da ayrıcalığı hâline getirecektir. Kilise-dünyevi iktidar mücadelesinin en büyük kavga konularından biri bu noktada ortaya çıkmaktadır.

İngiltere ve Fransa'da şifacı kralın bu şifacılık vasfını ancak kral olarak yağ ile ovularak kutsanmasından sonra icra edebiliyor olması bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Marc Bloch'un bu devasa eseri, aynı zamanda bir halk inanışları derlemesidir de. Bilim devrimi öncesinde halkın mucizelere, doğaüstüne olan inancı ve imanı, hem dünyevi hem de ruhani iktidar tarafından olabildiğince istismar edilmiştir. Bu istismarın iktidarı pekiştirme yönünde nasıl kullanıldığı ve halk inançlarının nasıl beslendiği tane tane anlatılmaktadır.

Fakat dünyevi iktidar ile ruhani iktidar zaman zaman iş birliği yapmakta ve ortak çıkarlar doğrultusunda birlikte hareket etmektedirler. Örneğin Aziz Marcoul tapınısı, hem kralın aziz mertebesinde olmasını işaret ettiği hem de Kilise'nin kraldan önce geldiğini ima ettiği için iki tarafça da kullanılmıştır. Elbette bunun arkasından koskoca bir Aziz Marcoul halk inancı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında bu kitap, Kilise'nin, esas öğretilerine aykırı olsa bile varlığını pekiştirmek için halk inanışlarını nasıl bünyesi içine aldığını, hatta zaman zaman böylesine inançları doğurduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda dünyevi iktidar, oluşan ritüelin içine dâhil olarak kendi payını almaktadır.

Üstat Marc Bloch, arşivlerde ömür tüketen araştırmalar yapmış ve sıracaları tedavi eden kralların bu eylem bağlamında oluşturdukları ritüelleri derinlemesine incelemiştir. Bu inceleme, yan ürün olarak İngiltere ve Fransa'da merkezin kendini oluşturma sürecini gözler önüne sererken aynı zamanda devlet yapılanmasını da ortaya çıkartmaktadır. Bir başka yan ürün de dönemin ekonomisine ilişkin olmakta ve bir yandan derin fakirlik ve çaresizlik ile büyük zenginliğin birlikteliği gözlenmektedir.

Ama asıl önemlisi, bu kitabın ilk yayın tarihidir: 1924. İki yıl sonra asırlık bir kitap olacak. Fakat her şeyin sonsuz bir hızla ilerlediği bu süreç, bu kitabı yaşlandıramamıştır. *Şifacı Krallar* hâlâ gençtir. Çünkü Üstat Bloch'un bu kitaptaki ve diğer eserlerindeki tarihsel araştırma yöntemi henüz aşılamamıştır. Öyleyse profesyonel tarihçilerin bu kitabı bir de "Tarih Yöntemi" olarak okumaları uygun olacaktır.

Vatanını Nazilere karşı savunurken onlar tarafından Lyon kentinde eşiyle birlikte kurşuna dizilen bu çok ama çok büyük tarihçinin bu eseri zordur. Alana yabancı olanların veya roman gibi okunabilecek bir kitap bekleyenlerin hayal kırıklıkları olabilir. Çok dikkatli ve emek sarfederek okunması gerekir.

Bu zor kitabın Türkçeye çevrilmesi de zor oldu. Sevgili Muhammed Bilal Erimez, vazgeçilmez katkılarıyla yanımda durdu. İki editörüm, Göktürk Ömer Çakır ve Oğuzhan Murat Öztürk yardımlarını esirgemediler.

Herkes biraz yoruldu. Umarım bu yorgunluğun faydası olur.

Mehmet Ali Kılıçbay
Kavaklıdere/Ankara
Ağustos 2022

RESİM LİSTESİ

I. Levha) "Bir Fransa Kralı, Ekmek ve Şaraplı Missa Ayini Yapıyor ve Sıracalara Dokunmaya Hazırlanıyor", Torino, Krallık Resim Müzesi.

II. Levha) "Bir Fransa kralı ve Aziz Marcoul, sıracalıları iyileştiriyorlar", Tournai, Saint-Brice Kilisesi.

III. Levha) "Fransa Kralı IV. Henri, sıracalara dokunuyor."

Afiş) XIV. Louis'nin 1657 paskalya günü sıracalılara dokunacağını bildiriyor.

IV. Levha) "İngiltere Kralı II. Charles, sıracalara dokunuyor."

I. Levha

"Bir Fransa Kralı, Ekmek ve Şaraplı Missa Ayini Yapıyor ve Sıracalara Dokunmaya Hazırlanıyor", Torino, Krallık Resim Müzesi

ÖN SÖZ

Çok az sayıda kitap, bu kitabın olduğu gibi, dostluk eseri olmayı hak edecektir. Bazıları beni hiç görmedikleri hâlde yardımlarını gene de esirgemediklerinden ötürü, çok daha değerli olan bir yardımseverlikle bana el veren bütün çalışma arkadaşlarımı dost olarak nitelendirmeye hakkım yok mu? Kaynakların aşırı dağınıklığı, başa çıkmak durumunda kaldığım sorunların karmaşıklığı eğer bu kadar çok değerli yardım gelmeseydi, bu çalışmayı tamamen imkânsız kılardı. Bir bilgi veya bir öneri almak için rahatsız ettiğim ve her seferinde bana nazik bir aceleyle cevap veren Strazburg, Paris, Londra, Tournai, Bologna, Washington ve diğer yerlerdeki bütün hocaları ve meslektaşlarımı düşünürken kızarıyorum. Çok çok uzun bir liste meydana getiren bu kişilerin hepsine burada okuyucunun sabrını zorlamadan teker teker teşekkür etmem imkânsızdır. Üstelik iyilikseverlikleri o kadar karşılık beklemenin uzağındadır ki en azından bu Ön Söz'de adlarını anmamamdan ötürü alınmayacaklardır. Ama eğer çalışma alanlarında beni yönlendirme nezaketini gösteren kütüphaneci ve arşivcilere minnetlerimi hemen şimdi tamamen özel olarak bildirmezsem, gerçek bir ödevi yerine getirmemiş olurum: Record Office'ten Hilary Jenkinson; Fransa Ulusal Kütüphanesinden Henri Girard, André Martin ve Henri Moncel, Reims Arşivlerinden Gaston Robert. Eğer Helen Farquhar ve Peder E.W. Williamson'un yardımseverliklerine ne kadar bilgi borçlu olduğumu ve nihayet kaygan bir zeminde atabileceğim sayısız yanlış adımı hemen hemen her gün yardıma koşarak önleyen büyük tıp tarihi uzmanı Dr. Ernest Wickersheimer'ı anmazsam da gerçek bir ödevi yerine getirmemiş olurum. Londra'daki şubesini açarak İngiliz arşivleri ve kütüphanelerine girmemi kolaylaştıran Institut de France'a da saygı dolu şükranlarımın ifadesine izin verilsin.

Ama kendimi asıl, kuruluş esasları ve yaşama alışkanlıkları ortaklaşa çalışmaya çok yatkın olan bizim Edebiyat Fakültemizde bir sevgi çemberiyle kuşatılmış olarak buldum. İzleyen sayfaların bazılarında, özellikle meslektaşlarım Lucien Febvre ve Charles Blondel kendilerinden çok şey bulacaklardır. O kadar çok ki tamamen dostça olan bu ödünç almalarım için onlara ancak teşekkür edebiliyorum.[1]

Böylesine bir kitap yayımlandığında ikinci bir yayından bahsetmek biraz abartılı olacaktır. Ama en azından bazı eksiklerin tamamlanma olanaklarını öngörmek mümkündür. Araştırmalarımdan başlıca beklentim, şimdiye kadar fazlasıyla ihmal edilmiş bir sorular demetine dikkat çekmektir. Bu kitabımı okuyacak kişilerin çoğu, herhâlde yanlışlar ve özellikle de ihmaller karşısında şaşkına dönecektir. Eğer öngörülemeyen boşluklardan kaçınmak ve bundan da iyisi, hiçbir başarıya ulaşamadan bunlar doldurmak istenirse, bu eser yayımlanmadan dosyalarda kalır. Burada okuyucuya sunduğum çalışma da bunlardan vareste değil. Bana yanlışlarımı ve unuttuklarımı kendileri için en uygun şekilde bildirecek okuyucularıma her zaman içtenlikle minnettar olacağım. Hiçbir şey bana, bugünkü biçimi içinde daha şimdiden birçok yardımı barındıran bir iş birliğinin devam ettiğini görmekten daha hoş görünmeyecektir.

Marlotte, 4 Ekim 1923

Provaların tashihi sırasında bu birkaç teşekkür satırını yeniden okurken onları oldukları gibi bırakmaya razı olamadım. Herhâlde fazlasıyla bulutlu bir cins duygusal utancın zikretmemi engellediği iki ad burada eksik. Bugün onların anılmayışlarına razı olamıyorum. Erkek kardeşimle çok uzun zamandan süregelen sıkı entelektüel dostluk olmasaydı, herhâlde bu araştırmaya girişme fikrine sahip olamazdım. Mesleğine tutkuyla bağlı bir hekim olan erkek kardeşim, şifacı-krallar olayı üzerinde düşünmeme yardımcı oldu. Karşılaştırmalı etnografyanın ve dinsel psikolojinin cazibelerine büyük bir iştiyakla kapılan kardeşimin, uçsuz bucaksız merakını tatmin için içine daldığı geniş alanlarda da bu iki konu öncelikli tercihleriy-

[1] Meslektaşlarım P. Alfaric ve E. Hoepffner'e, diğer yardımlarının yanı sıra L. Febvre'le birlikte provaların düzeltilmesinde benimle beraber çalıştıklarından ötürü çok özel minnet borçluyum.

di. Burada değindiğim büyük sorunun yararını anlamama yardımcı oldu. Tarihçi formasyonumun en iyi bölümünü de babama borçluyum. Daha çocukluğumda başlayan ve bugüne kadar hiç kesilmeyen dersleri, silinmez olmasını istediğim bir şekilde beni damgalamışlardır. Elinizdeki kitap, kardeşim tarafından ancak taslak, hatta neredeyse proje hâlindeyken görülebildi, kitabı el yazmalarından okudu, basılı hâlini göremeyecek. Eğer burada artık yalnızca anıları ve örnekleri bana rehber olabilecek bu iki sevgili insanın hatırasını anmazsam, baba ve kardeş sevgisinden mahrum kalırım.

28 Aralık 1923

GİRİŞ

"Bu kral büyük bir büyücüdür."
Montesquieu, *Lettres Persanes* {*Acem Mektupları*}, I, s. 24.

"Hristiyanların dininde ve Fransa krallık hanedanında
sürekliliğini koruyan yegâne mucize."
Pierre Mathieu, *Histoire de Louis XI,*
Roi de France {*Fransa Kralı XI. Louis'nin Tarihi*}, 1610, s. 472.

Napoli eyaletindeki Bisaccia kentinin piskoposu, Kral Anjoulu Robert'in saray rahibi ve o sıralarda İngiltere Kralı III. Edward'ın elçisi, Vaizler tarikatından Francesco Birader, 27 Nisan 1340'ta Venedik Doçu'nun huzuruna çıktı.[1] Fransa ile İngiltere arasında, sonradan Yüzyıl Savaşları adını alacak hanedanlar arası mücadele başlamış bulunmaktaydı, silahlı çatışmalar olmaktaydı ama diplomatik faaliyet hâlâ sürmekteydi. Bu iki kral Avrupa'nın her yerinde kendilerine müttefikler aramaktalardı. Francesco Birader, efendisi tarafından Venediklilerin desteğini ve Cenevizliler nezdinde dostane yardımlarını sağlamak üzere görevlendirilmişti. Doçun huzurundaki konuşmasının bir özeti elimizde bulunmaktadır:[2] İngiltere kralının gerçekten

[1] Bu kişi hakkında küçük bir sorun ortaya çıkıyor. Bir sonraki dipnotta zikredilen Venedik kaynaklı belge, onu Ricardo olarak adlandırıyor: "fratri Ricardo Dei gratia Bisaciensis episcopus incliti principis domini regis Roberti capellano et familiari domestico." Fakat 1340'ta bir vaiz, dolayısıyla bir "birader" olan Bisaccia piskoposunun adı Francesco idi. Krş. Eubel, *Hierarchia catholica*, 2. baskı, 1913 ve Ughelli, *Italia sacra*, cilt VI, Venedik, 1720, 841. sütun. Doçun önünde konuşan kişinin Francesco Birader olduğundan hiç kuşku duyulamaz. Venedikli kâtip bir yerlerde bir yazım veya okuma hatası yapmış olabilir (bir baş harfin yanlış yorumlanması?). Bunu düzeltmenin ödevim olduğunu düşündüm.

[2] Venedik, Archivio di Stato, *Commemoriali*, c. III, s 171, *Calendar of State*

de aldığı barışçı tedbirleri methetmekteydi. Çok sayıda Hristiyanın katledilmesini önlemeyi hararetle arzulayan "çok sakin ve soğukkanlı Prens Edward", eğer Francesco Birader'e inanılacak olursa, "kendine Fransa kralı diyen Valoislı Philippe'e" aralarındaki büyük kavgayı savaşmaksızın sonlandırmak üzere üç seçenek sunmak üzere bir mektup yazmıştı. Seçeneklerden ilki, kapalı bir alanda ya iki krallık iddiacısının bizzat yapacakları bir düello ya da 6 veya 8 sadık adamdan oluşan iki grup arasında çarpışma biçiminde gerçek bir Tanrı yargısı idi. Diğer seçenek şu iki sınamadan biri veya diğeri idi (burada metni aynen zikrediyorum): "Eğer Valoislı Philippe iddia ettiği gibi gerçekten Fransa kralıysa, bunu aç aslanların karşısına çıkarak kanıtlasın çünkü aslanlar gerçek bir kralı yaralamazlar. Yahut gerçek kralların âdetleri olduğu üzere hastalara şifa verme mucizesini gerçekleştirsin." Buradaki ifadeden kesinlikle diğer gerçek Fransa kralları anlaşılmalıdır. "Başarısızlık durumunda ise krallığa layık olmadığını kabul edecektir." Philippe -gene Francesco Birader'in tanıklığına göre- bu önerileri "ihtişamı içinde" reddedecektir.[3]

III. Edward'ın gerçekte bu önerileri yapıp yapmadığı sorulabilir. İngiliz-Fransız müzakerelerinin dosyası, bize epeyi iyi bir durumda ulaşmıştır. Burada Bisaccia piskoposu tarafından özetlenmiş mektubun hiçbir izine rastlanmamaktadır. Venediklilerin gözlerini boyamaya uğraşan piskopos, herhâlde bunları tamamen uydurmuştu.

Papers, Venice, I, no. 25'te analiz edilmiştir. Bu ilginç parçanın bir kopyasını, Roma Üniversitesi'nde Profesör M. Canatarelli'nin büyük yardımseverliğine borçluyum. E. Deprez, *Les préliminaires de la Guerre de Cent Ans*, (Bibl. Athènes et Rome)1902'de Bisaccia piskoposunun elçiliğinden söz edilmemiştir. *Calendar*'ın analizi hatalardan ari değildir; *comitatum de Pontyus in Picardiam*ı (le Ponthieu), *the counties… of Pontoise* olarak çevirmiştir.

3 "... ne tanta strages Christianorum, que ex dicto belo orta et oritur et oriri in posterum creditur, ipsi serenissimo principi Eudoardo imputaretur aliquatenus, in principio dicte guerre suas literas supradicto destinavit Philipo, continentes quod ad evitandum mala super inocentes ventura eligeret alterum trium: silicet quod de pari ipsi duo soli duelum intrarent, vel eligeret sibi sex vel octo aut quot velet, et ipse totidem, et si[c] questio terminaretur inter paucos, Altissimo de celo j ustitiam querenti victoriam tribuente; aut si verus rex Francie esse[t], ut asserit, faceret probam ofiferendo se leonibus famelicis qui verum regem nullactenus lesunt; aut miraculum de curandis infirmis, sicut solent facere ceteri reges veri, faceret (*ms*: facerent); alias indignum se regni Francie reputaret. Que omnia supradicta, ac plures et diversos (*ms*: diversi) pacis tractatus contempsit, se in superbiam elevando."

Bu mektubun Venedik'e gerçekten gönderildiğini varsaysak bile, aslanların önünde sınavdan geçmeyi veya şifa mucizesini o dönemin klasik meydan okuması olan düello çağrısından daha da ciddiye almaya gerek yoktur. O dönemde savaşa girecek taraflar bu meydan okumayı yapıyorlardı ama insanların hafızalarında düello yapan hiçbir kral anısı bulunmamaktadır. Bütün bunlar basit diplomatik formüller veya bizi ilgilendiren örnekte, fazlasıyla geveze bir diplomatın havaya söylenmiş sözlerinden ibaretlerdir.

Bu boş laflar, gene de tarihçileri düşündürtmelidir. Bunlar önemsizlikleri aşikâr olmasına rağmen, derin konuların üzerine güçlü bir ışık tutmaktadırlar. Bunları, bugün tam yetkili bir diplomatın benzer koşullarda sarf edeceği sözlerle kıyaslayalım. Aradaki farklar, iki zihniyet arasındaki uçurumu açık etmektedir zira tribünlere oynarken söylenilen bu sözler, zorunlu olarak kolektif bilincin eğilimlerine yanıt vermektedirler. Francesco Birader, Venediklileri ikna edememiştir. Ne kral III. Edward'ın -onlara söylendiğine göre- son ana kadar işaretlerini verdiği barışçı zihniyetin kanıtlarının sergilenmesi ne de konuşmanın devamında yer alan daha pozitif taahhütler onları, ticaretleri açısından daha kârlı gördükleri tarafsızlıktan çıkartabilmiştir. Ama İngiltere kralının, hasmı Fransa kralına sunduğu iddia edilen teklifleri Venedikliler sanıldığı kadar aptalca bulmamışlardır. Kuşkusuz Valois-lı Philippe'in, aslanların salındığı çukura inmesini beklememişlerdir ama "K'enfant de roys ne peut lyons manger," {"Aslanlar kral çocuklarını yiyemezler.} fikrine, zamanlarının koskoca bir macera edebiyatı sayesinde çok alışıktırlar. III. Edward'ın, Fransa kralı mucizevi tedaviler gerçekleştirse bile Fransa Krallığını ona bırakmayacağını çok iyi biliyorlardı. Fakat her gerçek Fransa kralının -tıpkı her gerçek İngiltere kralının olduğu gibi- böylesine mucizeleri gerçekleştirmeye ehil olduğu, XIV. yüzyılda en kuşkucu kişilerin bile şüphe edemeyecekleri bir cins deney sonucu ortaya çıkmış bir vakıa idi. Tıpkı İtalya'nın tümünde olduğu gibi Venedik'te de bu çok özel gücün varlığına inanılıyordu ve gerektiğinde ona başvuruluyordu. Tahrip olmaktan tesadüfen kurtarılmış bir belge, 1307 yılında -Francesco Birader'in elçiliğinden 33 yıl sonra- 4 saf Venediklinin, Kral Yakışıklı Philippe'in onları tedavi etmesi için Fransa'ya gittiklerini aktarmaktadır.[4]

[4] Aslanlara ilişkin inanç için bkz. aşağıda, s. 281. Dört Venediklinin yolculuğu için bkz. aşağıda, s. 127.

Böylece, bir parça palavracı bir diplomatın konuşması, atalarımızın Orta Çağ'da ve daha sonrasında da modern zamanların ta kalbine kadar krallık hakkında bizimkinden çok farklı bir imge oluşturduklarını tam da zamanında bize hatırlatmaktadır. Bu zamanlarda krallar bütün ülkelerde kutsal kişiler sayılmışlar, bazı ülkelerde ise en azından şifacı olarak görülmüşlerdir. Fransa ve İngiltere kralları, yüzyıllar boyunca -eskiden klasik olan bir ifadeyi kullanırsak- "sıracaya dokunmuş"lardır, yani bu krallar, sadece elleriyle dokunarak bu maraza yakalanan hastaları iyileştirdiklerini iddia ediyorlardı. Onların çevresinde herkes bu tıbbi yeteneğe inanmaktaydı. Birazcık daha kısa bir dönem boyunca, İngiltere krallarının uyruklarına ve hatta krallıklarının sınırının dışındaki insanlara yüzükler (*cramp-rings*) dağıtmışlardır. Krallar tarafından kutsandıkları için bu yüzüklerin saralılara sağlıklarını geri verecek ve kas ağrılarını yok edecek güçle donandıklarına inanılmaktaydı. Bu olgular bilgili kişiler ve meraklılar tarafından en azından kalın çizgileri içinde iyi bilinmekteydiler. Ama zihnimize yeterli aktarmada bulunmadıklarını kabul etmek gerekir çünkü bu gibi durumlar çoğu zaman zikredilmemişlerdir. Tarihçiler krallık iktidarı üzerinde koskoca kitaplar yazarlarken bu konuları hiçbir zaman dile getirmemişlerdir. Okuyacağınız satırların başlıca hedefi söz konusu boşluğu doldurmak olacaktır.

Şifa verme ayinlerini ve daha da genel olarak kendini bu ayinlerde ifade eden krallık kavrayışını inceleme fikrine, bundan birkaç yıl önce Godefroy'nın *Ceremonial* adlı kitabında Fransa kralının kutsanmasına ilişkin belgeleri okurken ulaştım. Kendime yüklediğim ödevin gerçek kapsamını anlamanın uzağındaydım. İçine sürüklendiğim araştırmaların genişliği ve karmaşıklığı beklentimi çok aşmıştı. Hiç değilse azmetmekte haklı mıydım? Niyetimi açtığım kişilerin çoğunun beni gene tuhaf ve sonuçta yararsız bir merakın kurbanı olarak gördüklerinden endişe ediyorum. Kendimi hangi ters yola atacaktım? Sevimli bir İngiliz bana, motamot yazmak gerekirse, "This curious by-path of yours," demişti. Ama ben gene de bu, yönünden sapmış keçi yolunun izlenmeyi hak ettiğini düşündüm ve tecrübe ettiğim üzere, çok uzaklara gittiğini fark ettiğime inandım. Şimdiye kadar anekdot olan bir şeyle tarih yapılabileceğini düşündüm. Bu Giriş yazısında amacımı ayrıntılı bir şekilde doğrulamaya kalkışmam söz konusu değildir. Bir kitap, kendi savunusunu kendinde barın-

BİRİNCİ KİTAP

KÖKENLER

I. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMANIN BAŞLANGICI

1. Sıracalar

"Sıracalar" {Fr. "écrouelles"} veya daha da sıklıkla, birincisinin bilgince biçiminden başka bir şey olmayan "scrofula" (hem halkın kullandığı hem de bilgince olan iki terim de Latince *scrofula* kelimesinden türemiştir) terimlerini hekimler bugün yumrulu adeniti, yani tüberküloz mikrobunun yol açtığı lenf bezlerinin iltihabını işaret etmek için kullanmaktadırlar. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bakteriyoloji biliminin doğumundan önce, Antik tıbba kadar geri giden bu iki adın böylesine uzmanlaşarak farklılaşmaları mümkün değildi. Bezlerde meydana gelen çeşitli rahatsızlıkları farklılaştırmada sıkıntı çekiliyordu. Veya daha doğrusu, henüz el yordamıyla ilerleyen bir bilimin daha baştan başarısızlığa mahkûm tasnif çabaları, geçerli tıbbi dilde iz bırakmamıştır. Bütün bu rahatsızlıklara Fransızcada ayrım gözetilmeksizin "sıracalar" {Fr. "écrouelles"} ve Latincede de *scrofula* veya *strumea* deniliyordu ve bu iki kelime genelde eş anlamlı sayılıyordu. Lenf iltihaplarının büyük çoğunluğunun tüberküloz kaynaklı olduğunu eklemek doğru olacaktır. Orta Çağ hekimleri tarafından sıracalı olarak nitelenen durumların çoğuna bizim hekimlerimiz de aynı teşhisi koyacaklardır. Ama halk dili, teknik kelime haznesine nazaran kesinlikten daha uzaktı. Tüberkülozun saldırısına en kolay maruz kalan lenfler, boyunda yer alanlardır ve hastalık tedavi edilmediğinden ilerleyip de cerahatlenme oluştuğunda, yüz de kolaylıkla etki altına girebilmektedir. Bu yüzden birçok metinde sıracalar ile yüzün, hatta gözlerin maruz kaldığı çeşitli hastalıklar arasında aşikâr karıştırmalar meydana gelmektedir.[1] Yumrular hâlindeki ade-

[1] Yüz hastalıkları ile karıştırma, bugün de tıp kitaplarında hekimlerin dikkatlerini çekmek üzere yer almaktadır. Bkz. Brouardel'deki de Gennes, Gilbert ve

nitler günümüzde de çok yaygındır. Hijyen koşullarının bizimkilere nazaran açıkça çok daha düşük olduğu eski zamanlarda durum acaba nasıldı? Zihnimizde bunları diğer adenitlerle ve halkın cehaletinin bunlarla karıştırdığı her cinsten belirsiz hastalıkla birleştirirsek, eski Avrupa'da "sıraca" olarak adlandırılan şeylerin yol açacağı yıkımlar hakkında bir fikrimiz olacaktır. Nitekim bazı Orta Çağ veya modern dönem hekimlerinin tanıklıklarına göre bu sıracalar, bazı bölgelerde tamamen o bölgeye has olarak ortaya çıkmaktaydılar.[2] Hastalık nadiren öldürücüdür ama özellikle tedavi edilmediğinde sıkıntı vermekte ve şekil bozukluklarına yol açmaktadır. Sıklıkla ortaya çıkan cerahatlerin iğrenç bir yanı vardır. Bunların uyandırdığı dehşet duygusu birçok eski metinde yer almıştır. Çehre "yozlaşmaktaydı", yaralar "iğrenç bir koku" salmaktaydı. Sayılamayacak kadar çok hasta hararetle iyileşmeyi istiyordu ve bu yüzden halk arasında şöhret kazanmış her tür ilaca koşmaya hazırdı. İşte, kralın gerçekleştirdiği mucizeyi araştıran tarihçi, bunları gözünün önünde tutmalıdır.

Bu mucizenin ne olduğunu daha önce söyledim. Eski Fransa'da, sıracalara halk arasında *mal de roi* {kral rahatsızlığı}, İngiltere'de ise *King's Evil* {Kral Hastalığı} denilmekteydi. Fransa ve İngiltere kralları, yalnızca geleneksel ayinlere uyarak gerçekleştirdikleri dokunma ile sıracayı iyileştirdiklerini iddia ediyorlardı. Bu mucizevi gücü kullanmaya ne zaman başlamışlardı? Bu iddiaya ne zaman sahip oldular? Halkları nasıl oldu da onlara inandılar? Bunlar, çözmeye çalışacağım netameli problemlerdir. İncelememizin devamı, garantili tanıklıklara dayandırılacaktır fakat kökenlere tahsis edilmiş bu birinci kitapta zifirî karanlık bir geçmişe temas ediyoruz. Daha başlangıçta hipotezlere geniş biçimde yer vermekten kaçınacak mıyız? Eğer tarihçi bunlara kesinlik atfetmezse, hipotezlere yer verebilir. Öncelikle, eskiden denildiği gibi "tabip-prensler"e ilişkin en eski metinleri toplamaya uğraşalım. Fransa ile başlıyoruz.

Girode, *Traité de Médecine et de Thérapeutique*, III, s. 596 vd. Göz hastalıklarıyla karıştırılmasına dair bkz., örneğin Browne, *Adenochoiradelogia*, s. 140 vd.; 149, 168. Krş. Crawfurd, *King's Evil*, s. 99.

[2] İtalya için (Lucca bölgesi) Villanovalı Arnold'un, H. Finke tarafından alıntılanan "Aus den Tagen Bonifaz VIII" (*Vorreformations-geschichtliche Forschungen 2*), Münster, 1902, s. 105, 2. nota; İspanya için, aşağıda, İkinci Kitap, V. Bölüm, 7. dipnota bakınız.

II. BÖLÜM:

KRALLARIN ŞİFA VERİCİ GÜÇLERİNİN KÖKENLERİ: ORTA ÇAĞ'IN İLK YÜZYILLARINDA KUTSAL KRALLIK

1. Kutsal Krallığın Evrimi; Taç Giyme Kutsaması

Şimdi karşımıza çıkan sorun iki yanlıdır. Kralın gösterdiği mucize, her şeyden önce en üst siyasal iktidarın belli bir kavranışının ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakış açısından hareketle onu açıklamak, onu en karakteristik dışa vurumlarından birini meydana getirdiği fikirler ve inanışlar bütününe bağlamak olacaktır. Zaten özel bir durumu daha genel bir olgunun içine dâhil etmek, bütün bilimsel "açıklama"ların ilkesi değil midir? Ama araştırmamızı bu noktaya getirsek bile görevimizi tamamlamış olmayız. Eğer burada durursak, tekil olanı elimizden kaçırırız. Geriye, Avrupa'nın büyücek bir bölümünde ortak olan bir düşünce ve duygu hareketinden kaynaklanan şifa verme ayininin Fransa'da olduğu gibi İngiltere'de de başka bir zamanda değil de şu zamanda hayat bulmasının nedenlerini fark etmek kalmaktadır. Her hâlükârda, zihinlerde uzun zamandan beri hazır duran bu konu bir kurum hâline gelebilmek için derin nedenlerin ve fırsatların fiskesini beklemiştir.

Ama acaba sıracaya dokunmanın kaynağında yer alan ortaklaşa temsilleri keşfetmek için uzun bir araştırmaya girişmeye gerçekten ihtiyaç var mıdır? Daha ilk bakışta, tamamen kendine özgü gibi gözüken bu ayinin, Orta Çağ ve modern dönem toplumlarında, bilimin bugün vahşi toplumları inceleyerek ihya etmeyi başardığı şu "ilkel" inanışların sonuncu yankısından başka bir şey olmadığı aşikâr değil midir? Bunu anlamak için Sir James Frazer'ın çok büyük bir özen ve dehayla bir araya getirdiği olguların büyük katalogları *The Golden Bough* {*Altın Dal*} ve *The Magic Art and the Evolution of Kings*'in {*Krallığın Büyüsel Kökenleri*} sayfalarını çevirmek yeterli değil midir? Salomon

Reinach, "XIV. Louis, eğer sıracalara dokunurken Polinezyalı bir kabile şefini model aldığı kanıtlanırsa ne derdi?" diye yazmaktadır.[1] Ve çok daha önceleri Montesquieu, İranlı Usbeck maskesini takmış olarak, aynı hükümdardan söz ederken, "Bu kral büyük bir büyücüdür, gücünü uyruklarının zihinleri üzerinde bile uygulamaktadır… Hatta dokunarak onlardaki her cins hastalığı iyileştirdiğine inandıracak kadar ileri gitmektedir. Zihinlerin üzerinde sahip olduğu güç ve iktidar işte bu kadar büyüktür," demektedir.[2] Montesqieu'nün düşüncesinde, büyücü kelimesi iğneli bir nükteden ibarettir. Ama bugün ona asıl anlamını istekle yüklüyoruz. Bu cümleciği, şeylerin doğası ile insanlığın ilk siyasal kavramlarından bazıları arasında çok uzun süre bilinmeden kalan bağları bize öğreten Sir James Frazer'ın güzel kitaplarının başına gayet haklı olarak koyabiliriz. Evet, sıraca mucizesi, ikili bir nedenden ötürü "ilkel" olarak nitelenebilecek koskoca bir psikolojik sistemle reddedilemez bir şekilde akrabadır. Çünkü öncelikle tamamen irrasyonelin alanına batmış, henüz pek gelişmemiş bir düşüncenin damgasını taşımaktadır ve ikinci olarak da bu mucize, "ilkel" demeyi uygun bulduğumuz toplumlarda saf hâliyle bulunmaktadır. Ama eğer böyle söylersek, araştırmamızı yöneltmemiz gereken zihinsel temsil türünü yaklaşık olarak işaret etmekten başka bir şey yapmış mı oluruz? Tarihsel gerçek, bu formüllerden daha az basit ve çok daha zengindir.

Sir James Frazer şöyle yazmaktadır:

> Pasifik Adalarındaki veya başka yerlerdeki bazı kralların onun büyüsel çemberinin içine giren patavatsızları yok ederken, aynı zamanda bunun karşılığı olarak sadece dokunarak insanların sağlıklarını geri getirmesine olanak veren bir cins manevi elektrik akımı içinde yaşadıklarına inanılmaktadır. İngiliz krallarının öncellerinin de eskiden aynı fikirlere konu olduklarını tahmin edebiliriz. *Çünkü bir kralın dokunmasının iyilik verdiği gibi iyileştirdiğine de inanıldığı için sıraca, kral hastalığı adını almışa benzemektedir.*[3]

---

1 *Cultes, mythes et religions*, II, s. 21.

2 *Lettres Persanes*, I, 24.

3 *Golden Bough*, I, s. 371: "… royal personages in the Pacific and elsewhere have been supposed to live in a sort of atmosphere highly charged with what we may call spiritual electricity, which, if it blasts all who intrude into its charmed circle, has happily also the gift of making whole again by a touch. We may conjecture that similar views prevailed in ancient times as to the predecessors of our English

İyice anlaşılması gereken bir nokta olarak Sir James Frazer, XI. ve XII. yüzyıllarda Fransız ve İngiliz krallarının hem sıraca yayma hem de bunları iyileştirme yeteneğine sahipmiş gibi davrandıklarını iddia etmemekte ama onların atalarının zamanın karanlıkları içinde bu iki tarafı da keskin silahlar olarak kullandıklarını hayal etmektedir. Kralın yeteneğinin korkulacak tarafı zamanla unutulmuş, yalnızca iyilik getirenin anısı korunmuştur. Nitekim daha önceden bildiğimiz üzere XI. ve XII. yüzyıl şifacı kralları, atalarının mirasının bir bölümünü atma durumunda kalmamışlardır çünkü mucizevi yetenekleri içinde onlara çok uzak bir geçmişten gelen hiçbir şey yoktur. Bu argüman yeterli olabilire benzemektedir. Ancak onu bir an için bir kenarda bırakalım. Capet veya Norman hanedanından hükümdarların şifacı güçlerinin çok uzak kökenleri olduğunu varsayalım. Acaba bu durumda Sir James Frazer'ın hipotezi daha da güçlü hâle mi gelecektir? Sanmıyorum. Onun hipotezi Polinezya'da Tonga Adalarının örnek olayına dayanmaktadır. Burada bazı kabile şeflerinin bu cinsten bir tedavi uyguladıkları söylenmektedir. Ama bu benzetme yoluyla yapılan akıl yürütmenin kıymeti nedir? Kıyaslama yöntemi müthiş verimlidir ama genelden dışarı çıkmama koşuluyla. Bu yöntem, ayrıntıları inşa etmeye el vermez.

Toplumsal hayatın tümünü etkileyen bazı müşterek temsiller, en azından kalın çizgileri itibarıyla çok sayıda benzer şekillerde ortaya çıkarlar. Belirgin uygarlık hâllerinin göstergesi olmuşa benzemektedirler ve onlarla birlikte değişirler. Yalnızca nispeten yakın tarihli veya eksik belgeler sayesinde tanıdığımız toplumların bağrındaki varlıklarını gösteren tarihsel veriler yoktur. Acaba gerçekten mi yokturlar? Bunun cevabı muhtemelen "hayır"dır. Karşılaştırmalı sosyoloji bunları gerçeğe oldukça yakın bir şekilde ihya etmemize olanak vermektedir. Fakat insanlığın tümünde ortak veya hemen hemen ortak bir şekilde ortaya çıkan bu büyük fikirler, elbette yerine ve koşullara göre farklı uygulamalara konu olmuşlardır. Okyanusya kabilelerinin incelenmesi, başka zaman ve mekânlarda, Antik Çağ, hatta Orta Çağ Avrupası'nda geliştiği hâliyle kutsal krallık kavramını aydınlatmaktadır. Ama Avrupa'da Okyanusya'nın bütün kurum-

monarchs, and *that accoringly scrofula received its name of the King's Evil from the belief that it was caused as well as cured by contact with a king*." İtalik kısım bana ait. Krş. *age*, III, s. 134.

İKİNCİ KİTAP

ŞİFACI KRALLIKLARIN İHTİŞAM VE DEĞİŞİMLERİ

I. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMAK VE BU DOKUNMANIN ON BEŞİNCİ YÜZYILIN SONUNA KADARKİ ÖZGÜLLÜĞÜ

1. Fransız ve İngiliz Ayinleri

Dokunma uygulamasının Capet hanedanı Fransası ile Normanlar İngilteresi'nde nasıl başladığını gördük. Şimdi, birçok eski fikir arasında kralların şifa verme güçlerine olan inancı da sarsalayan ve XV. yüzyılın sonuna doğru başlayan büyük manevi krize kadar olmak üzere, onun Orta Çağ'ın son yüzyıllarındaki serpilmesine tanıklık edeceğiz. Öncelikle bu gücün bu zamanlarda insanların gözünde ete kemiğe büründüğü hissedilebilen görüntüyü araştıralım.

Fransız ve İngiliz ayinleri başlangıçta tamamen benzer olmuşlardır. Başka türlü nasıl olabilirdi ki? İkincisi birincisinden kopya çekmemiş miydi? Zaten ikisi de çok ilkel idi. Ama her ayin düzeninin içinde âdeta içsel bir gelişme gücü vardır. Dokunma ayini de bu yasanın dışında kalmamıştır. Yavaş yavaş karmaşıklaşmıştır ve bu arada iki ülke arasında epeyi derin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu evrim, büyücek bir bölümü itibarıyla bu ayrımın çerçevesini aşıyor. Bu ayinin düzeni ancak modern dönemde, kralın mucizesi mutlak monarşilerin kendilerini kuşattıkları, titizlikle kurala bağlanmış törenlerin arasında yer aldığında net bir şekilde belirlenebilmiştir. Şu an için ancak hem epeyi basit hem de epeyi muğlak ve zaten ayrıntıları itibarıyla çok iyi bilinmeyen biçimlerle ilgileneceğiz. Çünkü Orta Çağ sarayları, tam da teşrifatın çok katı olmamasından ötürü bize törenlere ilişkin belge bırakmamıştır.

Öte yandan bu ilkel biçimlerin hiçbir özgün yanı da yoktu. Hekim krallar, azizlerin hayat hikâyeleri ile halka mal olmuş uzun bir geleneğin şifacı krallara ödünç verdiği değişmez hareketleri tamamen doğal bir şekilde tekrarlamaktan başka bir şey yapmamışlar-

dır. Onlara öykülerinin anlatıldığı dindar şifacılar gibi, çoğu zaman hastaların mikrop bulaşmış bölgelerini elleriyle tuttular. Böylece insanlığın en eski inançlarıyla çağdaş, çok kadim bir uygulamayı hiç kuşku duymadan tekrarlıyorlardı. İki bedenin şu veya bu biçimdeki ama daha özel olarak el aracılığıyla teması, görülmez güçlerin kişiden kişiye aktarımının her zaman en etkin yolu olarak görülmemiş midir? Bu eski büyüsel jeste bir diğerini daha eklediler, bu da onların zamanında gelenekseldi ama özellikle Hristiyaniydi: hastaların veya yaraların üzerinde yapılan haç işareti. Söylendiğine göre azizler, bu kutsal işaret sayesinde birçok kereler hastalıklara üstün gelmişlerdi. Krallar onların örneğini izlediler. Fransa'da II. Robert'den ve İngiltere'de aynı şekilde başlangıçtan itibaren. Üstelik dindarlara göre tanrısal işaret, hayatın bütün önemli eylemlerine eşlik etmektedir. Öyleyse iyileştirme ayinini kutsamaması nasıl mümkün olur?[1] Kral, haç işareti aracılığıyla herkesin gözü önünde, mucizevi gücünü Tanrı'nın adına kullandığını vurgulamaktadır. XIII. yüzyıla ait İngiliz belgelerinde sıklıkla rastlanılan ifade çok karakteristiktir: kralın hastalara dokunduğunu işaret etmek için, çoğunlukla onun "işaret yaptığını" söylemektedirler.[2]

Günah Çıkartıcı Edward'ın eski hayat hikâyeleri ilginç bir işaret içermektedirler. Kutsal kişinin hayat hikâyesini yazanlar, rüyasında gidip kralını bulması konusunda uyarılan sıracalı bir kadının, "eğer kendini krala su ile yıkatırsa" bu hastalıktan kurtulacağını bu ifşa sayesinde öğrendiğini söylemektedirler. Nitekim anlatının devamında *-Anonim Hayat Hikâyesi*'nin bilinenden farklı ifadesini burada kullanıyorum- aziz {yani kral}, suya batırılmış parmaklarının ucuyla hasta kesimleri *ovar* {hikâyedeki terim kutsal yağ ile ovmak, mesh

---

[1] Haç işaretinin tedavi amaçlı kullanımına örnek: *Garin le Lorrain* (*Li Romans de Garin le Loherain*, yay. P. Paris: *Les Romans des douze pairs*, I, s. 273). Hekimlerin Dük Bégon'un yarasının üzerine bir yakı koyduktan sonra haç işareti yaptıkları görülmektedir. Haç işareti, hayatın bütün alışılmış eylemlerinin içinde, tıpkı kutsama ve şeytan çıkartmada olduğu gibi o kadar iyi bir şekilde kurala bağlanmıştı ki Aziz Columba'nın *Regula Coenobialisi*'nde, içinden içmeden önce kupasının üzerinde veya daha yaşlı bir keşişin yaktığı lambanın üzerinde haç işareti yapmayan keşişin 6 değnek darbesiyle cezalandırılacağını bildirmektedir: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XVII, 1897, s. 220.

[2] Birçok diğeri arasında örnek: Public Record Office, *Chancery Miscellanea*, IV, I, varak 17v, 27 Mayıs 1378 "xvij egrotis signatis per regem xvij d."

etmek}. Burada da en eski büyü uygulamalarından birini ayıklayabiliyoruz: bir şifacının ellerini batırdığı sıvının, bu temasla mucizevi özellikler kazandığına inanılmaktaydı. Acaba buraya bakarak kralların bu usulü olağan olarak uyguladıklarına inanmak gerekir mi? Sanmıyorum. İngiliz ayini kadar Fransız ayininin bütün resmî anlatıları, iyileştirme gücünü dolaysız dokunmaya atfetmektedirler.[3] İngiliz sarayında XII. yüzyılda veya daha geç tarihlerde uygulanan ayin usulü hakkında aziz hayat hikâyelerinden kesin bilgiler edinmek mümkün değildir. Çünkü I. Henry'nin danışmanlarının kralın mucizesinin prototipi olarak kullandıkları sıraca öyküsü, herhâlde tamamen onlar tarafından uydurulmuş değildi, daha efendilerinin tahta çıkmasından önce Günah Çıkartıcı'nın hayat hikâyeleri arasında yer almış olmalıydı. Aynı hayat hikâyelerinde bu öyküye benzeyen başkaları da suya önemli bir rol atfetmektedirler. İngiliz kralların gerçekte uyguladıkları iyileştirme töreninin kurucu bir unsuru ile değil de efsane edebiyatının ve daha da özel olarak Büyük Britanya'da yazılmış eserlerin çok sayıda örneğini sunduğu bir aziz hayat hikâyesi teması ile karşı karşıyayız.[4]

Ancak Manş'ın her iki yakasındaki bu törende su, bir yere sahipti ama en azından ilke olarak çok daha mütevazı bir yere. Krallar birçok iğrenç tümörün üzerine parmaklarını koyduktan sonra, öyle gerektiği üzere ellerini yıkıyorlardı. En gerekli temizlik ihtiyacından kaynaklanan bu jestin başlangıçta şifacı bir karakteri yoktu. Ama halk, kralın ellerini yıkadığı kaptaki suya bazı meziyetler atfetmekten geri durabilir miydi? İyileştirmeyi bilen bir eli ıslattığı için, suyun kendisi de bir ilaca dönüşmüşe benzemektedir. Corbie Manastırı'ndan bir keşiş, Etienne de Conty, VI. Charles'ın saltanatının başlangıç döneminde, Fransız krallığına ilişkin olarak yazdığı küçük bir eserde bu sıraca ayinini tasvir etmiştir. Söylediğine göre kral, hastaya dokunduktan sonra ellerini yıkamıştır. Bu iş için kullandığı su hastalar tarafından alınmıştır. Bu sudan dokuz gün boyunca, oruçluyken ve dindarca içmektedirler. Bunun sonunda, "başka bir

[3] Etienne de Conty'nin karanlık bir metninin yorumu için bkz. aşağıda, 5. dipnot.

[4] Krş. yazarı bilinmeyen *Hayat*, yay. Luard, *Lives of Edward the Confessor*, s. 429 ve özellikle Clareli Osbert, (okuyucunun diğer hayat hikâyelerindeki ilgili pasajlara atıflar bulabileceği) XIV, XV, XVI, XVII. Bölümler; ayrıca bkz. A. Franz, *Die kirchlichen Benediktionen*, I, s. 79 ve devamı ve özellikle s. 84.

hekim olmaksızın" iyileşmişlerdir.[5] Bu benzersiz batıl itikat, Manş'ı hiç aşmamışa benzemektedir. Fransa'nın kendinde modern zamanlarda bunun izine bile rastlanmamaktadır. Ama ileride göreceğimiz üzere İngiltere'de sıracalılara verilen madenî para, tamamen benzer bir inancın konusu hâline gelmiştir. Her iki durumda da iyileştirici sıvı, kralın elinin dokunduğu bir şeye bu gücü aktarmaktadır. Resmî bir ayinin biçimlendirdiği ilkel çekirdeğin etrafında koskoca bir folklorun oluşmaması olanaksızdı.

Şifa verme eyleminde bulunan krallar sessiz kalmıyorlardı. Fransa kralları çok eskiden beri, geleneksel iki jestin yanı sıra kutsal bir iki söz etme âdetini de edindiler. Geoffroi de Beaulieu, Aziz Louis'nin hasta bölümlere dokunurken "duruma uygun, örfe uygun, zaten tamamen kutsal ve Katolik" bazı sözler ettiğini söylemektedir.[6] Yakışıklı Philippe'in, söylendiğine göre ölüm döşeğinde ardılı Prens Louis'ye öğrettiği veya daha doğrusu -çünkü bunların gizli bir yanla-

---

[5] Bibl. Nat. lat. 11730, varak 31v: "Item post dictam sanctam unctio-nem et coronacionem regum Francie omnes predicti reges singulares quilibet ipsorum fecit pluries miracula in vita sua, videlicet sanando omnino de ve-nenosa, turpi et inmunda scabie, que Gallice vocatur *escroelles*. Item modus sanandi est iste: postquam rex audivit missam, affertur ante eum vas plenum aque, statim tune facit oracionem suam ante altare et postea manu dextra tangit infirmitatem, et lavât in dicta aqua. Infirmi vero accipientes de dicta aqua et potantes per novem dies jejuni cum devotione sine alia medicina omnino sanantur. Et est rei veritas, quod quasi innumerabiles sic de dicta infirmitate fuerunt sanati per plures reges Francie." Bu pasaj d'Achery tarafından Guibert de Nogent'nin *De vita sua*sı üzerine notlarında ve onu takip eden Migne, *P.L.*, cilt 156, 1022-23. sütunlarda iktibas edilmiştir. Yazar hakkında bkz. L. Delisle, *Le cabinet des manuscrits de la Bibl. Nationale*, II, s. 127 (daha önceki yay. Bibl. Éc. Chartes, 1860, s. 421). Fransa Krallığı üzerine küçük bir inceleme, aynı şekilde Étienne de Conty'nin elinden çıkan Martinian Kroniğinin bir ekinin başında yer almaktadır (bu ekin bir parçası J.H. Albanès ve U. Chevalier tarafından *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V*'de yayımlanmıştır, s. 73), burada yer alan sonuncu olay Niğbolu Muharebesi'dir (25 Eylül 1396). Bu notun başında zikredilen metin karanlıktır. *Lavat* kelimesine aktif veya yansız bir anlam verilmesine göre bu durum ortaya çıkmaktadır. Bu iki anlam da klasik uygulamaya tam uygundur -ya kral yaraları yıkıyordur ya da dokunduktan sonra yıkanıyordur-. Ben ikinci yorumu tercih ediyorum. Birincisi -aslında genel kabul görmektedir- Fransız ayinine ilişkin olarak bildiklerimize terstir.

[6] *Histor. de France*, XX, s. 20, XXXV. Bölüm (aşağıda, II. Kitap, III. Bölüm, 10. dipnotta zikredilen metin).

rı yoktur- hatırlattığı, aynı "kutsal ve dindar" sözlerdir.[7] Görmezden gelmeden önce çözmeliyiz. Fransız krallarının daha sonra benimsedikleri kalıptan çıkma formül olan "Kral sana dokunuyor, Tanrı seni iyileştiriyor," sözüne ancak XVI. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Bu söz veya benzeri herhangi başka bir şey Manş ötesinde hiçbir zaman kullanılmışa benzememektedir. Bunun nedeni burada kralların sessiz kalmaları değil, ağızlarından yalnızca dualaların çıkmasıdır.

Fransız gösterişçiliği içinde elbette din de yer almaktaydı. Buraya haç işareti ve daha birçok başka biçimde dâhil olmaktaydı. Etienne de Conty, kralın hastalara doğru gitmeden önce dua ettiğini anlatmaktadır. Uygulama herhâlde eskiydi. Ama acaba kralın içinden okuduğu bir duadan daha başka bir şey mi söz konusuydu? XVI. yüzyılda bu amaca yönelik özel formüllerin ortaya çıktığını göreceğiz ama bunlar çok kısadırlar ve zaten geç tarihli efsanelerin izini taşımaktadırlar.[8] Bu fakirliğin karşısında İngiltere, bize müthiş bir zenginlik sunmaktadır. Dokunma töreni bu ülkede gerçek bir dinsel tören görünümü kazanmıştır, yanında özel papazının da bulunduğu kral, âdeta bir ayin yöneticisi durumundadır. Ama ne yazık ki İngiliz sıraca ayini törenleri, modern çağların öncesine ait bir kaynak bırakmamışlardır. Bize ulaşan ilk "hastaların iyileştirilmesi için dinsel tören"in tarihi VIII. Henry veya belki de VII. Henry dönemidir. Ancak ne bunun çok daha eski kompozisyonları barındırdığı ne de bu çok benzersiz ayinsel gelişimin çok gerilere gittiği konusunda kuşku yoktur. III. Edward'ın özel papazı Thomas Bradwardine, 1344'te yazdığı felsefi bir incelemede, daha o sıralarda kralının iyileştirmeden önce, "kendini dualara verdiğini" kaydetmekteydi.[9] Daha da iyisi, bundan bir yüzyıl öncesinden itibaren İngiliz sarayının hesaplarında, kralın hastalara dokunduğunu ifade etmek için, yalnızca daha

---

7 Ives de Saint-Denis, *Histor. de France*, XXI, s. 207, C ve D: "primogenitum iterum ad se vocatum secretius, praesente scilicet solo confessore, instruxit de modo tangendi infirmos, dicens ei sancta et devota verba quae in tangendo infirmos dicere fuerat assuetus. Similiter docuit eum quod cum magna reverentia, sanctitate et puritate deberet illum contactum infirmorum et mundis a peccato manibus exercere." 26 Kasım 1314'te ölüm döşeğindeki Yakışıklı Philippe ile veliaht arasındaki görüşme, Mayorka kralının elçisi tarafından da teyit edilmiştir (burada söylenenleri bilmemektedir), Bibl. Éc. Chartes, LVIII, 1897, s. 12.

8 Aşağıda, s. 309-310.

9 Aşağıda, 20. dipnot.

II. BÖLÜM:

İNGİLİZ KRALLIĞININ İKİNCİ MUCİZESİ: ŞİFALI YÜZÜKLER

1. XIV. Yüzyılda Yüzükler Ayini

Orta Çağ'da her yıl kutsal cuma gününde, İngiltere kralları da tıpkı bütün iyi Hristiyanlar gibi haça tapınıyorlardı. O sırada ikamet etmekte oldukları şatoda bir haç dikiliyordu, en azından XIV. yüzyılda olağan olarak bu, "Gneyth Haçı" idi. I. Edward'ın Galler'i fethi esnasında ele geçirdiği sanılan ve öyle inanıldığına göre, İsa Mesih'in çivilendiği tahtadan bir parçanın içine dâhil edildiği kutsal bir emanet böyle adlandırılmıştı.[1] Kral bu haçın biraz uzağına yerleşiyor ve secde ettikten sonra ayağa kalkmadan tanrısal işarete doğru yavaşça yaklaşıyordu. Bütün ayin düzenleyicilerin bu eylem için önerdikleri davranış buydu. Jean d'Avranches, "Bu tapınma hareketinde, karnın yere temas etmesi gerekir çünkü Aziz Augustinus'un 43. Mezmur'u yorumlarken söylediği üzere diz çökmek tam bir alçakgönüllülük değildir ama tamamen yere değerek kendini aşağılayan kişide artık geriye daha fazla aşağılanma için herhangi bir şey kalmaz," demektedir.[2] Bibliothèque Nationale'de bulunan Guillaume de St. Pathus tarafından yazılmış Aziz Louis'nin hayatını içeren[3] el yazmasındaki ilginç bir minyatür, dindar kralı bu ayini en uygun bir şekilde yaparken göstermektedir. İngilizce metinler, bu harekete erken tarih-

---

1 Krş. *Liber Quotidianus contrarotulatoris garderobae* (Soc. of Antiquaries of London), Londra, 1787, Glossary, s. 365; Hubert Hall, *The antiquities and curiosities of the Exchequer*, 2. baskı, Londra, 1898, s. 43.

2 Migne, *P.L.*, cilt 147, 51. sütun: "Adoratio omnium ita fiat, ut uniuscuiusque venter in terra haereat; dum enim juxta Augustinum in psalmo XLIII genuflectitur, adhuc restat quod humilietur; qui autem sic humiliatur ut totus in terra haereat, nihil in eo amplius humilitatis restat." Bu ayine ilişkin olarak bkz. J.D. Chambers, *Divine worship in England in the thirteenth and fourteenth centuries*, Londra, 1877, "Ek", s. XXXI ve E.K. Chambers, *The Mediaeval Stage*, II, s. 17, n. 3 (bibliyografya).

3 Lat. 5716, varak 63; müstensih Joinville, yay. N. de Wailly, 1874, s. 2.

III. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMANIN KÖKENLERİNDEN RÖNESANS'A KADAR BÜYÜLÜ VE KUTSAL KRALLIK

1. Dinsel Görevleri Olan Krallık

Daha önce görüldüğü üzere şifa ayinleri, kralların doğaüstü karakterine ilişkin eski kavramlardan kaynaklanmışlardı. Eğer bu inançlar ayinlerin doğuşundan kısa bir süre sonra kayboldularsa, bunun nedeni, muhtemelen bunların kendilerini veya büyük popülaritelerini koruyamamaları olabilir. Ama bunlar kaybolmak yerine sağlam bir şekilde direndiler ve bazı noktalarda yeni batıl itikatlarla daha da karmaşık hâle gelerek genişlediler. Dokunmanın kalıcı başarısının veya eski büyülü yüzük uygulamasının gerçekten tam bir kral törenine dönüşümünü açıklamak için, en başta bu iki uygulamayı da şu dinsel saygı atmosferinin, Orta Çağ'ın sonuncu dört veya beş yüzyılı esnasında halkların hükümdarlarını kuşattıkları şu harikalarla dolu ortamın içine yerleştirmek gerekecektir.

Katolik toplumda doğaüstü ile sıkı fıkılık, ilke olarak çok sınırlı bir mümin grubuna aitti. Bunlar düzenli olarak Tanrı'nın hizmetinde olan papazlar ile bazı izinli diğer din adamları idi. Bu dünya ile öte dünya arasındaki bu zorunlu aracılara nazaran, sıradan laikler olan şifacı krallar acaba sahtekâr gibi görünme tehlikesi ile karşı karşıya değiller miydi? Nitekim, daha önceden bildiğimiz üzere Gregoriusçular ve izleyicileri onları böyle görüyorlardı ama o zamanın insanlarının çoğu için durum böyle değildi. Çünkü genel kanaate göre, krallar saf laikler değillerdi. Onları sarmalayan saygınlık, genelde inanıldığına göre, onlara âdeta bir din adamı karakteri veriyordu.

Âdeta din adamı demek gerekiyor. Çünkü özümleme hiçbir zaman tam olmamıştır ve zaten olamazdı da. Bir Katoliğin gözünde din adamlığı, tamamen tanımlanmış dünya-ötesi ayrıcalıklar içermektedir ve bunlara ancak din adamı olarak atananlar ulaşabilir. Orta Çağ'da hiçbir hükümdar, ne kadar kudretli veya ne kadar gurur-

IV. BÖLÜM:

BAZI İNANÇ KARIŞIKLIKLARINA DAİR: AZİZ MARCOUL, FRANSA KRALLARI VE YEDİNCİ OĞULLAR

1. Aziz Marcoul, Efsanesi ve Tapınısı

Fransa'da Orta Çağ'ın sonuna doğru, bir azizin tapınısı, Aziz Marcoul tapınısı, krallık mucizesine olan inanca ayrılmaz bir şekilde karıştı. Bu karmaşık tarihi çözmeye uğraşalım. Ve önce adı böylece sıraca ayinine ebediyete kadar ortak olan kişinin kim olduğuna bakalım.[1]

İlk Karolenj imparatorlarının hükümdarlıkları döneminde, Coutances diyakozluğunda, Nant denilen bir yerde, Marcoul (Marculphus) adındaki sofu bir başrahibin mezarının yer aldığı bir manastır yükselmekteydi.[2] Çoğu zaman olduğu üzere evlerin manastırın bi-

---

[1] Bu bölümün tamamı için Reims'te koruma altında olan Marne ili Arşivlerinde yer alan St. Rémi fonlarının bir parçasını oluşturan Corbeny Manastırı Arşivlerini geniş ölçekte kullandım. Notlarda atıf olarak verilen tomar göndermeleri eğer başka bir belirleme yoksa, Reims Arşivleri St. Rémi fonları olarak anlaşılmalıdır. XVIII. yüzyılda oluşturulan bu fonun tasnifi epeyi kendine özgüdür. Manastırın arşivcileri önce kendilerince en önemli parçaları ayırmışlardır. Bunları belli sayıda tomarlar hâlinde toplamışlardır, bunların birbirini izleyen numaraları vardır. Çok ilginç saymadıkları belgelere -ve bizim için çoğu zaman en değerlileri- gelince, bunları ek tomarlar hâlinde toplamışlar ve önceki tomarların arkasına koyulmuşlardır, böylece aynı numarayı almışlardır ama "bilgi" diye bir not eklemişlerdir. Böylece -yalnızca tek bir örnek vermek üzere-, 223 numaralı tomarın yanı sıra "tomar 223 (bilgi)"nin de sıklıkla zikredildiği görülecektir. Reims'teki çalışmalarımın arşivci sevgili M.G. Robert'in koşuşturmaları sayesinde ne kadar kolaylaştığını eklememe gerek yoktur.

[2] Marcoul, adın tamamen Fransızca hâlidir. Burada Aziz Marcoul tapınısını, görüleceği üzere X. yüzyıldan itibaren başlıca merkezi olan Laon bölgesindeki hâliyle kullanacağım. Norman lehçesindeki biçim, *Marcouf*'tur. Çoğu zaman *Marcou* {Marku} biçiminde telaffuz edilmiş ve yazılmıştır. Bkz. aşağıda, 13. dipnot. XVII. yüzyılda bazen rastlanılan *Marcoulf* biçimi (örneğin tomar 223, n. 10, kutsal emanetlerin kaldırılmasının tutanağı, 17 Nisan 1643), elbette "âlimane" Latince kökenli adın bir taklididir.

nalarının civarında gruplandıkları köye yavaş yavaş bizzat keşişlerin başının adını verme âdeti ortaya çıktı ve buna alışıldı. Cotentin ilinin doğu kıyısında, denizden çok uzak olmayan bir yerde bulunan bugünkü Saint-Marcouf köyünün durumunun böyle olduğunu, bütün belirtilerin bu yönde olduğunu kabul etmek gerekir.[3] Köyün ilk adı haritadan silinmiştir.

Frank Galyası'nda, bu IX. yüzyılın başında, edebiyatın tadını yeniden keşfeden din adamları her yerde, azizlerinin hayat hikâyesini iyi bir Latince ile yazmaya veya yeniden yazmaya girişiyorlardı. Nant'dakiler de genel uygulamanın dışında kalmadılar. İçlerinden biri bir Aziz Marcoul'un yaşam hikâyesi yazdı.[4] Gemi kazasından kurtulan güzel bir kadın kılığında ortaya çıkan ve Vergilius'tan dizeler okuyan -ama yanlış bir şekilde- şeytanın da yer aldığı bu esercik, ne yazık ki en sıradanından dinsel masallardan başka bir şey sunmamaktadır. Aşağı yukarı belirgin ve belki de itimat edilebilecek yegâne bilgiler, Marcoul'un doğum yerine -Bayeux- ve yaşadığı döneme -Kral I. Childebert'in ve Başrahip Aziz Lô dönemi, yani 540 yılı civarı-[5] ilişkin olmaktadır. Birincisinden kısa bir süre sonra yazılan ikinci bir hayat hikâyesi, birincisine değeri olmayan şişkinliklerden başka bir katkıda bulunmamıştır. Sonuç olarak Nantlı azizin hakkında her şeyi bilmekten vazgeçmek gerekmektedir. Hayat hikâyeleri kitaplarından yargıya varmak üzere IX. yüzyıl, bu aziz hakkında bizden daha fazla bir şey bilmemiştir.

Bu arada Norman istilaları ortaya çıkmıştır. Batı illerinin çoğun-

---

[3] Manş ilinin Montebourg nahiyesi. Adın görüldüğü, özenle tarihlendirilmiş en eski metin, Rouen Başpiskoposu I. Robert'in bir beratı olmalıdır (1035-1037), yay. F. Lot, *Études critiques sur l'abbaye de Saint-Wandrille*, (Biblioth. Hautes Études, 104), 1913, s. 60; krş. *age*, s. 63. Bugün Saint-Marcouf'taki mucizevi bir çeşmeye dinsel saygı gösterilmektedir: A. de Caumont, "La Fontaine St. Marcouf", *Annuaire des cinq départements de Normandie, publié par l'Assoc. Normande*, XXVII, 1861, s. 442.

[4] Bu hayat hikayesi için -A hayatı- ve biraz daha sonra olan ve B hayatı denilen diğeri için bkz. Baedorf, *Unterschungen über Heiligenleben der westlichen Normandie*. Burada gerekli bibliyografik atıflar bulunmaktadır, krş. *Bibliographia hagiographica latina*, n. 5266-5267.

[5] Burada, azizin geçtiği kabul edilen bazı yer adları da bulunmaktadır. Ama burada, tıpkı birçok benzer yazıda olduğu gibi, keşişlerin haklarının veya iddialarının bulunduğu manastırların pirinin efsanesine bağlanmak için bulunmakta değiller midir?

IV. Levha

"İngiltere Kralı II. Charles, Sıracalara Dokunuyor."
(Robert White'ın Keski Oyması. J. Browne'un *Charisma Basilikon* (1684)
Adlı Kitabının İç Kapağı.)

VI. BÖLÜM:

DOKUNMANIN GERİLEMESİ VE ÖLÜMÜ

1. Kral Mucizesine Olan İman Nasıl Kayboldu?

Dokunmanın kesin olarak ortadan yok olmasının önce İngiltere'de, sonra Fransa'da ilk nedeni siyasal devrimler olmuştur. Ama bu değişimlerin etkili olabilmelerinin nedeni, krallığın doğaüstü karakterine olan inancın iki halkın en azından birer bölümünün ruhunda, hemen hemen hiç fark edilmeden derinden sarsılmış olmasıdır. Burada zihinlerde meydana gelen ama karanlıkta kalan değişimleri tam anlamıyla tasvir etme iddiasında olamayız ama eski inancın çöküşüne katkıda bulunan nedenlerden birkaçını işaret edebiliriz.

Krallar tarafından gerçekleştirilen tedaviler, uzun süre hiçbir kuşkuculukla karşılaşmayan şu mucizevi tedaviler içindeki vakalardan yalnızca biriydi. Bazı olgular bu zihniyeti iyice aydınlatmaktadırlar. Fransa'da II. Henri'den en azından IV. Henri'ye kadar, gerçek bir çıkıkçı hanedanı olan Bailleul ailesinin uzun süreli ünü. Bu aile babadan oğula aktardığı "şiddetli bir düşüş sonucu çıkmış veya darbe alınması sonucu kırılmış kemikleri eski hâline getirme, sinir sıkışmalarını veya organlardaki sıkışmaları iyileştirme ve eğer çıktılarsa bunları yerlerine oturtma ve onlara ilk güçlerini geri verme konusunda şu gizli meziyete" sahiptir. Bu irsî yeteneği az çok karanlıkta kalan bir şekilde doğdukları memleket olan Caux ilinde uyguladıktan sonra Bailleuller, II. Henri'nin sarayında ispatıvücut ederler. Ve burada en büyük göreve getirilen Joyenval Manastırı başrahibi ve kralın sadakacısı Jean, kral ahırları nazırı ve kral odası görevlilerinden Nicolas, XIII. Louis zamanında topçu nazırı ve başemin olan başka bir Nicolas; bunların hepsi kırık çıkıkları tedavi etmeye devam etmiştir. Kuşkusuz başarıları, kuşaktan kuşağa aktardıkları becerikli bir teknik sayesindedir ve bunun doğaüstü hiçbir yanı yoktur. Ama etraflarındaki insanlar böyle düşünmemekteler-

ÜÇÜNCÜ KİTAP

KRAL MUCİZESİNİN ELEŞTİREL YORUMU

TEK BÖLÜM

1. İlk Akılcı Yorumlama Denemeleri

Kral mucizesinin yüzyıllar boyunca meydana gelen iniş çıkışlarını, metinlerin izin verdikleri ölçüde izledik. Bu araştırma esnasında, psikolojik bir karmaşa hâlinde birbirlerine karışarak Fransa ve İngiltere krallarını şifacı kudrete sahip olduklarını iddia etmeye ve halkı da bunu tanımaya götüren kolektif temsilleri ve bireysel ihtirasları aydınlatmaya çalıştık. Böylece mucizeyi kökenleri ve uzun soluklu başarısı itibarıyla bir anlamda açıklamaya çalıştık. Ancak bu açıklama hâlâ eksiksiz değildir, mucizevi kudretin tarihinde bir nokta karanlıkta kalmaktadır. Eskiden dokunma veya şifalı yüzükler aracılığıyla gerçekleştirilen tedavilerin gerçekliğine inanan kalabalıklar, onlarda sonuç olarak deneysel düzlemde bir olgu görüyorlardı, "Güneş gibi açık bir gerçeklik," diye haykırıyordu Browne.[1] Eğer bu kadar çok dindar kişinin imanı yanılsamadan başka bir şey değildiyse, deneyin karşısında yenik düşmemesi nasıl açıklanabilir? Başka bir ifadeyle acaba krallar iyileştirmişler midir? Eğer öyleyse, hangi usullerle? Eğer bunun tersine cevap olumsuzsa, acaba bu kadar yıl boyunca nasıl oldu da iyileştirdiklerine ikna ettiler? Eğer doğaüstü nedenlere çağrıda bulunma olanağını kabul ediyor olsaydık, bu soru sorulmazdı bile ama bugün kim doğaüstü güçlerin, bizi ilgilendiren bu konuda dahli olduğunu ileri sürebilir? Ama aklı devre dışı bırakan eski yorumu, başka bir yargılama biçimi olmaksızın bir kenara bırakmak elbette yetersiz olacaktır. Aklın kabul edebileceği yeni bir yorumu onun yerine geçirmenin çarelerini aramak gerekecektir. Çok hassas bir görev söz konusudur ancak bunu yapmaktan kaçınmak, entelektüel bir ihanet olacaktır. Öte yandan sorunun önemi, monarşik fikirlerin tarihini aşmaktadır. Burada koskoca bir mucize psikolojisinin işin içinde olduğu, bir cins belirleyici deneyin karşısındayız.

Nitekim kralların tedavileri, en iyi bilinen, incelemesi en kolay

[1] *Charisma*, s. 2: "I shall presume, with hopes to offer, that there is no Christian so void of Religion and Devotion, as to deny the Gift of Healing: A Truth as clear as the Sun, continued and maintained by a continuai Line of Christian Kings and Governors, fed and nourished with the same Christian Milk."

EKLER

EK I:
FRANSIZ VE İNGİLİZ MALİYE KAYITLARINDA KRAL MUCİZESİ

Şifa ayinleri, kralları bazı harcamalar yapmak zorunda bırakıyordu. Bu nedenle Fransız ve İngiliz maliye kayıtları bu konuda gözden geçirilmelilerdir. Ama bu konudaki belgeleri yorumlamak son derece zordur. Buradan bazı ayrıntıları ayıklamakla yetinmek gerekmektedir. Bunları işe yarar bir şekilde kullanabilmek için, yöntemli bir şekilde incelemek gerekir. Özellikle bunlara yakından bakıldığında, bazı dönemlerin bilgiden yana çok zengin oldukları, bazı başka dönemlerinse hiçbir şey vermedikleri görülmektedir. Bu aşikâr kaprisleri açıklamak gerekmektedir. İzleyen eleştirel incelemede bunu yapmaya uğraşacağım.

Fransa'dan başlıyorum.

1. Fransız Maliye Kayıtlarında Sıracalara Dokunuş

Öncelikle tarihçilerin sıklıkla üzülme fırsatı buldukları genel düzlemden bir olguyu hatırlatmak gerekir. Fransız krallığının mali arşivlerinden bize çok az şey intikal etmiştir. Bu yokluğun nedenleri çokludur. Bunların bazılarını tartışmak mümkündür ama başlıcası iyi bilinmektedir: 26-27 Ekim 1737 gecesi çıkan yangın Île de la Cité'de* bulunan sarayın içindeki maliye arşivlerinin saklandığı deponun büyük bölümünü kül etmiştir. Eski devlet maliyesine ait olup da hâlâ durmakta olan belgelerin neredeyse tamamı bu felâkette yok olmuştur.[1] Ancak tahripten tesadüfen kurtulabilen bazı nadir kalıntıları kullanabiliriz.

---

* Île de la Cité: Seine Nehri'nin Paris kentinin içinde kalan bölümündeki en büyük ada. Ünlü Notre-Dame Katedrali bu adanın üstündedir. -çn.

1 Daha fazla ayrıntı için bkz. C.-V. Langlois, *Registres perdus des archives de la Chambre*

EKLEMELER VE DÜZELTMELER

I. Cermen Halklarının İlkel Cumhuriyetçiliği

Biraz hor görerek geliştirdiğim bu bölümde eskiden beri ünlü bir teoriden söz etmeden geçivermiş olmam herhâlde eleştirilecektir. Bu teori, Cermenlerin ilkel cumhuriyetçiliğidir. Nitekim, çoğu Alman olan koskoca bir tarihçiler okulunun Cermen krallığı, en azından Batı Cermenlerinde, istilaların büyük altüst oluşu içinde doğmuş geç bir kurum olarak gördüklerini herkes bilmektedir. Ama acaba bu kavrayış ayrıntılı bir şekilde tartışılmayı hak etmekte midir? Metinlere dayanmanın yollarını ararken ve yalnızca *Aufklärung*'un {Aydınlanma} veya romantizmin cazip seraplarını yansıtmazken sonuçta iki yanlış anlamanın üzerinde oturmaktadır. Öncelikle, Latin yazarların terminolojisi eleştiri yapılmadan yorumlanmıştır. Latin yazarlar Cermen toplumunu tasvir ettiklerinde, *rex* {kral} kelimesini büyük toplulukların şefleri için kullanıyorlardı; onlara göre küçük grupların şefleri *princeps*lerden {prens} ibaretlerdi. Bu kelimeler Fransızcaya veya Almancaya ön bir açıklama olmaksızın aktarıldıklarında ters bir anlam vereceklerdir. Bugün cari olan sosyoloji kelime haznesine göre, *principes* ve *reges* {*princeps* ve *rex*in çoğulları} kral anlamına gelmektedirler, yani irsî bir prestijleri olan monarklar. İrsî kelimesini bilhassa kullanıyorum, bu eskiye yönelik cumhuriyetçiliğin taraftarları ikinci karışıklığa bu noktada neden olmaktadırlar. Prenslerin ve hatta kralların atanmasında seçimin belli bir rol oynuyor olması olgusunda, bu kralların ve özellikle de bu prenslerin tamamen seçimle gelen devlet görevlileri veya böyle bir şey söylemeye cüret edersem, devlet başkanları olduklarını görme eğiliminde lerdir. Bunun böyle kabul edilmesi, kişisel meşruiyetin yanında bir de aile meşruiyetinin olabileceğini unutmak demektir. Eğer halkın seçimi ancak ve hep kan ile aktarılan bir erdeme sahip aynı ailenin içinden oluyorsa irsîlik vardır. Eski Cermenlerdeki olağan kural böyle olmuştur. Bu konuda Heinrich Brunner'in kitabının güzel bir bölümüne gönderme yapmama izin verilsin: "Königtum und Fürs-

BİBLİYOGRAFYA

Aşağıda iki bibliyografya atıf kategorisi yer almaktadır.

Birinci kategoride yer alanlar, I. kesimi oluşturmaktadırlar. Bunların sayısı çok azdır ve kitabımda birçok kereler zikredilecek, genel olarak krallığa veya özel olarak da Fransız ve İngiliz krallıklarına ilişkin eserler kapsanmaktadır. Bunlara yönelik amacım, sadece atıfları kolaylaştırmaktır. Bu konuda tüketici bir bibliyografya, hatta seçilmiş bir bibliyografya vermeyi hiç hedeflemedim. Her kitap ve muhtıra için eğer varsa, özellikle şifacı krallığı ilgilendiren sayfaları parantez içinde verdim.

İkinci dereceden işaretler -II. kesim ve devamı- daha özel olarak şifa gücüne ve VII. kesimde kralın haç işareti yapmasını batıl itikat hâline getiren, kralların mucizevi karakterine olan inancın bu diğer biçimine ilişkindir. Ancak bunlar hiç de tam değillerdir. Bu tam olmama hâli ile yalnızca, kuşkusuz yapmak zorunda kaldığım atlamaları kastetmiyorum. Anılmalarına gerek duyabileceğim az sayıda dergi makalesini de bir kenara bıraktım. Tarihsel "merak unsurları"nın peşinden koşanlara her zaman çok cazip gelen bir konuda, özellikle İngiltere'de uzman olmaktan çok daha cesur veya saf yazarları teşvik etmemek için böylesine bir budama yapılması kaçınılmazdı. Çok ihtiyatlı davrandım. Araştırmalarım esnasında, içeriğinin kapsamı olmayan küçük bir notun bana sıklıkla değerli bir atıf noktası sağladığını hatırlıyorum. Kaynaklar bu kadar dağınık olduğunda, en deneyimsiz araştırmacı dosyaya ilk defa ortaya çıkan bir metin eklerse, ona hoş geldin demek gerekir.[1]

Bu bibliyografyaya, özel olarak şifa verme gücüne veya kralın haç işareti yapmasına ayrılmış çalışmaların yanında, daha genel konuları ele almakla birlikte, aynı fikrin bu iki dışa vurumuna ilişkin olarak yararlı işaretlerde bulunan çok sayıda kitap veya makaleyi de kattım ve her seferinde bakılması gereken sayfaları zikrettim. Bu tür eserler her zaman en az değerlileri değillerdir. Başka yerlerde çok daha iyi bilinen olgulara yönelik sıradan imalardan ibaret olan ve özgün hiçbir bakışları olmayan her şeyi bir yana bıraktım.

---

[1] Bayan H. Farquhar tarafından *Royal Charities* başlığı altında yayımlanan (aşağıda, VI, § 3) mükemmel makaleler, daha önce İngiliz dokunmasının sikkeleri hakkında yazılanların tümünü gereksiz kıldılar, listelerimi gereksiz yere dolduracak birçok daha eski çalışmayı elememe izin verdiler.

DİZİN

Bu dizin, ilke olarak kitabın içinde zikredilen bütün kişi ve yer özel adlarını kapsamaktadır. Ama şunlar gene de bir kenara bırakılmıştır: 1) Fazlasıyla sık zikredildiklerinden ötürü yer aldıkları sayfalara yapılacak göndermelerin hiçbir yararının olmayacağı bazı coğrafi adlar: İngiltere, Avrupa, Fransa, Galya, Büyük Britanya, Manş; 2) Dipnotlarda veya kitabın başındaki Bibliyografyada atıf olarak zikredilen eserlerin yazarlarının adları veya bu aynı eserlerin başlıklarında görülen yer adları; dipnotlarda zikredilen yazarlar, kanaatleri tartışıldığında veya en azından belli bir genişlikte sunulduğunda elbette dizinde yer bulacaklardır.

Merovenjler, Karolenjler, Capetler (veya Capetliler) Valoislar, Bourbonlar, Plantagenetler, Tudorlar, Stuartlar gibi büyük İngiliz veya Fransız hanedanlarını işaret eden adlar, yalnızca söz konusu hanedanın tarihinin bir miktar aydınlatıldığı pasajlara -eğer varsa- (örneğin Capetliler için, onların tahta çıkmalarına yönelik pasaj) ilişkin olarak dizinde yer almışlardır; bu adların yalnızca zikredildikleri sayfalar buraya alınmamıştır.

Kişi özel adları için göndermeler şu şekilde aranmalıdır: 1) Eğer 16. yüzyıldan önceki kişiler söz konusuysa, küçük adlarıyla; 2) Eğer daha sonraki tarihlere ait bir kişi söz konusuysa, soyadıyla.

Bir ülkenin veya bir kentin sakinlerini işaret eden coğrafi adlar bizzat ülke veya kentin adında aranmalıdır; örneğin Bordeauxlu biçiminde bir başlık yoktur ama Bordeaux olarak vardır, İskoç yoktur ama İskoçya vardır.

Adların Latince, eski İngilizce veya eski Fransızca biçimleri, yalnızca çevrilmelerinin bazı güçlüklere yol açacağı durumlarda korunmuştur.

Madde adlarına gelince, Sıraca, Şifalı Yüzükler, Mucize, Krallık vb. gibi kitabın neredeyse tamamı veya hemen hemen tamamı boyunca ele alınan konulara uygulananlarını sistematik bir şekilde devre dışı bıraktım. Bu konularda bilgi edinmek için kitabın tamamını veya en azından epeyice büyük kesimleri okumak gerekir. İçindekiler bölümü gerekli yönlendirmeyi sağlamaktadır. Bu ilk eleme yapıldıktan sonra, benim için okuyucuların en büyük kesimine neyin yararlı olacağını düşünmekten başka kuralım olmadı. Böylesi bir çalışma elbette geniş bir keyfilik payına sahip olmaktadır. Bundan korkmamak gerektiğini düşünüyorum. Bilim alanında risk ve sorumluluk almaktan korkmak, diğer alanlardan daha az tavsiyeye şayandır.

Eklemeler ve Düzeltmelerin dizini ancak kısmen çıkartılabilmiştir.

A

Abbeville, Somme: Saint-Pierre Kilisesi, 296; -Saint-Wulfran Kilisesi, 312, 487, 493

Abbon de Fleury, yazar, 97

Aberdeen, İskoçya: piskoposlar, 164

Abraksas, büyü formülü, 188

Achères, Seine-et-Oise, St.-Germain-en-Laye kantonu: kamp, 397

Acquapendente (Fabrizio d'), hekim, 137

Adalard, Corbie Manastırı başrahibi, 81

Adalberon, Reims başpiskoposu, 97

Adam de la Halle, şair, 274, 275

Adaman, Iona Manastırı başrahibi, 505

Addu Nirari, Suriyeli prens, 83

"A Declaration to be set forth to the People, concerning the Superstition of being Touched for the Healing of the King's Evil" {"Kral Hastalığı Dokunuşu Batıl İtikadı Konusunda Halka Dağıtılacak Bir Beyanname"}, 407

Adenochoiradelogia, 409, 413, 493

Adour, nehir, 126

Adrianus (aziz), 298, 305

Aeneas Piccolomini, bkz. II. Pius

afiş (sicili), 393

Agrippa (Cornelius), yazar, 322, 324

Aisne, nehir, 287, 292, 295, 306, 315, 330

Aix-la-Chapelle, Almanya, Prusya, Ren eyaleti, 262; -papaz, 222

Akitanya ve Normandiya düklerinin tahta çıkış tören düzenlerindeki yüzük, 214, 539

Akitanya: dükleri, tahta çıkış törenlerinin düzeni, 214-215; -zikredilme, 115, 122-123, 265

Alamanlar, Cermen halklarından, 257

Albano, İtalya, Roma ili, 429

Albrecht Dürer, 490

Albrechtstal, 170-171 (bkz. Val de Villé)

III. Aleksios Angelos, imparator, 514

IV. Alexander (papa), 217, 220-221

Alexander, İberya kralı, 278

Aligre (Charles d'), Saint-Riquier Manastırı başrahibi, 312

Alman Louis {Ludwig}, Almanya kralı, 509

Almanya: kralın mesh edilmesi ve taç giymesi, 509-511; -şifalı yüzüklerin popülaritesi, 355; -İngiliz dokunuşunun popülaritesi, 126, 411; -Fransız dokunuşunun popülaritesi, 394; -hükümdarların şifai kudretleri, 169-171; -yedinci oğullar, 320, 323; krallık işareti, 275-280; -krallığın intikali, 239; -zikredilme, 74, 81, 88, 91, 126, 169, 177, 213, 239, 250, 273, 275-277, 279, 321, 324, 355, 359, 508-509, 519, 526, 539, 543 (Alman hükümdarlar tarafından yönetilen Roma İmparatorluğuna da bkz.)

Almanya'nın, Svabya'nın ve Ulm Kentinin Tasviri, 170

XI. Alphonso, Kastilya kralı, 172

Alpler, 127, 395

Alsas, 170, 303, 543

Alvarez Pelayo, yazar, 162, 167, 172-173, 543

Amallar, Got kral hanedanı, 72

Amberger (Christopher), ressam, 539

Ambrosius (aziz), 223

IV. Amenofis, Firavun, 83

Ami de la Religion {*Din Dostu*}, 439

Amiens, Somme: katedral, 182, 184; -diyakozluk, 296; -St. Firmin Kilisesi, 298; -piskopos sarayı, 345

Ammianus Marcellinus, yazar, 74

Amyot (Jacques), yazar, 339

Amyraut (Moyse), pastör {Protestan papazı}, 400

Anagni, İtalya, Roma ili: suikast, 129

Anastasius, imparator, 80

Anastasius, kütüphaneci, 500

Andelys (Les), Eure, 303

André de la Vigne, yazar, 341

André Laure, Mont Saint-Michel Manastırı başrahibi, 165, 488

Andrea di Barberino, yazar, 273

III. Andronikos Paleologos, imparator, 512

angel {melek}, İngiliz sikkesi, 132-133, 348-351, 367, 401, 410, 481

Angers, Maine-et-Loire, 297; -katedral, 297; -katedral kurulu, 298; -diyakozluk, 303; -St. Michel de Tertre Kilisesi, 297

Anglo-Saksonlar: krallık kavrayışı, 71, 77-78; -yağ ile ovma ve taç giyme kutsama töreni düzeni, 86-87, 89, 501-504, 508, 509; -kralların soy zincirleri, 72

Angoulême, Charente, 343

Anjou (François d', dük), 450

Anjou (hanedanı), 151-154, 176, 183, 246, 223

Anjoulu Charles (I.), Napoli kralı, 151-152, 176, 274, 276

Anjoulu Robert, Napoli kralı, 27, 151, 267

Ankara, ruhani meclis, 218, 514

Anne, İngiltere kraliçesi, 198, 424-425, 494

Anseau Choquart, V. Charles'ın elçisi, 156

Antonius (aziz), 142

anuli medicinales {*Tıbbi Yüzükler*}, 180

Anvers, Belçika, 123, 298; -Plantin Müzesi, 257

Apollon, 278

Apologie pour Hérodote {*Herodotos Savunusu*}, 290, 359

Apologie pour Saint Marcoul {*Aziz Marcoul'un Savunusu*}, 313

Aquilea, İtalya, Istria: başpiskoposu, 91

Arabistan: bazı ailelerin şifai kudretleri, 76, 101-102

Aragon: kralların mesh edilmeleri, 215, 497; -kralların şifai kudretleri, 174-176

Arap (hekimler), 134

Archelange, Jura, Rochefort-sur-Nenon nahiyesi, 298

Ardennes; 296, 302, 416, 459

Argenson (markisi), 416, 435

Argentille, Danimarkalı Havelock'un karısı, 281

Argonne, 296

Arimathealı Yusuf, İsa Mesih'in çömezi, 57, 181

Arles (le Blanc), Bouches-du-Rhône: Aliscamps Mezarlığı, 524

Armacanus (Alexander Patricius), 398

(bkz. Jansenius)
Arnulf, Almanya kralı, 509-510
Arras, Pas-de-Calais: 273, 297, 496; -Sainte-Croix {Kutsal Haç} Kilisesi, 297, 313, 496; -piskopos, 233
Arroy (Besian), yazar, 168, 399
Artois, 124
asa: kralın tahta çıkış tören düzenindeki yeri, 86, 508
Ases, tanrısal ad, 71-72
Aslan Yürekli Richard (I.), İngiltere kralı, 243
aslan: Welflerin amblemi, 253; -aslanların kralların kanlarına saygıları, 28-29, 281-282
Asturias, İspanya ili, 128
Aşağı İmparatorluk, 81
Athalaric, Ostrogot kralı, 72
Athanasios (simgesi), 528
Attrapa, sihirli söz, 188
Aubineau (Léon), yazar, 437
Aubry, Reims Saint-Jacques Kilisesi papazı, 316
Augsburg, Almanya, Bavyera: piskopos, 510
Augustinus (aziz), 155, 179, 217
Augustus, imparator, 224, 525
augustus, Roma imparator unvanı, 80
Aumont, herhâlde Jura, Poligny nahiyesi, 417; -evi, 418
Auray, Morbihan, 303, 315, 462
Auvergne, 229, 303, 382
Auxerre, Yonne, 303
avam kamarası: bkz. parlamento
Avignon, Vaucluse, 137, 261, 427-428, 462
Avitus (aziz), 72
Avranches, Manş: piskopos: bkz. Jean d'Avranches; -aziz şehadeti, 292
Avusturya (dükleri veya hanedanı), bkz. Habsburg
Avusturya (imparatoru), ekmek şarap ayini ayrıcalığı, 227
Avusturyalı Anne, Fransa kraliçesi, 298, 334
Avusturyalı Eleonore, Fransa kraliçesi, 343
Avusturyalı Margaret, Hollanda naibesi, 490
aziz ilan edilme: imparatorlar (Bizans'ta), 78; -krallarınki, 77-78, 270
Aziz Petrus'un toprakları, 129
Aziz Rémi hastalığı, vebanın adı, 246, 521

B

Babilonius, Poitiers St-Cyprianus Manastırı keşişlerinden birinin varsayılan adı, 265
Babut (E.C.), âlim: zikredilen kanaat, 381
Baedorf, âlim: tartışılan kanaat, 291
bağırsak (iltihabı): yedinci kızlar tarafından iyileştirilmesi, 330
Baillet (Antoine), yedinci oğul, 306, 332-333, 335
Bailleul (ailesi), 415-416
Bailleul (I. Nicolas de), 415
Bailleul (II. Nicolas de), 415-416
Bailleul (Jean de), 415
Bakire: bkz. Meryem
Balaam: Kitab-ı Mukaddes'te yer alan kişilerden, 44, 398
Balham, Ardennes, Asfeld nahiyesi, 296

Baligant, *Chanson de Roland*'da Müslüman emîr, 229

Balthasar, kâhin kral, bkz. Bastasar

Balzac (Jean-Louis Guez de), yazar, 376, 387

Banquo, *Macbeth* oyunun kişilerinden, 368

Barbier (Josué), yazar, 328, 395, 399-400, 432

Barışçı Friedrich, Misnie uçbeyi, 275, 277

Barrois, 303

Barselona, İspanya, 174, 341

Barthélemi de Roye, Fransa kralı has odabaşısı, 253-254

Basel, İsviçre: ruhani meclis, 236-237

I. Basileios, Makedonyalı, imparator, 500, 512

Basit Charles (III.), Fransa kralı, 287-288, 295, 305, 332

Bastasar, kâhin Kral Balthasar'ın adının bir biçimi, 188

başlık: Fransa krallarının, 252, 523

Bath, İngiltere, Somerset, 424

Batiffol, âlim: tartışılan kanaat, 79

Bavyeralı Isabella, Fransa kraliçesi, 275

Bavyeralı Ludwig, imparator, 161

Bayeux, Calvados: 286; -diyakozluk, 303; -şehit aziz, 292

Béarnlı, 371 (bkz. IV. Henri)

Beauce, 290, 326, 457

Beauvais, Oise: piskoposu, 234

Beckett (William), hekim, 428, 452, 454

beden {vücut} işareti, 327-330 (ayrıca bkz. kral işareti)

Bedford (dükü), 257

Beerşeba, Kitab-ı Mukaddes'teki yer adı, 266

Bégon, *Garin le Lorrain* destanı kişilerinden, 108

Bellarmine (kardinal), 385, 397

Benedictus (aziz), 142

XIV. Benedictus, papa, 316

Beni Sinan, Arap aile, 101

Béranger, yazar, 440

Berks (ili), İngiltere, 186

Bernard (aziz), 218, 522, 529

Bernard de Gourdon, hekim, 135, 138, 166

Berry (Jean, dükü), 518, 533

Berry, 258, 303, 320, 417, 542

Bertin, müsteşar, 435-436

Bertrade de Monfort, Fransa kraliçesi, 45

Besalu, İspanya, Katalonya: katedral kurulu üyeleri için kilise {collégiale}, 331

Beuter (Anton), yazar, 391

Beytsayda, Kitab-ı Mukaddes'teki yer adı, 458

Béziers, Hérault, 389

Bialon, Messeix köyü, Puy-de-Dôme, Bourg-Lastic nahiyesi, 274

Bibliothèque raisonée des ouvrages des savants de l'Europe {*Avrupa Bilginlerinin Eserlerinin Tasnifli Kitaplığı*}, 169

Bignon (Jérôme), yazar, 168, 377

Bigorre, 125-126

Bird (John), yazar, 409

Birlik (Kutsal), 306, 370

Bisaccia, İtalya, Campania: piskoposu, 27-28, 34

Biscay, İspanya ili, 321, 324, 327

Bizans: imparatorların aziz ilan edilmeleri, 78; -imparatorun ruhanilik ka-

rakteri, 89, 207, 223; imparatorun kudas ayini, 229; -taç giymesi, 86, 507; -imparatorun bir diyakoz veya bir *δεποτάτος* ile özdeşleştirilmesi, 223; -oriflamme efsanesinde zikredilen imparator, 258, 524; -imparatorun mesh edilmesi, 81-82, 219, 497, 511-515, 518; -patrikler, 86 (ayrıca bkz. Photius, Polyeuctus); -imparatorluk dini, 79-82; -sinod, 206; zikredilen, 79, 501, 525

Björn, Norman şef, 287

Blackmore (Sir Richard), hekim, 424

Blathon (Jacquemart), Tournaili duvarcı, 297

Blaye, Gironde: Saint-Romain Kilisesi, 524

Bloisli Pierre, yazar, 56-57, 70, 92, 95, 144, 177, 217, 245

Bloisli Stephen, İngiltere kralı, 59, 65

Boğaziçi, 80

Bohemya: kralları, 217, 220

Boisgaudre: bkz. Gaudre

Boissonnade (P.), âlim, tartışılan kanaat, 230

Bologna (La Grasse), İtalya, 23, 128, 341, 396, 451, 487, 492

Bolognalı Rufinus, din hukukçusu, 213

Bonaud de Sauset (Jacques), yazar, 452

VIII. Bonifacius, papa, 128, 238

Bononia Crassa, 128 (bkz. Bologna)

Book of Common Prayer, 367, 402, 408

Bordeaux, Gironde: 122, 125-126; -başpiskoposu, 402-403, 543; -St. Michel Kilisesi, 403

Bossuet, 326, 329, 358, 375, 378, 383, 387

Boucher (jean), Paris şansölyesinin yardımcısı, 370

Bouillon (Michel), ressam, 312, 494

Bourbon (I. Pierre, dükü), 519

Bourg, Bourg-Bruche köyü, Bas-Rhin, Saales nahiyesi, 303, 543

Bourgeois (Oudard), Corbeny Manastırı başrahibi, 295, 298, 300, 303, 313, 315, 317, 332-333, 388, 532, 557

Bourges, Cher: başpiskoposları, 212; -diyakozluğu, 303; -efsanevi dük, 271; -"kralı", 275 (bkz. VII. Charles)

Bourgin (G.), âlim: tartışılan kanaat, 45

Bourg-le-Namur, saptanamayan Dauphiné yerleşim yeri, 304

Bouvines, Nord, Cysoing nahiyesi: çarpışma, 231, 253

Boyle (Robert), bilgin, 418

Böhmer (H.), âlim, tartışılan kanaati, 284

Brabant, 296, 299, 304, 313, 316; -dükü, 262

Bradwardine, bkz. Thomas

Breda, Hollanda, Brabant, 408

Bretignyli Hubert (aziz), 184

Bretonya, 125, 303, 462; -il meclisleri, 417-418; -yedinci oğul, 541

Breviarium Medicinae, 137

Bristol, İngiltere, 463

Brodeau (Jean), yazar, 451

Browne (John), hekim, 349, 406, 409-413, 419, 445, 457, 459, 493

Bruche, Bourg-Bruche köyü, Bas-Rhin, Saales nahiyesi, 303, 543

Brüksel, Belçika: Notre-Dame du Sablon Kilisesi, 299; -saray, 257, 354

Buchner (M.), âlim: tartışılan kanaat, 264, 533

Bucilly, Aisne, Hirson nahiyesi, 436

Budé (Guillaume), 355

Bueil, Indre-et-Loire, Neuvy-le-Roi na-

hiyesi, 298
Bugain (Jeanne), XIV. Louis'nin dokunduğu hasta, 462
Bull (George), ilahiyatçı, 458, 544
Burgmair (H.), oyma baskıcı, 539
Burgondlar: krallık kavramı, 74; zikredilen, 391
Burgonya, 125, 297-298, 303, 391, 417; -dükleri, 227; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509; -yedinci oğullar, 321
Bus, saptanamayan yerleşim yeri, 303
Büyük İskender, Makedonya kralı, 44, 521
Büyük Leo (aziz), papa, 207, 262

C

Cadurc, Fransa şansölyesi, 212
Calais, Pas-de-Calais, 352-353
Calcagnini (Caelio), yazar, 358, 449, 451
Calcagnini (Thomas), 451
II. Calixtus, papa, 524
Calvin, 358, 383
Camerarius: 276 (bkz. Kammerer)
Camerino, İtalya, Marche ili: piskopos, 365
Campanella, filozof, 452
Canterbury, İngiltere, 264; -başpiskoposlar, bkz. Dunstan, Richard, Rorbert de Jumieges, Sancroft, Thomas Becket, Thomas Bradwardine
Capetler: hanedanın tahta çıkışı, 96-99, 177; bkz. 70
Cardano (Gerolamo), yazar, 358, 451
Carentoir, Morbihan, La Gacilly nahiyesi, 295
Cariulphe (aziz), 294
Carlisle, İngiltere, Cumberland: piskoposu (Thomas Smith), 423
Carloman, Frank kralı, 91, 504
Carlos de Viana (Don), Aragon ve Navarra veliahdı, 174-175
Carnarvon, Galler, 121
Carr (Richard), hekim, 465
"Carreau", Coutance ailesinin fertleri tarafından iyileştirilen karın hastalığı, 418; -yedinci oğullar veya kızlar tarafından iyileştirilmesi, 330, 542
Carte (Thomas), yazar, 428, 462-463
Castelli (Peder Cristoforo di), seyyah, 278
Catalogus Sanctorum, 48
Catherine de' Medici, Fransa kraliçesi, 450
Cauchie, âlim: tartışılan kanaat, 142
Caudat, efsane kralı, 255
Caux (ülkesi), 415
Cecile: 225 (bkz. Sicilya)
Cellini (Benvenuto), 355
Celsus, hekim, 390, 543
Ceneau (Robert), yazar, 314
Cenova, İtalya, 341, 488
Ceremonial, 30
Cerf (başrahip), âlim, 440
Ceriziers (Peder René de), yazar, 251, 328
Cermanya: krallık kavrayışı, 71-78, 102, 206, 535; -ilkel olduğu iddia edilen cumhuriyetçilik, 535 (Almanya'ya da bkz.)
Châlons-sur-Marne, Marne: vergi bölgesi, 435-436
Champagne, 124, 303, 342, 435
Champs (Peder de), XIV. Louis'nin geçici günah çıkartıcısı, 432
Chanson de Roland, 229-231, 259, 268, 282, 524

Chapel des trois fleurs de lis {*Üç Zambak Çiçeği Şapeli*}, 253

Chapelain {din dışı bir kurumda görevli papaz}, kelimenin etimolojisi, 516, 522

Charcot, hekim, 453, 455

Charisma Basilikon, 409, 412

Charisma sive donum Sanationis {*Tedavinin Karizması İncelemesi*}, 364

Charlemagne: eski imparatorluk dini karşısındaki tutumu, 81, 385; -mesh edilme ve taç giyme, 82, 86-87, 500-501, 503-504, 507; -efsanesi, 229-231, 258-260, 262, 268, 271, 518-519, 524-526, 528; -Davut lakaplı, 85; -kral ve rahip incelemesi, 91; -zikredilme, 87, 96, 142

Charles le Chauve {*Kel Charles*}, 216, 242

Charles Martel, 78, 85, 391

Charles, Charlemagne'ın büyük oğlu, 501

Charles, XI. Louis'nin erkek kardeşi, 214

Charles: 142, 259 (bkz. Charlemagne)

Charles-Edward, İngiliz tacı üzerinde hak sahibi olduğunu iddia eden, 428-429

I. Charles, İngiltere kralı, 323, 325, 350-351, 367-368, 401-403, 405-406, 419, 427, 430, 460-461

II. Charles, İngiltere kralı, 152, 157, 195, 244, 350, 362, 401-402, 408-410, 413, 418, 426, 429, 457, 480-481, 493, 544

II. Charles, Napoli kralı, 152

IV. Charles, imparator, 224

IX. Charles, Fransa kralı, 338, 345, 532

V. Charles, Fransa kralı, 149, 154-160, 199, 218, 224-225, 227, 232, 243-244, 246, 252, 255-256, 259, 267, 283, 293, 471, 516-518, 526-527, 532

VI. Charles, Fransa kralı, 109, 160, 235, 241, 471, 518-519, 532

VII. Charles, Fransa kralı, 113, 160, 163, 234-236, 243, 293, 307, 309, 341-342, 344, 389, 542

VIII. Charles, Fransa kralı, 114, 307-309, 338, 341-342, 459, 471, 532; -onun dua saatleri kitabı, 344

X. Charles, Fransa kralı, 435-440, 460, 464

Charlieu, Loire, 304

Charray (-en-Dunois), Eure-et-Loire, Cloyes köyü, 296

Charron (Pierre), yazar, 390-391

Chartres, Eure-et-Loire: 306, 371, 532; -piskoposu, 92, 146, 294, 382-383, 385

Chartreslı Ivo, yazar, 146, 215

Chateaubriand, 439

Chateau-Porcien, Ardennes, 436

Chelsea, İngiltere, Middlesex: ruhani meclisi, 87, 502-503

Chester, İngiltere: katedrali, 423; -kontluğu, 119

chevage: İngiltere krallarının Aziz Thomas'ın tabutuna Canterbury'de, Fransa krallarının da Saint-Denis'de ödedikleri ödenti, 264

Chiara, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Bolognalı kadın, 128

Chiflet (Jean-Jacques), âlim, 248

Chigi (kardinal), 337

I. Childebert, Franklar kralı, 83, 286, 315, 317

Childeric, Frank kral: mezarı, 299

Chirurgia Magna, 136

Chirurgie Française, 370

chrism {kutsal yağ}: kelimenin anlamı, 211; -ona ilişkin batıl itikatlar, 94, 251; -kralın mesh edilmesindeki kullanımı, 220-221

Christophorus (aziz), 304
Chronicon Casinense, 500
Chronique de la Pucelle {Jeanne d'Arc Vakayi-namesi}, 307-308
Chronographia tripartita, 223, 500
Cicerone, 490
Cigault (Vincent), yazar, 386
Cignani (Carlo), ressam, 396, 492
cinaslar, azizler tapınısındaki rolleri, 290
Clair (aziz), 291
Clara de Bononia Crassa, 128 (bkz. Chiara)
Clareli Osbert, aziz hayat hikâyesi yazarı, 59, 62-64, 183, 291, 504
V. Clemens, papa, 242
VI. Clemens, papa, 227-228, 543
Clement (Nicolas), kralın kütüphanesinin kataloğunun yazarı, 502
Clement, yazar, 147
Clermont (en-Beauvaisis), Oise, 326, 332
Clermont-Ferrand, Puy-de-Dôme: diyakozluğu, 303
Clipstone, İngiltere, Nottinghamshire: şato, 484
Clodomir, Frank kralı, 77
Clotaire (I.), Franklar kralı, 48, 52
Clothilda (azize), 254, 317
Cloud (aziz), 335
Clovis ou la France chrestienne {Clovis ya da Hristiyan Fransa}, 391
Clovis, Franklar kralı: aziz olarak adlandırılma, 391; -vaftizi, 72, 84, 153, 154, 247-250, 260, 268 (ayrıca Kutsal Şişe'ye bkz.); -konsüllüğü, 79-80; -ruhani olarak nitelenen zihin, 538; -sıracaları iyileştiren ilk kral sayılması, 47, 57-58, 315-317, 388-391; -diademe {yarım taç} taşıması, 507; -zambak çiçekleri efsanesindeki rolü, 254-257, 260, 538; -oriflamme efsanesindeki rolü, 260; -zikredilen, 51, 70, 78, 85, 309
Clowes (William), hekim, 362, 365, 369, 461
Cluny, Saône-et-Loire: manastırı, 297
Cocherel, Houlbec-Cocherel köyü, Eure, Vernon nahiyesi: çarpışma, 520
Coeffetau, yazar, 50
Cognac, Charente, 337
Coğrafya, 356
Coimbra, Portekiz, 463
Collier (Jeremy), yazar, 425
Columba (aziz), 505
Columba (aziz): kuralı, 108
Commines (P. de), yazar, 342
Commolet, Cizvit, 397
Common Sense, 428
Compendium Medicinae, 134
Compiègne, Oise: St. Jacques Kilisesi, 296, 496
Condat, Libourne köyü, Gironde, 122
Condé (prensi), Büyük Condé denilir, 417
Condé-les-Herpy, Ardennes, Château-Porcien nahiyesi, 436
Condom, Gers, 122
Conflans Sainte-Honorine, Seine-et-Oise, Poissy nahiyesi, 253-254
Conflatus, efsane kralı, 253-254
I. Conrad, Almanya kralı: mesh edilmiş, 88, 510
II. Conrad, imparator, 217
I. Constantinus, imparator, 86, 142, 223, 202, 380-381, 521, 544

Constitutionnel, 439
Contarini, Venedik elçisi, 358
Conti (prensi), 417
Copernicus, 356, 451
Corbenist, 332-333 (bkz. Corbeny)
Corbeny, Aisne, Craonne nahiyesi: köy ve manastır, 53-54, 244, 285-335, 338, 340, 388, 438, 461-462, 530-533
Corbie, Somme: manastır, 81, 109
Corbigny, 307 (bkz. Corbeny)
Corné, Beaufort-en-Valée köyü, Maine-et-Loire, 303
Correspondance {*Mektuplar*}, 433
Cotentin, 286-287
Cottenchy, Somme, Boves nahiyesi, 296
Coutance (hanedanı), 418
Coutances, Manş, 298; -katedrali, 289, 292; -diyakozluğu, 292; -piskoposları, 287 (ayrıca bkz. Lô); -dua kitapları, 292; -aziz hayatları, 292
Craonne, Aisne, 287-288, 304, 531
Crawfurd, tıp tarihçisi, 36, 62, 66
Crescentiis (Petrus de), belirlenememiş hekim, 370
Criterion, 448
Croce di sangue, 273 (bkz. krallık işareti)
Cromwell (Oliver), 407, 411, 461
Cromwell (Thomas), VIII. Henry'nin bakanı, 353-354
Cujas, hukukçu, 389
cuma: cumaya atfedilen büyüsel önem, 189, 352; -İngiliz kutsal cuma krallık ayini, passim, özellikle 179-204, 352-356, 359, 362-363
Cusé, muhtemelen Cusset, Allier, 303
Cübeyl, Lübnan (eskiden Biblos), 135
cüzzam: bkz. morbus regius
Cysoing, Nord: manastır, 296
Çeşitli Cinslerden Bin Önemli Şey, 323
çıpa, Selevkosların aile arması, 277-279
Çin: krallık kavrayışı, 73
Çocuk Ludwig, Almanya kralı, 510
Çok Hristiyan {Très Chrétien}, Fransa krallarına verilen unvan, 156, 519

D

d'Albon (Claude), yazar, 31, 377, 383
Dadré (Jean), Rouen hapishane müdürü, 370
Daguesseau, şansölye, 381
I. Dagobert, Franklar kralı, 78, 258
Daleschamps (Jacques), hekim, 370
Damas (Baron de), 437-439, 461
Dammartin (-les-Cuiseaux), Saône-et-Loire, Cuiseaux nahiyesi, 304
Danimarka: krallık kavrayışı, 62; -kralara atfedilen şifa kudreti, 168; -papazlara ilişkin batıl itikat, 93 (ayrıca bkz. Waldemar)
Danimarkalı Haveloc, adını verdiği destanın kahramanı, 273, 281
Dante, 127
Dauphiné: 304; -veliahdın tahta çıkış töreni düzeni, 215
Davut, Yahudi kralı, 84, 85, 150, 515, 542
De excidio et conquestu Brittanniae, 505
De la Maiesté royalle {*Krallık İhtişamına Dair*}, 31
De Occulta Philosophia {*Gizli Felsefe*}, 322
De Pignoribus Sanctorum, 35, 43, 45, 46, 61

De principis instructione {*Prenslerin Eğitimi*}, 144, 253

De Proprietatibus Rerum {*Nesnelerin Özellikleri*}, 256

De Sacris Unctionibus {*Kutsal Yağ ile Ovulma İncelemesi*}, 370

De vita sua, 110

Delaborde (H. François), âlim, 36, 61, 264; -tartışılan kanaat, 53-55

Delachenal (R.), âlim: 532, 539; -zikredilen kanaat, 158

Delisle (Léopold), âlim: tartışılan kanaat, 516

Delos, Yunan adası, 278

Delrio, (peder), yazar, 420-421, 450-451, 457

Denis (aziz), 255-256, 259, 520-521, 524; (ayrıca bkz. Saint-Denis, manastırı)

Denizaşırı Louis, Fransa kralı, 288

Des droiz de la couronne de France, VII. Charles dönemi siyasal yazı, 260, 275

Desgenettes (başrahip), 438

Desmarets de Saint-Sorlin, yazar, 391

Determinatio compendiosa de jurisdictione imperii, 152-154

dışarının piskoposu (veya putataparların): İmparator Constantinus'a ve sonradan Fransa krallarına verilen unvan, 207, 380-381, 437

Diademe {kumaş taç, bez taç}: bkz. taç

Dict de la fleur de lys {*Zambak Çiçeği Anlatısı*}, 253

Diemand (A.), âlim: tartışılan kanaat, 222, 280

Diemerbroeck, hekim, 350

Dieudonné, roman kişisi, 271

Dinant, Belçika, Namur, 296, 335

Diocletianus, imparator, 544

Discours sur la Souveraineté des Roys {*Kralların Egemenliği Üzerine Söylev*}, 400

Disquisitionum Magicarum {*Büyülü Şeyler Üzerine Araştırmalar*}, 420, 422

diyakoz muavini {yardımcısı}: imparatorun bununla özdeşleştirilmesi, 221-223

diyakoz: Alman imparatorun onunla özdeşleştirilmesi, 222-224; -Bizans imparatorunun özdeşleştirilmesi, 223

Dole, Jura: 1164 diyet toplantısı, 74

Domard (aziz), 294

Dominique de Jésus (peder), yazar, 327

Donegal (kontluğu), İrlanda, 322

Donkly (Thomas), elbise dolabı muhafızı, 410

Dorchester (Lord), müsteşar, 404

Douglas (John), yazar, 448-449, 452, 454, 457

Douzinel (Louis), Corbeny'de hacı, 303

Dover, İngiltere, Kent, 122

Drapeau Blanc, 438

Dreux, Eure-et-Loire, 303

du Boys (H.), yazar, 377

du Haillan (Bernard de Girard), yazar, 386-387

du Laurens (André), hekim ve yazar, 47, 169, 356, 369, 371-372, 390, 409, 421, 446, 492

du Peyrat (Guillaume), sadakacı ve yazar, 36, 47, 50, 227, 314, 344, 379, 390, 421, 435

Du Plessis-Mornay (yazar), 50

Du Tillet, yazar, 533

Duchesne (André), yazar, 377, 379, 382

Dunstan (aziz), Canterbury başpiskoposu, 509

Dupleix (Scipion), yazar, 47, 390

Duresme (N.), elbise dolabı kâtibi, 482

düello (hükümdarlar arasında), 28

E

Ebersolt (J.), âlim: tartışılan kanaat, 514

Ebolili Petrus, yazar, 384

Ebstein (W.), tıp tarihçisi, tartışılan kanaatleri, 75, 453

Ecclesiastical history of Great Britain {*Büyük Britanya'nın Kilise Tarihi*}, 425

Edgar, Anglo-Sakson kralı, 504, 508-509

Edinburgh, İskoçya: Holyrood Şatosu, 428

I. Edward, İngiltere kralı, 32, 114-116, 118-122, 126, 131-132, 179, 183, 194, 266, 339, 475-477

II. Edward, İngiltere kralı, 114-116, 120-121, 131, 180, 183, 193-195, 204, 261-264, 477-478

III. Edward, İngiltere kralı, 27-29, 111, 114-120, 123, 126, 131-133, 136, 163-164, 166, 194, 196-197, 282, 339, 476-478, 483-484, 529

IV. Edward, İngiltere kralı, 130, 246, 352, 476, 478-479, 483-485

V. Edward, İngiltere kralı, 193, 483

VI. Edward, İngiltere kralı, 359-363, 479-480, 483-485

"Efendimizin mesh edilmişleri" {Mesihleri}; krallar için kullanılan deyim, 56, 70, 87, 98, 503, 512

Egbert, Mercia kralı, 501-504

Egbert, York başpiskoposu: ona atfedilen piskopos atanması töreni, 502, 504, 508

Egidio Colonna, yazar, 238-239, 267, 385

Eikon Basilike, 380

ekber evlat (kral hanedanlarında), 72-73, 101-102

Elbeuf, Seine-Inférieure, 124

Elbeuflü Agnès, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Bordeauxlu Fransisken tarikatından rahibe, 125

elbise dolabı: bazen İngiliz krallarının dairesini bazen de bu dairenin servislerinden birini ifade eden terim, 475-486

eldivenler: Fransa krallarının taç giyme kutsaması törenlerinde, 225, 522-523

Eleanor, İngiltere kraliçesi, 182

Elie, Limoges birinci şarkıcısı, 215

Elizabeth, İngiltere kraliçesi: 197-198, 245, 282, 349, 360, 362-363, 365, 367, 401, 420, 421, 450, 480, 491

Elphinstone, Aberdeen piskoposu, 164

Elyesa, peygamber, 458

Encyclopédie, 422

Enguerran de Marigny, 242

Epiros (kralları), 76

Erasmus, 451

erguvan (tapınısı): İtalya Ostrogot Krallığında, 79

Ermenistan: kralların mesh edilmeleri, 514

Erps, Erps-Querbs köyü, Belçika, Brabant, 296

Escorial, İspanya, Yeni Kastilya, 175

Eski Ahit: kutsal krallık kavramı üzerindeki etkisi, 83-85, 89-90

Espérandieu (E.), âlim: tartışılan kanaat, 495

Essai sur les Moeurs {*Âdetler Üzerine Deneme*}, 433

Essay on Miracles {*Mucize Üzerine Deneme*}, 448

Estienne (Henri), yazar, 290, 359

Estouteville (kardinali), 234

Esturia, 128 (bkz. Asturias)

Ethelred (ordo'su), 508

Etienne de Conty, yazar, 109-111, 156, 160, 256

Etienne Marcel, 158

III. Eugenius, papa, 529

Eusebius, yazar, 207, 381

Evreux, Eure: piskopos, bkz. Ceneau (Robert)

ex silentio argüman: bazı durumlar itibarıyla değeri, 50

F

Faitta, Kardinal Pole'ün sekreteri, 201-202, 204, 349

Falaise, Calvados, 299, 313

Falstaff, Shakespeare'in kişilerinden, 282

Faremoutiers, Seine-et-Marne, Rozey nahiyesi: başrahibe, 326

Farnese (hanedanı), 396

Farnese (Kardinal Girolamo), 396, 492

Faroul (S.), Mantes dekanı, 295

Farquhar (Bayan Helen), âlim, 23, 36, 347, 349

Fatih William (I.), İngiltere kralı, 63

Fauchet (başkan), yazar, 257, 386

Favyn, yazar, 371, 418

Felino Sandei, din hukukçusu, 164, 452

Felix Fabri, yazar, 170-172, 276

Fère-en-Tardenois, Aisne: Hôtel-Dieu {Düşkünler yurdu}, 540

Ferrara, İtalya, Emilia: dükü, 355

Ferrault (Jean), yazar, 377

Fiacre (aziz), 147, 308

Fierabras, adı destan başlığı olan efsane kahramanı, 77

Fiji (adaları), Okyanusya, 456

Filesac (Jean), ilahiyatçı, 219, 385

Filistin, 182

Finett (Sir John), tören yöneticisi, 367

Firens (P.), oymacı, 372-373, 491

Fismes, Marne: Sainte-Macre Kilisesi, ruhani meclis, 88

Flandre: Fransız dokunması karşısındaki tutum, 136-137, 395; -Aziz Marcoul tapınısı, 296; -kont ailesi, bkz. kontunun oğlu Philippe; -İngiliz dokunmasının popülaritesi, 123, 126, krş. 119; -Fransızlara yönelik alaylar, 257; -yedinci oğullar, 321

Flandrelı Beaudoin, imparator, 511

Fleuranges, *Anıları*n yazarı, 308

Floransa, İtalya, 429, 484; -Santa Maria Novella Manastırı, 151

Florent et Octavian, macera romanı, 271, 281

Florentius, roman kişisi, 271

Fontainebleau, Seine-et-Marne, 46, 397

Fontenelle, yazar, 456

Forcatel (Etienne), yazar, 314, 386, 389, 391, 543

Fortunatus, şair, 49-50, 83, 208, 538

Fournier (Paul), âlim: zikredilen kanaat, 149

Framberge, parlamentoda avukat, 234

Franc (Peder Antonio), yazar, 463

Francesco (birader), Vaizler tarikatından, Bisaccia piskoposu, 27-29, 164, 282

I. François, Fransa kralı, 133, 175, 241, 308, 337-338, 341-343, 345, 386, 396, 451, 492

II. François, Fransa kralı, 532

Frankfurt, Almanya, Prusya, Hesse-Nassau: ruhani meclis, 91

Fransa imparatoru: Fransa kralını işaret eden terim, 526

Frazer (Sir James), yazar: tartışılan kanaatler, 47, 67-69, 75

Fredegarius (düzmece), yazar, 77

Frédérone, Fransa kraliçesi, 287

Free and Impartial Enquiry into the Antiquity and Efficacy of touching for the Cure of the King's Evil {*Kral Hastalığının Tedavisi İçin Dokunmanın Eskiliği ve Etkililiği Üzerine Serbest ve Yansız Bir Soruşturma*}, 428

Friedrich (bilge), Saksonya elektörü, 169

Friedrich (imparator), bir kehanet kitabının kişisi, 276

Friedrich Barbarossa, imparator: Bizans imparatorluk unvanlarını kınıyor, 81; -taç giyme kutsama töreni, 211, 239; -diğer hükümdarlara "taşra kralları" diyor, 213; zikredilen, 240, 418

II. Friedrich, imparator, 128, 275

III. Friedrich, imparator, 226

Friulili Berengarius, imparator, 90

Frizya: efsanevi kralı, 270

Froissart, 243, 251, 258

Fulbert, Chartres piskoposu, 92

Fuller (Thomas), yazar, 455, 461-462

G

Gaddesdenli John, hekim, 112, 136, 138

Galler, 119-120, 179

Gallikan, 84-85, 89, 237

Gallikanizm, 160, 163, 167, 214, 237-238

Gando, Perugia yakınlarında belirlenemeyen yer, 128

Ganelon, destan kişisi, 229-230

Ganelon, Sens başpiskoposu, 509, krş. 508

Garda, Asturias'ta belirlenemeyen yer, 127

Gardiner, Winchester piskoposu, 354, 361-362

Garin le Lorrain {*Lorraineli Garin*}, kahramanlık destanı, 108, 268

Gaskonya, 122; -dükü, 268

Gaspard, kâhin-kral: bkz. Jasper

Gaudre (Jacques-Philippe), yedinci oğul, 351, 403

I. Gelasius, papa, 89

Gemblouxlu Sigebert, yazar, 284

General History of England {*Genel İngiltere Tarihi*}, 428

Genobalde, *Clovis ou la France Chrestienne* {*Clovis ya da Hristiyan Fransa*} kitabının kişisi, 391

Gent, Belçika, 123

Geoffroi de Beaulieu, yazar, 110, 148

Geoffroi de Vendôme, yazar, 210

I. George, İngiltere kralı, 426-427, 430

II. George, İngiltere kralı, 426

Georgios Pachymeres, Bizanslı yazar, 512

Gerbert, Reims başpiskoposu, 96

Gerson, bkz. Jean Gerson

Gervais de Tilbury, yazar, 530

Gesta Berangarii, 90

Giblet, Lübnan'ın Cübeyl kentinin Fransızcası: senyörleri, 135

Gifford, Reims başpiskoposunun temsilcisi, 301-302

Gilbert (Richard), yedinci oğul, 323, 403

Gilbert (William), bir "yedinci oğul" babası, 323, 403

Gildas, yazar, 505

Gilette, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 125

Giovanni Andrea, din hukukçusu, 161, 163

Giraldus Cambrensis, yazar, 144, 253, 267

Girard Gobaille, seçilmiş Paris piskoposu, 161

Gisors, Eure, 303

Gissey-sur-Ouche, Côte d'Or, Sombernon nahiyesi, 297

Giuntini (Francesco), astronom, 450

Gloucestershire, İngiltere: kontluğu, 430

Gneyth (haçı), 179

Godefroy (Théodore), yazar, 532-533

Godwin, Anglo-Sakson kontu, 539

Gondi (Jean-François de), Paris başpiskoposu, 417

Gontran, Franklar kralı, 48-49, 51, 76, 98

Gotha, Almanya, Thuringia, 170

Gotlar: krallık kavrayışı, 71-72; -saç, 77 (ayrıca bkz. Ostrogotlar ve Vizigotlar)

Gotların Tarihi, 498

Gourgaud (general baron), 380

Gousset, Reims başpiskoposu, 437, 440, 455, 459, 461

gökten düşen mektup, 291

Gölnitz (Abraham), yazar, 337

göz (hastalıkları), sıracalarla karıştırılan, 42

Graal (destan dizisi), 230 (ayrıca bkz. Yuvarlak Masa)

Granada, İspanya, bkz. Granadalı Louis

Granadalı Louis, ilahiyatçı, 340, 386, 392

Grandes Chroniques {*Büyük Kronikler*}, 243

Grassaille (Charles), yazar, 377-378, 386

Gratia Dei {Tanrı'nın inayetiyle}: Frank ve Anglo-Sakson krallar tarafından kullanılan formül, 504

Gratia: gratis data veya gratum faciens, 541

Gratianus Kararnamesi, 223

Gratianus, din hukukçusu, 223

Gratianus, imparator, 207, 381

Grauert, âlim: tartışılan kanaat, 152

Greatrakes (Valentine), İrlandalı şifacı, 413, 418

Greenwich, İngiltere, Kent, 479

Gregorio, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Augustinian tarikatından birader, 128

VII. Gregorius (aziz), papa, 60, 93, 139-143, 206, 223, 230, 385, 441, 511

Gregoriusçu (reform), 50, 60, 100-101, 112, 139, 144-145, 162, 205-206, 209, 213, 215, 230, 239, 283-284, 385, 510

Grenoble, Isère, 304, 345

Grez-Doiceau, Belçika, Brabant, 299, 301-302, 304, 313, 316, 496

Grimm, âlim: tartışılan kanaat, 77

Grimoald, saray nazırı, 78

Grisy: Grisy-les-Piâtres olarak Seine-et-Marne, Marines nahiyesi, Grissy-Suisnes olarak aynı il, Brie-Comte-Robert nahiyesi, Grisy-sur-Seine olarak, aynı il, Bray-sur-Seine nahiyesi, 303

Gui d'Ibelin, Haçlı, 231

Gui de Chauliac, hekim, 136

Guibert de Nogent, yazar, 43-45, 61, 110, 112, 143-144, 148, 166

Guilhelm, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 126

Guillaume Coquillart, Reimsli rahip ve şair, 309

Guillaume de Nogaret, 128, 129, 149, 163

Guillaume de Plaisians, 129, 149

Guillaume de Sauqueville, vaiz, 150, 542

Guillaume de St. Pathus, 148, 179

Guillaume Durand, dua kitabı yazarı, 156, 159, 207, 215, 220-221, 223, 516

Guillaume Guiart, yazar, 149, 166, 258-259

Guillaume le Breton, yazar, 231

Guillebert de Metz, yazar, 165

Guillelmus de Alba: 126 (bkz. Guilhelm)

Guingamp, Côtes-du-Nord, 125

Gutierrez, hekim, 173

Günah Çıkartıcı Edward (aziz), Anglo-Sakson kralı, 58-65, 75, 100, 108, 143, 164, 181-185, 204, 291, 347, 360, 420, 424, 460, 488

günahın bağışlanması: Charlemagne tarafından, *Chanson de Roland*'da, 229-230; -laikler tarafından, 230

Gürcistan, krallık işareti, 278

güvercin: resim, 249

H

H. de Jubileto: 135 (bkz. Hugue de Giblet)

Habsburg: ilhamını verdikleri polemikler, 398; -yakıştırılan şifai kudret, 168, 170-171, 175, 398; -taç giyme kutsaması, 388; -aile işareti, 276-277

hac drapeletleri {resimli küçük kâğıt parçaları}, 313, 496

haç işareti, 108, 148, 367

haç: yedinci oğulların işareti, 327; ayrıca bkz. krallık işareti

Hadrianus (imparator): onun tarafından gerçekleştirilen mucizevi tedavi, 79

II. Hadrianus (papa): 223, 502

Hagen, efsane kişisi, 277

Hainaut, 303: -kontu, 197-198; -kâhya {emin}, 435

Hamerani (Gioacchimo), oymacı, 429

Hamtounlu Beves, adının başlığını oluşturduğu kitapların kişisi, 271-273, 281

hanedan veya aile meşruiyeti, 73, 96, 98-99, 537

Hanover (elektörü ve hanedanı): İngiltere tahtına çıkış, 426, 429

Hans, Marne, Sainte-Menehould nahiyesi, 124

Hanslı Marguerite, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 125

Harald, Kral Olaf'ın babası, 75

Harold, İngiltere kralı, 63

Harran, Kitab-ı Mukaddes'te yer adı, 266

Harun, büyük rahip, 89, 90

hasatlar (kralların bunların üzerlerinde etkisi), 73-74, 76

Hasting, Norman şef, 287

Hauban, Hautes-Pyrénées, Bagnères-de-Bigorre nahiyesi, 126

Hauréau, âlim, 56

hayat hikâyesi yazarı, Günah Çıkartıcı

Edward'ın hayat hikâyelerinden birinin adı bilinmeyen yazarı, 59, 62, 108

Haynes (Thomas), krallık kilisesi çavuşu, 410

Hébert (H.), oymacı, 313, 495

Heimskringla, İrlanda efsanesi, 73-75

Heinrich von Saxe, Alman prensi, 102

I. Heinrich, Almanya kralı: mesh edilmeyi reddediyor, 88, 239, 504, 510-511

III. Heinrich, imparator, 142, 208-209

IV. Heinrich, imparator, 141, 209

V. Heinrich, imparator, 189

VI. Heinrich, imparator, 384

VII. Heinrich (Lüksemburglu), imparator, 242

hekim azizler: tapınılarının Orta Çağ'ın sonundaki popülerliği, 305; bazı hastalıklar üzerinde uzmanlaşmış kudretleri, 53-55 (ayrıca bkz. cinas)

Helgaud, yazar, 51-53, 55, 148

Hendinos, Burgond kralların adı, 74

Hennage (üstat), (İngiltere'de) kralın yatak odasının birinci soylusu, 480

I. Henri, Fransa kralı, 52, 211

II. Henri, Fransa kralı, 308-309, 311, 339-340, 344-345, 370, 415, 490, 532; -onun *Dua Saatleri* kitabı, 311, 490,

III. Henri, Fransa kralı, 290, 370-371, 386, 532

IV. Henri (Büyük), Fransa kralı, 37, 46, 157, 195, 227-228, 244, 250-251, 306, 342, 355, 370-373, 387-388, 392, 394, 397, 399, 415-416, 421, 491, 532,

Henri de Mondeville, hekim, 135

Henri Payot, köylü, 113-114

I. Henry Beauclerc, İngiltere kralı, 59, 61-65, 100-102, 109, 112, 146, 166, 176, 195

II. Henry Plantagenet, İngiltere kralı, 56-57, 59, 61, 64-65, 70, 144, 261, 283

III. Henry, İngiltere kralı, 144, 182-183, 212, 475

IV. Henry, İngiltere kralı, 214, 264-265, 478, 483

V. Henry, İngiltere kralı, 180, 209, 214, 233, 478, 483-484

VI. Henry, İngiltere kralı, 130, 199-200, 226, 241, 246, 257, 478, 483-484

VII. Henry, İngiltere kralı, 111, 113, 131-133, 183, 346, 353, 423, 479-480, 483-485

VIII. Henry, İngiltere kralı, 111, 131-132, 182-183, 199, 201, 203, 337, 346, 351, 353, 355, 359-361, 367, 425, 479-480, 483-485

IX. Henry, İngiltere kralı, 429

Hereford, İngiltere: piskoposu, 263

Hermann, Metz piskoposu, 141

Herpin, efsanevi Bourges dükü, 271

Hertford (kontu), 352

Herüller, bir Cermen halkı, 73

Heylin (Peter), yazar, 455, 461

Hibernensis: İrlanda din hukuku derlemesi, 505

hilaller: Clovis'in Hristiyan olmadan önceki arması, 254, 256

Hildebrand ile İmparator I. Heinrich Arasındaki Tartışmaya Dair, 209

Hills (Henry), matbaacı, 347

Hincmar, Laon piskoposu, 248

Hincmar, Reims başpiskoposu: eski Roma imparatorluk terminolojisini kullanıyor, 81; -Kutsal Şişe efsane-

sinin oluşmasındaki rolü, 247-250; -siyasal teorileri, 87-88, 90-91, 208, 238, 250; -zikredilen, 50, 89, 266, 543

Histoire de Navarre {*Navarra Tarihi*}, 418

Histoire ecclésiastique de la Cour {*Sarayın Kilise Tarihi*}, 36

Historia de la reyna Sebilla, macera romanı, 273

Historia Regum, 58, 61

History of England {*İngiltere Tarihi*}, 429, 448

Hobbes, 375-376

Hohenstaufen: eski Roma imparatorluk terminolojisini kullanıyorlar, 81; -zikredilen, 147, 161, 213, 240, 275, 384

Holdenby, 407 (bkz. Holmby)

Holinshed, yazar, 58

Hollaender (Eugen), âlim: tartışılan kanaat, 489

Hollanda, 123, 257, 350, 408, 411, 490; -İngiliz dokunmasının popülaritesi, 408

Holmby, İngiltere, Northamptonshire, 407

Hondt (Joos de), oymacı, 491

Honorius Augustodunensis, yazar, 206, 209

Honorius, imparator, 142

Hormisdas, papa, 248

Hostiensis, 221, bkz. Susalı Henry

Houe (F.H. van), oymacı, 493

Howson (John), vaiz, 364

Hristiyan Kurumu, 358

Hubert (Georges), Aziz Hubert Şövalyesi denilir, 403, 416-418

Hubert Walter, Canterbury başpiskoposu, 135

Hugo (Victor), 437

Hugue Capet, Fransa kralı, 32, 47, 96-98

Hugue de Fleury, yazar, 146

Hugue, Lübnan'da Cübeyl'in senyörü, 135

Hugue, roman kişisi, 271-272

Hume (David), 429-430, 448-449

Husçu (doktrinler), 226, 398

Hussey (Lavy), âlim, 36

Hükümdarların Yönetimlerinin İncelenmesi, 153

Hyères (Var), 325

I

II. Innocentius, papa, 212

III. Innocentius, papa, 215, 220-221, 238, 384, 497

Innsbrück, Avusturya, Hofkirche, 539

Introduccion al simbolo de la Fe {*İman Simgesine Giriş*}, 386

VI. Ioannes Kantakuzenos, imparator, 512-513

VIII. Ioannes, papa, 88

XXII. Ioannes, papa, 261, 263-264

Iona (adası), İskoçya, Argyll ili: başrahip, 505

İ

İberya, Kafkasya'da bir krallık: krallık işareti, 278

İbrahim, 82

İbraniler, 85, 89 (ayrıca bkz. İsrail)

İki Gül Savaşı: dokunma üzerinde etkisi, 130-133, 348, 351

île de France, 125, 253, 303

ilkel (halklar): krallık kavrayışı, 32, 67-70, 73-76

imparatorluk (Alman hükümdarlar tarafından yönetilen Romalı), 127, 142, 146, 150, 161, 213, 239, 276, 519, 525

imparatorluk dini: Roma'da, 79-80; -İtalya Ostrogot Krallığında, 79

imparatorun mesh edilmesi: Bizans'ta, 82-83, 511-515, 519; -Batı'da, 205-229, 238-243, 500-501

İngiliz Bartholomew {Bartholomeus Anglicus}, yazar, 256

İngiliz Gilbert, hekim, 134

İngiltere Tarihi, 184

I. İoannis Tzimiskes, imparator, 218-219, 514

İrlanda: İrlanda din hukukunun etkisi, 85, 505; -kralın mesh edilmesi, 505; -kralın tahta çıkış ayini, 266; -yedinci oğullar, 189, 322, 324; -zikredilen, 418, 429, 431

İsa Mesih'in ızdırabı: bunu hatırlayan herkese atfedilen büyüsel meziyet, 187-189

İsa'nın {Mesih'in} dişi: Soissons Saint-Médard Manastırı'nda saklanan kutsal emanet, 43, 46

iskambil oyunu, 35, 425, 494

İskandinavya (yarımada), 73

İskandinavya: krallık kavrayışı, 71-76; -irsî bir iyileştirme kudretine sahip aileler, 418

İskenderiye, Mısır, 79

İskoçya: elçi, 164; -Kalvinizm, 365-366; -kralın mesh edilmesi, 215, 497; -şifalı yüzüklerin popülaritesi, 353; -Orta Çağ'da İngiliz dokunmasının popülaritesi, 119, 121, 126; -tahta çıkış ayini, 266; -efsane kralı, 271; -yedinci oğul, 322, 324; -sikkelere ilişkin batıl itikatlar, 431; -zikredilen, 277, 406, 408, 411

İslamiyet: monarşik hukukta irsîlik ve şifai kudret, 101-102; -zikredilen, 256

İspanya: sıracaların endemik karakterleri, 42; -sıracalara dokunmanın kökenine ilişkin efsaneler, 391; -kralların mesh edilmeleri, 84, 497-499, 506, 509, 511, 515, 518; -Fransız krallık mucizesinin popülaritesi, 118, 125, 127, 175, 339-341, 395-398; -zikredilen, 84, 171, 273, 327, 416

İsrail, 89, 521, 529, 544

isteri: kral mucizesini açıklamak için başvurulan, 455

İsveç: krallık kavrayışı, 74

İsviçre: Fransız dokunmasının popülerliği, 395

işaretler {alametler} (taç giyme kutsaması), 514; ayrıca bkz. yüzük, sancak, taç, mahmuzlar, kılıç, asa

İtalya: piskoposlar, 91; -kralın mesh edilmesi, 509; -şifalı yüzüklerin popülerliği, 355; -Fransız dokunmasının popülaritesi, 29, 118, 128, 340-341, 395-396; -hükümdarların şifai kudretleri, 176; -Ostrogot Krallığı, 79; -zikredilen, 84, 146, 151-152, 239, 273, 275-276, 327, 357, 416, 427, 449-450

İzlanda, 75

J

Jacques de Vitry, yazar, 93

Jakobitler {Yakubiler}, 423, 426-428, 447, 462

I. James, İngiltere kralı, 265, 277, 348-349, 363, 365-368, 381, 385, 401, 420, 424, 426

II. James, İngiltere kralı, 244, 346, 362, 409, 413, 422-423, 427, 429-430, 457, 481, 540

III. James, İngiltere tahtı üzerinde hak iddiası, 423, 428-429

III. James, İskoçya kralı, 164

Jan Yperman, hekim, 136-137, 167

Jansenius, Ypres piskoposu, 399

Japonya, 78

Jarnac, Charente: çarpışma, 339

Jaro, belirlenmeyen yer, Clermont diyakozluğu, 303

Jasper, kâhin Kral Gaspard'ın adının biçimi, 188

Jaucourt (Chevalier Louis de), yazar, 422

II. Jean (İyi), Fransa kralı, 226, 243, 306, 471, 531, 533

Jean André, 163 (bkz. Giovanni Andrea)

Jean Batiffol, köylü, 274-275

Jean Chartier, yazar, 307

Jean Corbechon, yazar, 256

Jean d'Avranches, dua kitabı yazarı, 179

Jean de Clermont, Charolaisli, 531

Jean de Craon, Reims başpiskoposu, 518

Jean de Jandun, yazar, 237

Jean de Paris, yazar, 240

Jean de Saint-Just, kral dairesi hazinedarı, 470

Jean de Saint-Victor, yazar, 242

Jean Gerson, yazar, 235, 240, 256

Jean Golein, yazar, 156-157, 159-160, 166, 199, 218, 226, 229, 232, 246, 251-252, 256, 259-260, 267, 325, 379, 516, 518, 520-524, 529-530, 544

Jean Jouvenel des Ursins, yazar, 234-235

Jean l'Escart, VIII. Charles'ın dokunduğu hasta, 459

Jean le Moine, kardinal, 232

Jean Pillon, Mantes Manastırı'nda keşiş, 294

Jean Simon, Paris piskoposu, 161

Jean Tristan, roman kişisi, 271

Jeanne d'Arc, 185, 242-243, 269

Jeanne de Bourbon, Fransa kraliçesi, 519

Jeanne de la Tour, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 124

Jeanne, Soissons kontesi, 531

Jehan André, 161 (bkz. Giovanni Andrea)

Jena, Almanya, Thuringia: üniversitesi, 447

Johann (Sabit), Saksonya elektörü, 169-170

Johann Ernest, Saxe-Weimar dükü, 100, 365

Johann Friedrich, Saksonya elektörü, 276-277

II. John, Brabant dükü, 262

John Flete, yazar, 183

John Fortescue (Sir), yazar, 130-131, 133, 198-199, 201, 246, 485

John Lydgate, yazar, 257

John Mirfield, hekim, 136, 138

John Mirk, vaiz, 183

John of Ypres, elbise dolabı (İngiltere) görevlisi, 483

Joigny, Yonne, 303

Joinville, Haute-Marne, 345

Joinville, yazar, 231

Jordanes, yazar, 71-74

Journal du Siège (*Orléans'ın*) {*Kuşatma Günlüğü*}, 307

Jouvenet (Jean), ressam, 312, 493

Joyenval, Chambourcy köyü, Seine-et-Oise, Saint-Germain-en-Laye nahiyesi: manastır, 253-256, 415, 521, 525

Jubileto, 135 (bkz. Giblet)

Jumièges, Seine-İnférieure: Duclair nahiyesi: manastır, 524, 539

Juno, 384

Jurques, Calvados, Aulnay-sur-Odon nahiyesi, 303

Justinianus, imparator, 80

Jüpiter, 254, 384

K

"Kader Taşı" veya "Scone Taşı", 266

Kadmos, Eski Yunan kahramanı, 277

kâhin krallar, 188, 418

kahramanlık destanları: bunların içinde vatanseverlik ve vasal sadakati, 268; -kökenleri hakkındaki teoriler, 278-279

Kâhya (Büyük), 392-393

kalıntı (bu terimin sosyal bilimlerdeki anlamı), 32

kalkan: üzerindeki kabartı, 79

Kalvinizm, 265, 361, 400, 424

Kammerer (Philip), yazar, 276-277

kan taşları: Alman imparatorluk tacındaki, 266

Kara Halfdan, Norveç kralı, 73

Kara Prens, 265

Kara Veba, 132

Karadeniz, 73

Karaorman kralı {roi de la Forêt Noire}, bir kehanet kitabının kişisi, 276

Karlamagnussaga, 525

V. Karl (Şarlken), imparator, 276, 354, 386, 518

Karolenjler; hanedanın tahta çıkışı, 85-86; bkz. 70, 97; -hanedanın düşüşü, 96-97; -Karolenj döneminde eski Roma imparatorluk terminolojisinin kullanılması, 79-80; -Karolenj efsanesi, monarşik fikirler üzerindeki etkisi, 231-232; -Karolenj dönemi edebiyatı, 49; Karolenj dönemi siyasal teorileri, 50, 80

Karşı Reform, 230, 378 (ayrıca bkz. Trento Ruhani Meclisi)

kartal, Roma kartalına ilişkin efsane, 525

Kastilya: kralların şifai kudretleri, 172-173, 176

Katalonya: mebuslar ve isyan, 174; -Fransız etkisi, 175, 397-398; -yedinci oğullar, 321, 324, 327, 330-331

Katerina (azize), İskenderiyeli: amblemi, 327; -akrabaları, 196, 327, 329, 331, 416

Kayafa {Caiaphas}, 44

Kekeme Louis, Fransa kralı, 90

Kel Charles, Fransa ve Lorraine kralı ve imparator, 86-91, 247, 504, 506, 508-509

Kel Charles, macera romanı, 216, 242, 271

Kelt (ülkeleri): kralın mesh edilmesi, 497, 505-506; -kralın tahta çıkması (putatapar) ayini, 266

Kenilworth, İngiltere, Warwickshire, 364

Kern (Fritz), âlim: tartışılan kanaat, 263

Kernevekeli, İngiltere ili, 189

Khalkedon {Kadıköy}, Bitinya, ruhani meclis, 207, 381

kılıç {épée}, tahta çıkış törenindeki rolü, bkz. kılıç {glaive}; -aile işareti, 328

kılıç {glaive}, Akitanya ve Normandiya düklerinin tahta çıkış törenlerinde, 540

kıyafetler: imparator taç giyme kutsamasında, 221-222; -Fransa krallarının taç giyme kutsamalarında, 218, 225, 380, 521

kilise: kiliselere ilişkin batıl itikatlar, 77

klasik Antikite: kralların şifai kudretleri, 75; imparatorlar başlığına da bkz.

konformist-olmayan, inanmayanlar {non-conformistes}, 361, 413

Konstantinopolis, bkz. Bizans

Konstantinos Manasses, Bizanslı yazar, 500

Konstantinos Porphyrogennetos (VII.), imparator, 513

Konstanz, Almanya, Bade: ruhani meclis, 224

Kopuş (Büyük), 163, 232

Köln, Almanya, 296, 298, 418; -(resim) okulu, 490

König vom Schwarzwalde, 276 (bkz. Karaorman Kralı)

kral işareti, 270-280, 328-330

"Kral öldü, yaşasın kral", 241

Kralın Ayini, 232

kralın mesh edilmesi, 56, 81-91, 95-96, 97, 101, 140, 143-144, 154-155, 159, 198-199, 203, 205-269, 280, 306, 310-318, 378-379, 386-388, 497-529

kraliyet haçı: 272 (bkz: krallık işareti)

krallık maliyesi, İngiliz ve Fransız, 114-133, 180, 338-347, 359, 469-486

krallıkta törensel dolaşma, 78

Krammer (Mario), âlim: tartışılan kanaat, 152

kramp: büyülü yüzüklerle iyileştirme, "yüzük" kelimesine bkz.; İngiltere kralları tarafından kutsanan yüzüklerle iyileştirme, "sara" kelimesine bkz.

Krüger (J.), âlim: tartışılan kanaat, 511

kudas {ekmek ve şarapla ayin}: Bizans'ta ruhban ve imparatorunki, 223, 229; Fransa krallarının dokunmadan önceki, 165, 343, 432-433, 488-490; -hükümdarların ekmek ve şarapla yaptıkları, 226-229, 379, 437, 487, 488-490, 523, 543; -mayasız ekmek, ayin şarabı ve çanağına ilişkin batıl itikatlar, 94

Kudrun, kadın kahramanının adının başlığını oluşturduğu bir şiir, 273, 277

kuduz: bazı Arap aileleri tarafından mucizevi bir şekilde iyileştirilmesi, 101-102; Bretignyli Aziz Hubert tarafından, 184; Liègeli Aziz Hubert tarafından, 184; -"Aziz Hubert'in akrabaları" tarafından, 196, 416; -Azize Quiteria tarafından, 331; -yedinci oğullar tarafından, 324, 330-331

Kudüs, büyük rahipler, 521; -efsanevi kral, 272; -krallar, kralın mesh edilmesi, 518

kurbağalar: Clovis'in Hristiyan olmadan önceki arması, 257

Kureyş, Kureyşliler, Arap kabilesi, 101

Kutsal Şişe, 47, 95, 145, 154-156, 221, 246-250, 257, 260, 266, 268, 360, 371, 387-388, 391, 437, 519-520, 528; bkz. 153, 242, 356, 375, 400, 526

Kutsal Topraklar, 261

kutsallaştırma (Tanrı'nın dâhil olduğu varsayılan kutsama): kralın mesh edilmesi bir kutsallaştırma mıdır?, 215-218, 263

kutsama, kral tarafından, 112, 229-231

L

l'Ancre (P. de), yazar, 447

l'Estrange (Hamon), yazar, 360

L'Image du Souverain ou l'Illustre Portrait des Divinités Mortelles {*Hükümdarın İmgesi ya da Ölümlü Tanrıların Ünlü Portresi*}, 382

La Chaise (Peder), XIV. Louis'nin günah çıkartıcısı, 433

La Condamine, Monaco Prensliği, 494

La Vrillière, müsteşar, 435

Lambertini (Kardinal Prospero), bkz. XIV. Benedictus

Lancaster Hanedanının Haklarının Savunusu, 198, 485

Lancaster Kontu Thomas, İngiliz prens, 121

Lancaster, İngiltere: dükü, 264; -hanedanı, 265

Lancasterci (parti), 246, krş. 198

Landes, Charente-Inférieure, Saint-Jean d'Angély nahiyesi, 345

Lanfrank, hekim, 136

Langley, İngiltere (belirlenememiştir, bu şekilde çok sayıda yer adı vardır): "Biraderler" Kilisesi, 484

Langres, Haute-Marne, 113, 345; -diyakozluk, 114, 303

Languedoc, 126

Lanicet, Clovis'in yamağı {armacısı}, 47, 390-391

Laon, Aisne, 45, 285, 289; -Saint-Vincent Manastırı, 290; -katedrali, 292; -diyakozluğu, 293, 333; -piskoposları, 234, 248; -dua kitapları, 292

Lascaris (Jean), şair, 341

Latil, Reims başpiskoposu, 438

Laurent (Marcel), arkeolog: tartışılan kanaat, 249

Lautenbachlı Manegold, yazar, 140-141

Laval, Mayenne, 303

Lay of Havelock the Dane {*Danimarkalı Havelock Destanı*}, 273

Lazarus, İsa Mesih tarafından diriltilen, 458

Le Brun (Pierre), yazar, 417

Le livre de Baudoyn, comte de Flandre {*Flandre Kontu Baudoyn'un Kitabı*}, macera romanı, 271

Lebeuf (başrahip), âlim, 124

Leduchat, âlim: tartışılan kanaat, 336

Leeds, İngiltere, Yorkshire, West-Riding, 406

Lefèvre de Saint-Rémi, yazar, 307

Lefranc (Abel), âlim: Guibert de Nogent'ın *De Pignoribus Sanctorum*u hakkındaki kanaati, 43

Legg (Wickham), âlim: tartışılan kanaat, 207

Lemaistre, avukat, 378

I. Leo, imparator, 83, 207

III. Leo, papa, 86, 259, 500-501

X. Leo, papa, 341

Leonard (aziz), Noblatlı, 328

leopar: İngiliz krallık amblemi, 253

II. Leopold, imparator, 227

Les miraculeux effects de la sacrée main des Roys de France tres chrestiens: pour la guarison des Malades et conversion des Heretiques {*Çok Hristiyan Fransa Kralların Kutsal Ellerinin Mucizevi Etkileri: Hastaları İyileştirmek İçin ve Sapkınları Dine Döndürmek İçin*}, 399

Les Raisons de l'office et ceremonies qui se font en l'Eglise catholique {*Katolik Kilisesi'nde Uygulanan Ayin ve Törenlerin Nedenleri*}, 379

Leschans, 524 (bkz. Arles, Aliscamps Mezarlığı)

Lettres Persanes {*Acem Mektupları*}, 433
Leverett (Richard), yedinci oğul, 403
Levison (W.), âlim: tartışılan kanaat, 291
Lewis (adası), İskoçya, Ross ili, 351
Lia Fa'il, 266 (bkz. İrlanda, tahta çıkış ayini)
Liber Pontificalis, 57
Libourne, Gironde, 122
Libri Carolini, 81
Liège, Belçika: piskoposları, 142, 208; -ili, 303
Liègeli Anselme, yazar, 208-209
Liègeli Hubert (aziz), 184, 326, 459; "Aziz Hubert'in akrabaları", 196, 416-417 (ayrıca bkz. Saint-Hubert, Belçika)
Liesse, Aisne, Sissonne nahiyesi: Notre Dame de, 298
Liévin (aziz), 496
Lilienfein (H.), âlim: tartışılan kanaat, 80
Lilium Medicinae, 138
Limoges: Haute-Vienne, 214; -ruhani meclisi, 268; -kilisede şarkıyı başlatan, 215
Linacre (Thomas), hümanist ve hekim, 355
Lincoln, İngiltere, 368; -piskoposları, 144, 212
Lion, adının başlığını oluşturduğu bir romanın kişisi, 271-272
Lippomano (Girolamo), Venedik elçisi, 337
Lisle (Honor Granville, leydi), 352-353
Lisle (vikont), 352
Lô (aziz), 286
Lochaber, İskoçya'da bölge, Inverness ili, 431
Loing, nehir, 126
Loire, nehir, 126
Lombardiya, 125-128
loncalar, Aziz Marcoul şerefine, 298-305, 332-335
Londra, 23, 34, 70, 262, 405-406, 424, 427, 474-475; -mali çevre, 428; -piskoposu, 362; -Whitehall Sarayı, 405-406, 408, 411, 430; kulesi, 183, 264, 481; -Saint-John Şapeli, 183
Longpont, Aisne, Villers-Cotterets nahiyesi, 128
Lorraine: Aziz Marcoul'un popülerliği, 303, 543; -Fransız dokunmasının popülerliği, 127; -krallığı, 89, 247; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509
lortlar kamarası: bkz. parlamento
Lot (Ferdinand), âlim, 279
Lothair, imparator, 127
Lothar, Fransa kralı, 102, 288
II. Louis, imparator, 500-501
V. Louis, Fransa kralı, 96
VI. Louis, Fransa kralı, 44-45, 50, 52, 112, 148, 210, 250-251, 258, 264, 283
VII. Louis, Fransa kralı, 210-212, 267
VIII. Louis, Fransa kralı, 260, 267
IX. Louis (aziz), Fransa kralı, 32, 46, 110, 112, 147-148, 151, 179, 267, 271, 293, 300, 305-306, 392, 431, 470, 523, 529-531
X. Louis, Fransa kralı, 110, 242, 306-307, 531
XI. Louis, Fransa kralı, 95, 113, 160, 164, 174, 214, 234, 260, 307, 342, 433, 471, 532
XII. Louis, Fransa kralı, 133, 308-309, 338, 341, 386, 532; -onun *Saatler* {dua} kitabı, 344

XIII. Louis, Fransa kralı, 228, 290, 299, 309, 313, 373, 392, 394, 396-399, 402, 415, 417, 492, 532; -*Codicilles de Louis XIII roi de France et de Navarre à son très cher fils aîné* {*Fransa ve Navarra Kralı XIII. Louis'nin Çok Sevgili Büyük Oğluna Vasiyetine Ekler*}, 391

XIV. Louis, Fransa kralı, 32, 37, 68, 299, 306, 308, 312, 315, 373-374, 381, 391-397, 400, 402, 417, 432-434, 462, 473, 493, 532; -onun *Saatler* {dua} kitabı, 345

XV. Louis, Fransa kralı, 305, 307, 344, 432, 434-435, 461, 533

XVI. Louis, Fransa kralı, 307, 309, 434-436, 438, 459, 473, 496, 533

Louis de Poissy, IX. Louis'yi işaret eden ad, 305

Louis, yedinci oğullara verilen ad, 329, 335

Louvain, Belçika, Brabant, 299

Louvet (Elie), yedinci oğul, 332-334

Louviers, Eure, 303

Lovel (Christopher), III. James'in dokunduğu hasta, 462, krş. 427-429

Lozan, İsviçre, 127

Lucas van Leyden, ressam, 490

Lucca hamamları (Bagni di Lucca), İtalya, Toskana, 427

Lucca, İtalya, Toskana, 42, 151

Luccalı Fra Tolomeo, yazar, 151-154, 176, 246, 261, 314, 542-543

Luchaire (Achuille), âlim: tartışılan kanaat, 56, 210; -zikredilen kanaat, 146

Lucius, Büyük Britanya'nın efsanevi kralı, 57-58

Ludlow, İngiltere, Shropshire: kilisesi, 182

Lunéville, Meurthe-et-Moselle, 303

Lupton (Thomas), yazar, 323-324

Lusitania, 463 (bkz. Portekiz)

Luther, 169-170, 355, 358-359, 369

Lübnan, 322

Lüksemburg: kontesi, 262

Lydgate, bkz. John Lydgate

Lyndwood, bkz. William Lyndwood

Lyon, Rhône, 356; -diyakozluk, 304: -Lyon bölgesi, 303

M

Macaristan Prensesi Maria, Hollanda naibesi, 490

Macaristan: kralların mesh edilmeleri, 518; -krallara atfedilen şifai kudret, 168-169; -efsanevi krallar, 271-272; -yedinci oğul, 541

Macarius, adını verdiği romanın kişisi, 271

Macbeth, Shakespeare'in kişisi ve onun adını taşıyan tiyatro oyunu, 58, 368

Macdonald (Sheila), yazar, 431

Macduff, *Macbeth* oyununun kişisi, 58

madalyonlar: merhamet için, 297-298, 300, 313, 496; -İngiltere'de dokunma için basılanlar, 410-411, 429-430, 481-482

madenler, bunlara dokunma yasağı, 301

Madrid, İspanya, 175, 398

magister militum: Theodoric'in unvanı, 80

mahmuzlar: Akitanya düklerinin tahta çıkış törenlerinde, 215

Mahomet {*Muhammed*}, 316

Mailly (Madame de), XV. Louis'nin metresi, 432

Maimbourg (Peder), yazar, 387, 395, 397
Maine, 303
Maintenon, Eure-et-Loire, 303
Mainz, Almanya, Hesse: piskoposları, 88, 217, 510
Makedonyalılar: krallık kavrayışı, 72
Malcolm, *Macbeth* oyununun kişisi, 58
Malmesburyli William, kronik yazarı, 58-64, 143
Malta, 196
Manahbiria, Firavun, 83
I. Manasse, Reims başpiskoposu, 230
Manfred, Sicilya kralı, 239
Mantes, Seine-et-Oise, 270, 332; -Notre-Dame Kilisesi, 293-295
Mantova, İtalya, Lombardiya, 160
Manuel, imparator, 524
Marche (kontluğu), 125
Marcianus, imparator, 83, 381
Marco Polo, 278
Marcou, kedileri ifade eden cins ad, 336; -yedinci oğullar, 335-336
Marcoul (aziz), 53-54, 147, 163, 244, 285-320, 326, 330-336, 340, 344, 347, 359-360, 378, 387-388, 418, 434, 436, 439, 461, 487, 492-496, 530-533, 541, 543; -Aziz Marcoul'un akrabaları, 417
Marculfus, Orta Çağ öykü kişisi, 318
Margaret, İskoçya kraliçesi, 353
Maria de Garda, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Asturiaslı hasta, 127
Maria de Hispania, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 128
Marie-Thérèse, Fransa kraliçesi, 396
Markos (aziz), İncil yazarı: İncili, 347
Marlot (dom), yazar, 317, 390
Marly (ormanı), Seine-et-Oise, 253
Mars Gallicus, 398
Marti y Viladamor (Francisco), yazar, 398
Martial d'Auvergne, yazar, 308
Martin (Michel), Portekizli Cizvit, 463
IV. Martinus, papa, 152
Martinus, (aziz) Tourslu: mucizevi merhem, 95, 371; -papaz cübbesi, 522; "Aziz Martinus'un akrabaları", 190, 196, 416; zikredilen, 93, 142
Mary Tudor, İngiltere kraliçesi, 193-194, 197-198, 200-204, 346, 348, 349, 354, 360, 362-363, 423, 480, 485, 491, 495
Mary, III. William'ın karısı, İngiltere kraliçesi, 198
Mary, Lucy Walter'in, belki de II. Charles'ın kızı, 429
Masson (Papire), yazar, 389
Mathieu (Pierre), tarihçi, 27, 47, 446
Matougues, Marne, Ecury-sur-Coole nahiyesi, 435
Matthew (Paris), yazar, 260
May (Baptist) Keeper of the Privy Purse, 481
Mayorka (Krallığı), 111, 125
Mazarin, 307
I. Maximilian, imparator, 241, 539
II. Maximilian, imparator, 227, 543
meczuplar: Kastilya kralları tarafından iyileştirilmeleri, 172-173
Melcihor, kâhin kral, 188
Melkisedek, 82-83, 437
Mémoires {*Anılar*}, 437
Mémoires d'Outre-Tombe {*Kabir-Ötesi Anılar*}, 439

Menault (Dr.), yazar, 329

Mende, Lozère: piskoposu, 159

Menneville, Aisne, Neufchâtel-sur-Aisne nahiyesi, 315

Mercia, kralları, bkz. Edgar, Egbert, Offa

Mercuriali (Geronimo), 137

Merkür, 254

Merlat (Elie), Protestan papazı, 400

Merovée, Frank kralı: doğumuna ilişkin efsane, 77

Merovenjler: imparatorluk ve imparatorluğun dini karşısındaki tutum, 76; -soyun kutsal karakteri, 76, 79; -tahta çıkış tören düzeni, 77, 85

Meryem, İsa'nın annesi, 95, 261-262, 265, 298, 343, 363, 392, 423

mesh etme: İbrani tören düzeninde, 84, 515; -Hristiyan tören düzeninde, 83-85, 159, 514-515; -Mısır'da, 83

Metz, Moselle, 127, 247; -piskoposları, 127, 141; ayrıca bkz. Hermann

Meurier (H.), yazar, 370-371, 390

Mezamir Yorumu, 383

Mézeray, yazar, 390

Mezmurlar {Zebur}: 43. Mezmur, 179; 82. Mezmur, 383

Mısır: krallık kavrayışı, 74; -kralın tahta çıkış ayini, 83; -zikredilen, 85, 392

mızrak: Thebai'de aile işareti, 277, 279, 328; -Merovenjlerde tahta çıkış ayinindeki rolü, 79

Mihail Paleologos, imparator, 512

Mikadolar, 78

Mikâil (aziz) 410, 429; -loncası, 276

Milano, İtalya, 127, 418; -başpiskoposu, 88; -dükü, 164; -Pataria, 284

Minchinhampton, İngiltere, Gloucestershire ili, 350, 430

Mizauld (Antoine), yazar, 323-324

Mogk (E.), âlim, tartışılan kanaat, 72

Monarchie sainte, historique, chronologique et généalogique de France {*Fransa'nın Kutsal ve Tarihsel Monarşisi*}, 327-328

Monceau-Imbrechies, Belçika, Hainaut, 296

Moncontour, Vienne: çarpışması, 339

Monmouth (dükü), 413, 426, 428

Mont Saint-Michel, Manş, Pontorson nahiyesi: manastır kilisesi, 165, 344, 488, 490

Montaigulü Thomas, Fransız baron, 289

Mont-de-Marsan, Landes, 343

Montdidier, Somme, 296

Mont-Dison, Dison nahiyesi, Belçika, Liège, 296

Montecatini (di Val di Nie Vole), İtalya, Toskana: çarpışma, 151

Monteil (A.), âlim: koleksiyonu, 472

Montesquieu, 27, 68

Montjoie: insan adı, 253; -Conflans Sainte-Honorine üzerindeki kule, 253-256, 521

Montjoie-Saint-Denis, savaş çığlığı, 254

Montmorency, Seine-et-Oise: hanedanı, 390

Montpellier, Herault, 125, 325

Montrouil-Sur-Mer, Pas-de-Calais, 124

Morabilium, utilium ac iucundorum Centuriae novem {*Unutulmayacak Vakıaların Dokuz Yüzyılı*}, 323-324

Morant, belirlenemeyen yerleşim yeri, 345

morbus regius, bazen cüzama bazen de sarılığa verilen ad, 76, 169

Morhof (Daniel-Georges), yazar, 36, 447, 453

Morin (dom Germain), âlim: tartışılan kanaat, 499

Morton (T.), ilahiyatçı, 461, 464

Moutiers (-en-Retz), Loire-Inférieure, Bourgneuf-en-Retz nahiyesi, 295

Mühlberg, Almanya, Prusya, Saxe eyaleti: çarpışması, 276

mühür: Philippe-Auguste'ünki, 252; -St. Marcoul loncasınınki, 300, 305-306

Münster, Almanya, Vestfalya: piskoposu, 211

Mystère de St. Remy {*Aziz Rémi'nin Esrarı*}, 145

N

Naaman, Suriyeli, Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen kişi, 458

Namur, Belçika: Vaizci Biraderler Manastırı, 296

Nant, bugün Saint Marcouf, Manş, Montebourg nahiyesi, 285-288, 291-292, 294, 299; -başrahibi, bkz. Marcoul (aziz)

Nantes, Loire-Inférieure, 125; -fermanı, 37

Nanteuil, 304 (Nant adının bozulmuş hâli)

I. Napoleon, 380

Napoli, İtalya, 340-341; -kilise eyaleti, 27; -krallığı ve kralları, 151-152, 176, 267 (ayrıca bkz. Anjoulu Charles, II. Charles, Robert)

Nassigny, Allier, Hérisson nahiyesi, 303

Navarra, 125, 127, 174-175; -kralın mesh edilmesi, 215, 497

Nazarien, Eski Ahit'te kendilerini tamamen Tanrı'ya adamış kişiler için kullanılan terim, 251, 523

Nemeiz (Joachim-Christoph), yazar, 399

Nemours, Seine-et-Marne, 126

Nerthus, Cermen tanrıçası, 77

Neufchatel-Sur-Aisne, Aisne, 315

Neustria, 62, 291

Nevers, Nièvre: diyakozluğu, 303

New Hampshire, Amerika'da İngiliz kolonisi, 411

Newport (lord), 424

Newton, 419

Nicolas (aziz), 150, 521

Nicolas de Clamanges, yazar, 233, 235, 238

Nicolas de Larisvilla, yazar, 160

I. Nicolaus, papa, 89, 248

Nicolo Tedeschi, din hukukçusu, 236

Niello, 273 (bkz. krallık işareti)

Niğbolu, Bulgaristan: çarpışma, 110

Nikephoros Gregoras, Bizanslı yazar, 512

Niketas Akominatos, Bizanslı yazar, 514

nikris: büyülü yüzüklerle iyileştirme, 186

Nivernais, 303

Noel (Dr.), hekim, 460, 464

Noël Valois, âlim: zikredilen kanaat, 156

Noel: duaları, 190-191, 224, 280-281

Nogaret: bkz. Guillaume de Nogaret

Nogent (-sous-Coucy), Auffrique-et-Nogent köyü, Aisne, Coucy-le-Château nahiyesi: manastır, başrahip, bkz. Guibert; -kütüphanesi, 43

Nolhac (Peder de), âlim: tartışılan kanaat, 432

Nominoe, Bretonlar kralı, 506

Norman (istilaları), 286

Normandiya, Bocage Normand, 330;

-dükleri, 226-227; -düklerin tahta çıkış tören düzenleri, 214, 243, 539; -zikredilen, 62-64, 124, 265, 292, 303

Northlew, İngiltere, Devon, 187

Northumbria: krallığı, 503; -kralı, bkz. Edgar

Norveç: krallığı, 73, 75

Notitia Saeculi, XIII. yüzyıl Alman siyaset yazısı, 267

Notre-Dame: bkz. Meryem

Nouveau Guide historique et descriptif du Mont Saint-Michel {*Mont Saint-Michel'in Yeni Tarihsel ve Tasvirî Rehberi*}, 165, 488

O

Ockhamlı William, filozof, 155, 161-162, 244-245

Ockhamlı, bkz. Ockhamlı William

Octavianus, roman kişisi, 271, 281

Octo Quaestiones de Potestate et Dignitate Papali {*Papanın İktidarı ve Saygınlığı Hakkında Sekiz Soru*}, 162, 244

Odacı (Büyük), 300

Offa, Mercia kralı, 503-504

Oise, nehir, 253

Okehampton, İngiltere, Devon, 187

Okyanusya, 69

Olaf (aziz), Norveç kralı, 75

Oliphaunt (lord), İskoç senyör, 353

Olivier, destan kişisi, 77, 524

Olivier, parlamento avukatı, 161

On Dörtler, özellikle Almanya'da hastalıklara karşı yakarılan on dört azizden oluşan grup, 304

onda bir {dîme}, 85, 503

oriflamme {altın alev}, 258-260, 398, 517, 523-524, 527-528

Orléans (dükü Gaston), 417

Orléans (düşesi Elisabeth-Charlotte), 400

Orléans, Loiret, 509; -ruhani meclisi, 538; Saint-Aignan Manastırı, kralın başrahipliği, 236; -kuşatması, 258

Orley (Bernard van), ressam, 490

Osnabrücklü Guy, yazar, 209, 235, 238

Ostenta Carolina, 409

Ostrogotlar, bir Cermen halkı: İtalya Ostrogot Krallığında imparatorluk dini, 79 (ayrıca bkz. Gotlar)

Othonet, roman kişisi, 271

Otto von Freising, yazar, 211

Otto, Saksonya prensi, 367

I. Otto, imparator, 102, 511

IV. Otto, imparator, 253, 530

Oualolar, Senegal halklarından, 75

Oudert, I. Charles'ın saltanat dönemine ilişkin bir günlük yazarı, 460

Ouen (aziz), 291

Oviedo, İspanya, Asturias, 499

Oxford, İngiltere, 405

öküz arabası, 77

öküzler, bkz. arabalar

P

Padova, İtalya: Padova okulu, 358-359, 449, 450-453

Padovalı Marsilius, yazar, 237

Palatine (prenses): bkz. Orléans (düşesi) (Elisabeth-Charlotte)

Pamphylia (denizi), 44

Panormitanus: bkz. Nicolo Tedeschi

panseux de secret {gizli tedavici}, 32, 320

Paolalı François (aziz), 433, 459

Paré (Ambroise), hekim, 369

Paris (diyakoz), 448

Paris, 23, 70, 126, 256, 303, 371, 393, 399, 427, 432, 520; -St. Victor Manastırı, 254, 290; -başpiskoposu, 417; -katedrali, 345; -Maubert Meydanı Karmelit Manastırı, 298, 313, 326, 332-334; -piskoposları, 210; Parislilerin Aziz Louis'ye sadakatleri, 306; -Louvre, 371, 383, 393; -saray, 469, 473; -parlamento, 233-234, 341, 378, 381; -Saint Eustache Manastırı, 417; -St. Jacques Sokağı, 372

Parise la Duchesse, macera romanı, 271-272

parlamento (İngiliz), 405-408, 411, 419

Parma, İtalya, Emilia, 127

Parmalı Roland, hekim: sözlükçüleri, 135

Pasifik (okyanusu), 68

Passau, Almanya, Bavyera: bkz. Passaulu adı bilinmeyen yazar

Passaulu adı bilinmeyen yazar, 384

Patin (Gui), hekim, 372

Paulinus, Aquileia başpiskoposu, 91

III. Paulus, papa, 386, 387

Paulus (aziz), havari, 370, 458; -İbranilere Mektup, 238; -Romalılara Mektup, 527; -Timotheos'a I. Mektup, 486; -"akrabaları", 164, 196, 327-329, 416, 452

Pavia, İtalya, Lombardiya, 341; -çarpışma, 175, 341

Payne (F.), tıp tarihçisi: tartışılan kanaat, 135

II. Pedro, Aragon kralı, 215, 497

Pelopidler, 278

Péonie, Makedonya'da il: "kökü" (büyüsel ilaç), 447

Pepin, Franklar kralı, 51, 85, 97, 208, 282, 499, 504, 513, 515

Persay-le-Petit, Haute-Marne, Prouthoy nahiyesi, 114

Perugia, İtalya, Umbria, 127-129

Peter (diyakoz), yazar, 500

Peterboroughlu Benedict, bir kroniğin varsayılan yazarı, 243

Petrus (aziz), havari, 88, 91, 93, 230, 287, 510

Peucer (Gaspard), yazar, 447, 449, 453

Philip, Efsanevi Macar kralı, 271

Philippa, İngiltere kraliçesi, 196-198

I. Philippe, Fransa kralı, 45-46, 49, 52-53, 55, 57, 75, 258, 264

II. Philippe Auguste, Fransa kralı, 144, 231, 252-253, 269, 283, 533

III. Philippe, Fransa kralı, 470

V. Philippe, Fransa kralı, 149

Philippe (de Thiette), Flandre Kontu Gui de Dampeirre'in oğlu, 267

Philippe de Vitry, yazar, 253

Photius, Konstantinopolis patriği, 512-513

Piacenza, İtalya, Emilia, 127-128

Picardia, 28 (bkz. Picardie)

Picardie, 28, 121, 289, 300, 303

Piemont, 304

Pier Damiani (aziz), 44, 215

Pierre Beschebien, Chartres piskoposu, 294

Pierre de Châtre, Bourges piskoposu seçildi, 212

Pierre de Croisay, savunmacı, 234

Pierre de Natalibus, aziz hayatı yazarı, 48

Pierre Masuyer, Arras piskoposu, 233

Pigeon (başrahip), âlim, zikredilen, 165, 488

Pireneler, 127, 339, 395

Pisa, İtalya, Toskana, 151, 429

Pithiviers, Loiret, 303

II. Pius, papa, 160, 162, 167, 260, 389

IV. Pius, papa, 227

Plaisians: bkz. Guillaume de Plaisians

Platter (Félix), hekim, 325

Platter (Thomas), hekim, 371

Plessis-les-Tours (Le), La Riche köyü, Indre-et-Loire, Tours nahiyesi, 95

Plutarkhos, 231

Poblet, İspanya, Katalonya: manastırı, 149, 174-175

Poisson (Pierre), Bodinière senyörü, yazar, 377

Poissy, Seine-et-Oise: düşkünler yurdu, 397

Poitiers, Vienne, 124; -St. Cyprianus Manastırı, 262, 265; -çarpışması, 158; -kontu, 243; St. Georges Kilisesi, 262; -St. Gregoire Kilisesi, 265

Poitou, 122, 229, 264, 320

Pole (kardinal), 202, 349

Polinezya, 69

Politique tirée des propres paroles de l'Ecriture Sainte {*Kutsal Yazı'nın Kendi Sözlerinden Alınma Siyaset*}, 375

Polonya: Polonyalı piskopos, 341

Polydore Vergil, yazar, 183

Polyeuctus, Konstantinopolis patriği, 218-219, 514

Pomponazzi, yazar, 358, 364, 449, 452

Ponthieu (kontluğu), 28, 122 (ayrıca bkz. Saint-Riquier)

pontifex maximus: bu unvanın Hristiyan imparatorlar tarafından terk edilmesi, 207, krş. 381

Pontoise, Seiene-et-Oise (Ponthieu adının yanlış yorumlanması), 28

Pontyus, 28 (bkz. Ponthieu)

Portekiz: Fransız dokunmasının popülerliği, 395-396, 463; -yedinci oğullar, 320

Poulett (John, lort), 402, 404, 461

Poyntyge (Henri), çiftçi {yeoman}, 323

Prestleigh, İngiltere, Somerset, 323, 403

Prezzalı Pietro, yazar, 239, 384

primicerii, Romalı yüksek görevliler (İtalya Ostrogot Krallığında), 80

primiscrinii, Romalı yüksek görevliler (İtalya Ostrogot Krallığında), 80

Prokopius, yazar, 73

Protestan Reformu: ulusal rekabetleri itham ediyor, 167; -kral mucizesi üzerindeki etkisi, 244, 356-370, 399-400, 420, 422; -zikredilen, 201

Provence, 325, 524; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509

Provinciale {*Taşralı*}, 233

Ptolemaios, Antik dönem coğrafyacısı, 356

Püritenler, 364

Pyrrhus {Pirus}, Epiros kralı, 76

Q

Quaestio in utramque partem, Yakışıklı Philippe dönemi risalesi, 149, 155, 163, 177

Questions sur l'Encyclopédie {*Encyclopédie Üzerine Sorular*}, 433

Quiteria (azize), 331

Quotidienne, 438-439

R

Racour, Belçika, Liège, 296

Rahibeler İçin Bahçe Duvarlarının Kaldırılmasını Meşru Kılan Hastalıklara Dair, 173

rahipler: büyü meziyetlerine ilişkin batıl itikatlar, 92-93

Rajna (Pio), âlim: tartışılan kanaat, 279-280

Raoul de Presles, yazar, 149, 155, 159-160, 254-255, 259, 322, 516, 529

Rationale Divinorum Officiorum {*İlahi Ayinlerin Akliliği*}, 156, 158, 220, 516-517

Raulin (Peder Hippolyte), yazar, 377, 387

Reali di Francia {*Fransa Kralları*}, macera romanı, 273, 279

Reccaredi, Vizigot kralı, 498

Recherches sur la librairie de Charles V, 516-517

reges criniti: Merovenj krallarını işaret eden terim, 77

Regnault (Nicolle), XIV. Louis'nin dokunduğu hasta, 316

Regnault, Reims Saint-Symphorien Manastırı'nda keşiş ve yazar, 328, 459

rehberler, yolcular için: tarihsel değerleri, 337

Reichersbergli Gerhoh, yazar, 240

Reims, Marne, 84-87, 95, 154, 159, 225, 243-245, 247-251, 269, 306-307, 316, 356, 370-371, 375, 390, 400, 435, 501, 518, 523; -St. Rémi Manastırı, 247, 285, 287, 292, 297, 307-308, 432, 519, 532; -başpiskoposları, 230, 233-234, 250-251, 261, 301, 386, 437-438, 440, 455, 459, 461, 518, 520 (ayrıca bkz. Reimsli Hincmar); -katedrali, 292, 524; -Saint Nicolas Şapeli, 520; -katedral kurulu, 154, 309-310, 316; St. Symphorien Kurulu, bkz. Regnault; -loncası, 299; St. Jacques Kilisesi, 316; -St. Denis Kilisesi, 520, -St. Marcoul Düşkünler Yurdu, 299, 436, 438-439, 460; -Düşkünler Yurdu {Hôtel-Dieu}, 520; -dua kitapları, 292, 297, 520; -heykel, 293; -üniversite, 386

Reinach (Salomon), âlim: tartışılan kanaat, 68, 486-487

Rémi (aziz), 50, 85, 153, 154, 246-247, 249, 268, 521

Remiremont, Vosges, 303

Ren, 395

Renan, 269, 446

Renaud de Roye, Yakışıklı Philippe zamanında kral dairesi muhasebecisi, 123, 470-471

Renevus Coranci, kral dairesi memuru (Fransa'da), 532

Réquisitoire pour l'enregistrement de la Bulle contre les Maximes des Saints {*Azizlerin Özlü Sözlerine Karşı Raporun Kaydedilmesi İçin İddianame*}, 381

Résolutions de plusieurs cas de conscience {*Birçok Zor Durumda Varılan Çözümler*}, 326

Rhône, nehir, 127

Ricardo (fratri), yanlışlıkla Bisaccia Piskoposu Francesco'ya atfedilen ad, 27

Richard, Canterbury başpiskoposu, 144

II. Richard, İngiltere kralı, 136, 265, 476, 478-479, 483

III. Richard, İngiltere kralı, 193, 476, 483

Richelieu (kardinal de), 397-398

Richeome (Peder Louis), yazar, 369

Richer, yazar, 97

Richier, şair, 252, 268

Ridley (Nicolas), Protestan rahip, 354, 361-363
Rievaulxlu Ailred, aziz hayatı yazarı, 59, 64, 182
Riez (Peder Balthasar de), yazar, 377, 380
Ripon, İngiltere, Yorkshire, West-Riding, 406
Rivière (Jean), âlim, 384
Rivière (Rémy), XVI. Louis'nin dokunduğu hasta, 435
I. Robert, Fransa kralı, 87
I. Robert, Rouen başpiskoposu, 286
Robert Blondel, yazar, 260
Robert de Jumièges, Canterbury başpiskoposu: aziz ilan edilme süreci, 508, 524
Robert Grosseteste {Kocakafa}, Lincoln piskoposu, 144, 212, 216-217
Robert Sainceriaux, şair, 267
Robertet (Jean), has odabaşı temsilcisi, 300
Roch (aziz): vebaya karşı yakarılır, 298, 304; -"Aziz Roch'un akrabaları", 196, 416
Rochester, İngiltere, Kent, 430
Rocroy, Ardennes: çarpışması, 417
Roger, hekim: sözlükçüleri, 135
Roland, destan kişisi, 229, 524
Rolland (Louis), yazar, 377
Roma, 72, 74, 80-82, 129, 152, 156, 161, 212, 215, 222, 225, 242, 259, 270, 287, 354, 366, 384, 427, 519, 525-526; "kent flaması", 525; -Aziz Petrus {San Pietro} Bazilikası, 86, 239; -Azize Petronilla Şapeli, 341; -San Pietro Katedral Kurulu, 221-222; -Sancta Maria in Turri Kilisesi, 222; -imparator, 519; -Lateran Sarayı, 259; -senato, 72, 519
Romagna, 128
Romalılar (kralı), 220-221, 241-242
Romania, 279
romantizm, 102
Romorantin, Loir-et-Cher, 114
Roncevaux (tepesi): çarpışması, 525
Rooper (John), Kraliçe Anne'ın Deputy Cofferer'i, 425
Roquefort, Landes, 343
Rosa Anglica, 138
Rosewell, Presbiteryen rahip, 413
Ross (ili), İskoçya, 431
Rostock, Almanya, Meclenburg; üniversitesi, 447
Rouen, Seine-Inférieure, 214, 243, 291, 294, 397;-başpiskoposları, 286, 287, 291, ayrıca bkz. Jean d'Avranches
Rouillé d'Orfeuil, Châlons kâhyası, 435
Roussillon, 321, 324, 331
Rozoy-en-Brie, Seine-et-Marne, 303
Rudolf von Habsburg, Romalılar kralı, 152, 171
Rue, Somme, 296
ruhani ziyafet (hakkı), 232, 234
ruhaniler (Fransisken tarikatından), 128
ruhban bekâreti, 284
Russé, Allonnes köyü, Maine-et-Loire, Saumur nahiyesi, 296
Rusya, 350
Ruzé (Arnoul), din hukukçusu, 237, 378

S

Saales, Bas-Rhin, 303, 543
sacra, imparatorluk ve krallık mektuplarına uygulanan terim, 92
sacrament-rings, 187, 189

Sacre de Charles le Simple {"Basit Charles'ın Taç Giyme Kutsaması"}, 440

Sainéan (L.), âlim: tartışılan kanaat, 336

Saint Denisli Ivo, yazar, 150

Saint Marcouf Adaları, Manş, 292

Saint-Amand, Nord: kutsallaştırmaya ilişkin, 83

Saint-Clément, Meurthe-et-Moselle, Lunéville nahiyesi, 303

Saint-Cloud, Seine-et-Oise, Sèvres nahiyesi: şatosu, 388, 532

Saint-Denis, Seine: manastırı, 255, 258, 264, 520-521, 524; -zikredilen, 270 (ayrıca bkz. Denis, (aziz))

Saint-Dié, Vosges: Val de, 303

Sainte-Beuve (Jacques de), yazar, 326

Sainte-Macre: bkz. Fismes

Sainte-Marthe (Scévole de), yazar, 416

Sainte-Menehould, Marne, 124

Saint-Gall, İsviçre, 190-192

Saint-Germain-des-Prés Kütüphanesindeki Latince-Fransızca sözlük, 147

Saint-Germain-en-Laye, Seine-et-Oise, 395, 494

Saint-Gilles, Gard: efsanevi dükü, 271

Saint-Hubert (Şövalyesi), bkz. Hubert (Georges)

Saint-Hubert, Belçika, Lüksemburg: hac, 302, 454

Saint-Jean d'Angély, Charente-Inférieure, 345

Saint-Just (Angelo'daki), herhâlde Chaussée'deki Saint-Just, Oise, 531

Saint-Marcouf, Calvados, Isigny nahiyesi, 292

Saint-Marcouf, Manş, Montebourg nahiyesi, 286, 292 (bkz. Nant)

Saint-Marcouf, Pierreville köyü, Manş, Les Pieux nahiyesi, 292

Saint-Marcoul, Corbeny'ye verilen ad, 299

Saint-Maur-des-Fossés, Seine: manastır, 287

Saint-Michel (tarikatı), 165, 311

Saint-Pierre-des-Fossés, 287 (bkz. Saint-Maur-des-Fossés)

Saint-Riquier, Somme, Ailly-le-Haut-Clocher köyü: manastır ve manastır kilisesi, 293, 297, 310, 312-313, 330, 487, 493, 495; -başrahip, bkz. Aligre; -hazinedar, bkz. Wallois

Saint-Simon (dükü), 400, 433

Saint-Thomas, Marne, Ville-sur-Tourbe köyü, 296

Saint-Valery-sur-Somme, Somme: manastırı, 296

Saint-Victorlu Hugue, yazar, 238

Saint-Wandrille (-Rançon), Seine-Infér., Caudebec-en-Caux köyü: manastır ve azizinin şehadeti, 291

Sakson (imparatorlar): onlar tarafından eski Roma imparatorluk terminolojisinin kullanılması, 81

Saksonya: elektörleri, 169-170, 276; -prensi, 368 (ayrıca bkz. Heinrich von Saxe)

Salem (Melkisedek, kralı), 82

Salisburyli John, filozof, 238, 384-385

saltanat (başlangıcı), hesaplanması, 241

Saludadorlar: yedinci oğulların adı (Katalonya'da), 330 (bkz. Katalonya, yedinci oğullar); -İspanyol büyücüler, 196, 331

Samson, Kitab-ı Mukaddes kişisi, 77

Samuel, Kitab-ı Mukaddes kişisi, 217, 220

sancak: Akitanya ve Normandiya dükle-

rinin tahta çıkış tören düzenlerinde, 214-215; -kiliselerin, 258; -zambak çiçekli, 258, 523-528, 523-524; -Roma kentinin, 523-524 (oriflamme'a da bkz.)

Sancerre, Cher, 303

Sancho, Gaskonya dükü, 268

II. Sancho, Kastilya kralı, 172

Sancroft, Canterbury başpiskoposu, 408

sara: Aziz Jean hastalığı olarak adlandırılır, 184, 454; -şeytani karakteri, 186, 202; -"Aziz Martinus'un akrabaları" tarafından iyileştirilmesi, 190, 195-196; -İngiltere kralları tarafından iyileştirilmesi, özellikle 179-204, 454; -Danimarka kralları tarafından, 168; -kâhin krallar tarafından, 188; -çeşitli iyileştirme ayinleri, 189-190, 195

Sarazenler {Batılıların Orta Çağ'da Kuzey Afrika ve İspanya Müslümanlarına verdikleri ad}, 259, 271, 519, 524

sarılık: Macaristan kralları tarafından iyileştirilmesi, 168 (ayrıca bkz. morbus regius)

Saul, Yahudilerin kralı, 217, 220

Saumur, Marne-et-Loire, 296; -Saint Pierre Kilisesi, 295

Savaron (Jean), yazar, 382, 391

Savigny (-le-Vieux), Manş, Le-Teilleul köyü: manastırın azizleri, 147

Savoie, 127

Saxe-Weimar: dükü, 100, 365

Saxo Grammaticus, yazar, 74

Scaramelli, Venedik elçisi, 100, 365

Schröder (Richard), âlim: tartışılan kanaat, 276

Schücking (W.), âlim: tartışılan kanaat, 498

Schwarzburglu Katerina, Alman soylu hanım, 355, 359

Sciarra Colonna, 128

Scone, İskoçya, Perth ili, 266

Scotia, efsane prenses, 266

Scott (Reginald), yazar, 364

Sebastian (aziz), 298, 304-305

Sebastian de Soto, hekim, 173

Seine, nehir, 253, 292

Selevkos, Suriye kralı, 278

IV. Selevkos, Suriye kralı, 278

Selevkoslar, 277, 279, 328

Selve (başkan), 341

Senegal, 75

Senlis, Oise, 97

Sens, Yonne, 96, 470; -başpiskoposu, 250, 508-509; -kâhyalığı, 114; -katedrali, 516, 521; -ruhban tayini, 259

Serapeum, 79

Servet (Michel), yazar, 356-357

setes, Katalonya'da yedinci oğullara verilen ad, 330 (bkz. Katalonya, yedinci oğullar)

Sevigné (madame de), 325

Sevillalı Isidore, yazar, 498

Shakespeare, 58, 282, 368

Shetland (adaları), 431

Sicilya: irsî bir iyileştirme kudretine sahip aileler, 418; -kralları, 217, 225, 274, 276 (ayrıca bkz. Manfred)

Sickel (W.), âlim: tartışılan kanaat, 512-513

Sidney (Sir Philip), yazar, 282

Sienalı Bernardino (aziz), 187

Sigismund, imparator, 224

sihirli yüzükler, 185-197, 424

sikkeler: Fransız altın sikkeleri üzerindeki ibareler, 529; -İngiliz dokunma ayininde sikkelerin rolü, 110, 348-350; -İngiltere'de hastalıklara karşı tılsım, 430-431; -Fransa'da hastalıklara karşı tılsım, 431 (bkz. angel)

Silezya, 456

Silly, Belçika, Hainaut, 296

IV. Sixtus, papa, 160

Smith (Adam), yazar, 448

Smith (Richard), yazar, 362, 420

Snurri Sturluson, yazar, 75

Sofu Louis, imparator, 50, 86, 501, 507-509; -efsanesi, 271

Sofu Robert (II.), Fransa kralı, 52-53, 55, 92, 96-100, 102, 108, 148, 195

Soissons, Aisne: kontesi, 531; -Notre-Dame Kilisesi, 299; -valiliği, 436; -Saint Médard Manastırı, 43

Somerset (ili, kontluğu), İngiltere, 321-323, 428 (bkz. Prestleigh, Wells)

Somme, nehir, 122

Somnium Viridarii {*Meyve Bahçesinde Düş*}, 155, 240, 244-245, 256, 314

Somzée, Belçika, Namur, 296

Soubise (prensesi), 433

Sourches (markisi), Büyük Kâhya, 392

Sourdis (Henri de), Bordeaux başpiskoposu, 402

Souterraine (La), Creuse, 125

Spartalılar, 328 (bkz. Σπαρτοί)

Speculum Historiale {*Tarihin Aynası*}, 293

Speculum regum {*Kralların Aynası*}, 172

Spinola (Antonio), İngiliz ajanı, 354

Stenbock (kont), 399

III. Stephanus, papa, 91

IV. Stephanus, papa, 86, 501

Strattonlu Nicholas, Dominiken, 261-263

Strazburg, Bas-Rhin, 37

su kaynağı bulucuları, 320

su: vaftiz suyu, batıl itikatlar, 94; -kutsanmış su, batıl itikatlar, 94; -kutsanmış su, İngiltere'de kullanımının yasaklanması, 362; -kutsal emanetlerin şefaatiyle kutsallaşan su, 301; -dokunma ayininde suyun rolü, 108-109

Suger, Saint-Denis başrahibi, 210

Sur l'Idolâtrie politique et le culte légitime dû au prince {*Siyasal Tapınma ve Hükümdara Yönelik Meşru Tapını*}, 219

Suriye, 83-84

Susalı Henry, din hukukçusu, 221, 497

Süevler {Süebler}, Cermen halklarından: uzun saç, 78

Süleyman, Yahudilerin kralı, 84-85, 181, 515

Swift (J.), yazar, 425

Synopsis Annalium Societatis Jesu in Lusitania {*Portekiz'deki İsa Birliği'nin Kısaltılmış Yıllıkları*}, 463

Ş

Şehit Edward (aziz), Anglo-Sakson kralı, 87

Şeria, nehir, 249

şeytan, mucizelerdeki rolü, 372, 399, 421, 450

Şişman Charles, imparator, 97

Şogunlar, 78

T

Tacitus, 71, 77, 364

taç giyme töreni kutsaması: bkz. taç, kutsal yağ ile ovulma {mesh edilme}, asa, Jean Golein

taç: imparatorluk ve krallık, 86-87, 250-251, 498-501, 507-509, 511, 544; -Akitanya ve Normandiya düklerinin tahta çıkış tören düzenindeki rolü, 215

taht intikali: İngiltere'de kadın soy zinciri içindeki taht intikalini devre dışı bırakan kural, 198-199; -Fransa'da, 199, 516, 527-528; ayrıca bkz. Almanya, imparatorluk

tahta çıkma (tören düzeni): Merovenjlerde, 78; -büyük Fransız feodallerinde, 215 ve Eklemeler ve Düzeltmelerde, 538; -Dauphiné'de, 214; -Fransa'da, 240-241 (ayrıca yüzük, flama, taç, mahmuz, kılıç, mesh edilme, elbiseler kelimelerine bkz.)

Taku, Suriyeli prens, 83

Tanrı Krallığı, 155, 159, 255, 322, 516, 529

Tanrı'nın Hizmetkârlarının Aziz Mertebesine Yükseltilmeleri ve Aziz Olarak İlan Edilmelerine Dair, 317

Tapınakçılar {Tapınak Şövalyeleri, Templiers}, 125

Tara, İrlanda, Maeth ili, 266

Tarantolu Charles, Anjou hanedanından prens, 151

Tarascon, Bouches-du-Rhône, 127

Taruffi (Emilio), ressam, 396, 492

tekerlek: Azize Katerina'nın amblemi ve bu azizenin "akrabalarının" aile işareti, 329

Tel el-Amarna, Mısır, 83

The Golden Bough {*Altın Dal*}, 67

The Magic Art and the Evolution of Kings {*Krallığın Büyüsel Kökenleri*}, 67

Thebai, Yunanistan, 277, 279, 328

Theodore Balsamon, din hukukçusu, 218, 514-515

Theodoric, Ostrogotlar kralı, 79-80

Theodoros Laskaris, imparator, 512

I. Theodosius, imparator, 142

II. Theodosius, imparator, 83

Theophanes, Bizanslı yazar, 500-501

Thiers (Jean-Baptiste), yazar, 188, 190, 195, 326

Thomas (Antoine), âlim, 274

Thomas (Hubert), Liègeli, yazar, 308, 337

Thomas Aquinas (aziz): *De regimine principum*, 152-153; -Bossuet üzerindeki etkisi, 374; -mucize hakkındaki kanaati, 143

Thomas Becket (aziz), 144, 215; -tabutu, 261; -İngiliz kralların taç giyme kutsamasında mucizevi yağ, 261-262, 264

Thomas Bradwardine, Canterbury başpiskoposu, 111-112, 117-118, 126, 163, 166, 197, 386

Thomas de Biville, Norman rahip, 147

Thou (Jacques-Auguste de), yazar, 371

Thule, herhâlde İskandinav Yarımadası'nı işaret eden ad, 73

Thurston (peder), âlim: tartışılan kanaat, 207

Tırnova, Bulgaristan: başpiskoposu, 220

Timotheos, Aziz Paulus'un çömezi, 370

Tischreden, 169, 170

Toledo, İspanya: ruhani meclisler, 499

Tonga (adaları), Polinezya, 69, 75

Tooker (William), yazar, 57, 245, 349, 362, 364, 449, 457, 491

Torcello, İtalya, Venezia: piskoposları, 151

Torchastel, Langres bölgesinde belirlenemeyen yer, 345

Tory (partisi), 424-425

Toskana: Fransız dokunmasının popülerliği, 128; -imparator naipliği, 151

touchou, 320

touch-pieces: bkz. dokunma için basılan madalyonlar

Toulousain, 125

Toulouse, Haute-Garonne, 125, 459; -üniversitesi, 389

Touraine, 298

Tournai, Belçika, Hainaut: Saint Brice Kilisesi, 290, 297, 299, 312, 494

Tours, Indre-et-Loire, 290; Saint Martin Manastırı, krallık manastırı, 236; piskoposları, bkz. Gregorius, Martinus

Tourslu Grégoire, yazar, 48-52, 71, 77, 80, 93-94, 507

Traité curieux de la guérison des écrouelles par l'attouchement des septennaires {*Yedinci Oğulların Dokunarak Sıracaları Tedavi Etmesine Dair Merak Uyandırıcı İnceleme*}, 325

Traité de l'empire et la philosophie des Français {*İmparatorluk ve Fransızların Felsefesi İncelemesi*}, 389

Traité des Superstitions {*Batıl İtikatlar İncelemesi*}, 326

Traité du pouvoir absolu des Souverains {*Hükümdarların Mutlak İktidarı İncelemesi*}, 400

Traité du Sacre {*Taç Giyme Kutsama Töreni*}, 218, 256

Trenel (markisi), Fransa elçisi, 368

Trento, İtalya, Tirol: ruhani meclisi, 206, 219, 378

Trinkhusius, yazar, 447

Trois Discours pour la religion catholique {*Katolik Dini İçin Üç Söylev*}, 369

Troyes, Aube, 297; -St. Etienne Kilisesi, 297

tuhafiyeciler kralları, 299-300, 305, 334

tuhafiyeciler: şu kelimelere bkz.: Aziz Marcoul'un şerefine loncalar, tuhafiyeciler kralları

Tuke (Bryan), has oda hazinedarı (İngiltere kralının), 480

Tuna (bölgesi), 73

Turold, *Chanson de Roland*'ın {*Roland Destanı*} yazarı sayılan kişi, 230

Turpin, Reims başpiskoposu, 230, 262, 516, 524; -*Historia Karoli Magni*, onun adını taşır, 524

Tusculum, kardinal unvanı, 429

tükürük: büyüsel kudreti, 451

Türkiye: elçi, 367 (bkz. Türkler)

Türkler, 258

Tweed, Büyük Britanya'da nehir, 122

U

Ulm, Almanya, Wurtenberg, 171

Ulrich (aziz), Augsburg piskoposu, 510

Umbria, 128

Upton (Nicolas), yazar, 258

II. Urbanus, papa, 250

V. Urbanus, papa, 156

Urbino, İtalya; Marche, 127-129

Usbeck, *Lettres Persanes* {*Acem Mektupları*} kişisi, 68

uzun saç: uzun saçın sihirli karakteri, 77-78; -Cermenlerde uzun saç, 78; -Fransa krallarında uzun saç, 77

V

Vacandard (başrahip), âlim, 291

vaftiz, bkz. su

Vaftizci Yahya (aziz), 182-183, 527: -sarayı iyileştiriyor, 184

Vairo (Leonard), yazar, 452

Val de Villé, Alsas'ta vadi, 171 (bkz. Albrechtstal)

Valdes (Jacques), yazar, 181

Valencia, İspanya, 341

Valenciennes, Nord: Sainte-Elisabeth Kilisesi, 296

I. Valentinianus, imparator, 223

Valérie (azize), 215

Valoislı Philippe (VI.), Fransa kralı, 28-29, 123, 226-227, 282, 306, 521, 531

Valonya, 321, 336

Van Helmont, hekim, 399

Vanini (Guilio-Cesare), yazar, 357-358, 452, 454

Vannes, Morbihan: diyakozluğu, 295

vasal: sadakat duygusu, 268-269

vatanseverlik {yurtseverlik}, 267-268

Vauclerc, Marne, Thiéblemont-Farémont köyü, 154

veba: Aziz Rémi hastalığı denilir, 246, 521; -İngiltere Kralı II. Henry tarafından iyileştiriliyor, 56-57; -"Aziz Roch'un akrabaları tarafından", 196; -çeşitli azizler tarafından, 298, 105

veliaht: kralların taç giyme kutsamasından önce sürdürdükleri unvan, 43 (ayrıca bkz. Dauphiné)

Vendômois, 418

Venedik (İtalya), 27-29, 34, 128, 164, 282, 358; -Venedik elçileri, bkz. Contarini, Lippomano, Scaramelli

Vérard, matbaacı, 517

Vergilius, 286

Verona, İtalya, 128; -piskopos, bkz. Ratherius

Veronalı Giovanni, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 127

Veronalı Ratherius, yazar, 238

Versailles, Seine-et-Oise, 432, 435

Vespasianus, imparator: onun uyguladığı mucizevi tedavi, 44, 79, 364

Vexin (kontluğu), 258

Vézeronce, Isère, Morestel nahiyesi: çarpışma, 77

Victoria, İngiltere kraliçesi, 197-198, 428, 431

Vienne, Isère, 524

Villanovalı Arnold, hekim, 42, 137

Villette (Claude), yazar, 379, 517

Vincent de Beauvais, yazar, 293

Virginia, Amerika'da İngiliz kolonisi, 411

Vita Remigii {*Aziz Rémi'nin Hayatı*}, 247, 252, 268

Vita Udalrici, 511

Viterbolu Godefroy, yazar, 384

Vivien, Yakışıklı Philippe döneminde kral dairesi kapıcısı, 124

Viyana, Avusturya, 398

Vizigot (krallığı): kralın mesh edilmesi, 84, 497-499, 509, 511-512, 515; -taçla dolaşma, 497-498, 507; -zikredilen, 504

Voltaire, 316, 427, 433-434

Voltaireci (zihniyet), 102

Vorly, Cher, Levet nahiyesi, 303

Vovette, Theuville köyü, Eure-et-Loir, Voves nahiyesi, 326, 329, 330, 334, 440, 457

W

Wace, yazar, 287

I. Waldemar, Danimarka kralı, 74

Wallois (Philippe), Saint Riquier Manastırı hazinedarı, 310, 495

Walter (Lucy), II. Charles'ın metresi, 426

Wamba, Vizigot kralı, 497-498

Washington, ABD, 23, 482

Waterton, âlim, 36

Wazon, Liège piskoposu, 142, 208

Welfler, Alman hanedanı, 253

Wells, İngiltere, Somerset: 428, 462; -piskoposu, 323

Werden (J. van), ressam, 257

Wesembeck, Belçika, Brabant, 296

Westminster, İngiltere, Middlesex: manastırı, 59, 182-185, 266, 408; -Katolik katedrali, 202, 346; -saray, Marcolf odası, 318

Whigler, 413, 425-426, 428, 447

White (Robert), oymacı, 493

Widukind, yazar, 511

Wigbod, Frank başrahip, 503

III. William veya Orange Prensi William, İngiltere kralı, 424, 433-434, 465

William Lyndwood, din hukukçusu, 233, 236

Winchester, İngiltere, Hampshire, 419, 539; -diyakozluğu, 261; -piskoposu, bkz. Gardiner

Windsor, İngiltere, Berks: şato, 196, 257, 423

Winton, İngiltere, Hampshire, 419

Wipo, yazar, 217

Wiseman (Richard), hekim, 349, 449, 455

Wittenberg, Almanya, Prusya, Saxe eyaleti: üniversitesi, 447

Wolfdietrich, 273

Wolfdietrich, adının başlığı olduğu bir şiirin kişisi, 273, 277

Wolsey (kardinal), 345, 354

Wondelgem, Belçika, Doğu Flandre, 296, 298

Worcester, İngiltere: çarpışma, 408, 418

Worms, Almanya, Pfalz {Palatinat}: antlaşma, 213

Wotan, Cermen tanrısı, 72

Wyclif, 232, 449

Y

yağlar (kutsal): batıl itikatlar, 94 (ayrıca bkz. chrism)

Yahudiler, 90 (bkz. İbraniler, İsrail)

Yakışıklı Philippe (IV.), Fransa kralı, 29, 110-111, 113-114, 118, 123-125, 127-129, 135, 147, 149, 160, 163, 166, 177, 232, 235, 238, 240, 242, 267, 293, 306, 338-339, 470-471, 477, 531, 533

Yakışıklı Richard, adının başlığını oluşturduğu romanın kişisi, 270, 272

Yakup, peygamber, 266

yargılama {ordalie}: tanıklara ilişkin kurallar, 284

Yaşlı Plinius, 370

Yavuz Charles, Burgonya dükü, 257, 538

yedi (rakamının büyüsel gücü), yedinci oğullar, yedinci kızlar maddelerine bkz.

yedinci kızlar, 320-322, 330, 463, 541-542

yedinci oğullar, 189, 320-336, 351, 400, 402-403, 417, 431, 440-441, 451, 457, 541-543

Yeşaya, peygamber, 280

yılan: "Aziz Paulus'un akrabaları"nın aile işareti, 327, 329

Yıldızlı Oda, 403

yolculuk (anlatıları); tarihsel değerleri, 337

York, İngiltere: başpiskopos, bkz. Egbert; -dükü, 409, 413 (bkz. II. James); -hanedanı, 130-131, 198, 265; -emirnamesi, 180, 193 (ayrıca bkz. Yorklu adı bilinmeyen yazar)

Yorklu adı bilinmeyen yazar, 101, 112, 146, 209-210, 235, 239

Yorklu Margaret, Burgonya düşesi, 257

Yorumlar, 162-163

Ypres, Belçika, Flandre-Occidentale, 136

Yuhanna, (aziz): İncil, 347; -sarayı iyileştiriyor, 184: -Günah Çıkartıcı Edward'la karşılaşma efsanesi ve bu efsaneye ilişkin resim-heykeller, 182

Yunanistan: Homeros zamanında krallık kavrayışı, 206

Yuvarlak Masa (romansları), 181 (ayrıca bkz. Graal)

yüz (hastalıkları), sıracalarla karıştırılan, 41

Yüz Yıl Savaşı: hazırlık müzakereleri, 27, krş. 113; -zikredilen, 100, 130

Z

zambak (çiçeği): kökenlerine ilişkin efsane, 47, 156, 252-258, 260, 388, 521-522, 525, 538-539; -kral işareti, 275-277, 327-330; -yedinci oğul işareti, 327-330, 440, 541

zambak çiçeği efsanesinin icadını temsil eden halılar, 257, 538

zehirli ısırıklar, "Aziz Paulus'un akrabaları" tarafından iyileştirilmeleri: bkz. Paulus (aziz)

Zellick, Belçika, Brabant, 296

Zentgraff (Johan-Joachim), yazar, 36, 447, 449, 453

δεποτάτος: {alt mertebe} din görevlisi, Bizans imparatoru özdeşleştiriliyor, 223

Σπαρτοί, Thebaili savaşçılar, 277, 328

Χειρεξοχη, İngilizce kral yanlısı yazı, 409